Nemes Dezső

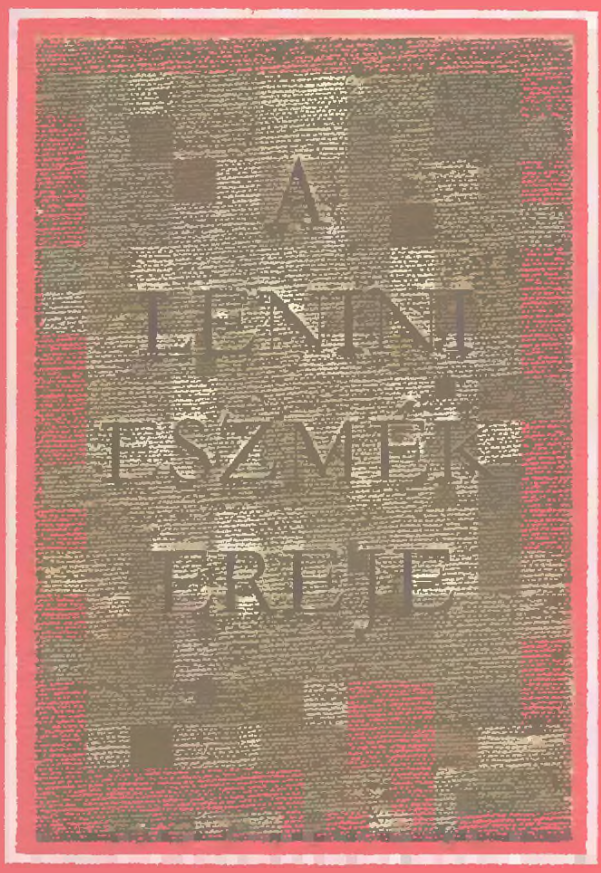

NEMES DEZSÓ

A LENINI ESZMÉK EREJE

NEMES DEZSŐ

A LENINI ESZMÉK EREJE

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ
1970

Váradi István

Elvtársnak.

Bp. 1970. IV. 22.

Pénzmah
pártoktatósége.

A LENINI ESZMÉK EREJE

Nagy emberek, akik választ adnak koruk döntő kérdéseire, megvilágítják a társadalmi fejlődés útját és vezetik a harcot a nép felemelkedéséért, kimagasló történelmi szerepet töltenek be. A marxizmus ismert tétele ez, mely óhatatlanul felidéződik, amikor Leninre emlékezünk születésének századik évfordulóján. Kimagasló személyiségek, kik tevékenységükkel jelentős szolgálatot tettek az emberiségnek, évszázadokra és évezredekre vagy éppen örökre beírták nevüket a történelembe. Az utóbbiakhoz tartozik Lenin.

Kevés ember élt a Földön, akinek emlékét a népek oly mélyen a szívükbe zárták, mint az övét. Személyisége és életműve iránt a népek tisztelete, mint a világot átformáló forradalmi erő, egyre nő.

Lenin olyan korban lett a munkásosztály eszmei és politikai vezérévé, amikor kialakult és az egész világot uralma alá hajtotta a monopolkapitalizmus, az imperializmus, amikor a szocialista forradalom a történelmi fejlődés közvetlen feladatává vált. Ő mutatta meg a forradalmi kivezető utat az első imperialista világháború okozta szörnyű válságból, amelybe a kapitalizmus döntötte az emberiséget. Ő mutatta meg a kivezető utat abból az eszmei zűrzavarból, amit a revizionizmus és különféle más téves és káros irányzat terjesztett el a munkásmozgalomban.

Örök történelmi igazság, hogy Lenin neve elválaszthatatlan attól a párttól, amely győzelemre vitte a Nagy Októberi Szocialista Forradalmat. Hiszen e pártot az ő vezetésével teremtették meg, és ő vezette harcát a proletariátus hatalomra jutásáért.

Örök történelmi igazság, hogy Lenin neve elválaszthatatlan a világ első szocialista államától. Hiszen a szovjet államot az ő vezetésével teremtették meg és ő állt az élén fennállásának első, s egyben legnehezebb éveiben. Az ő személyisége – a lángeszű tudós, a párt- és népvezér és államférfi alakja – hatalmas fényerejű világító fáklyaként emelkedik ki a világren-

gető események viharában, amikor az Októberi Forradalom megnyitja az emberiség új korszakát, s elkezdődik a történelmi átmenet a kapitalizmusból a szocializmusba.

Örök történelmi igazság, hogy a szocialista forradalom oroszországi diadala, az első munkásállam megszületése egyben a lenini tanítások, a lenini politika nagy győzelme, mely hatalmas lökést ad a nemzetközi proletariátus küzdelmének. A lenini eszmék jegyében alakultak meg a munkásosztály új forradalmi pártjai, köztük 1918 novemberében a Kommunisták Magyarországi Pártja is. Lenin vezetésével jött létre 1919 márciusában a Kommunista Internacionálé, mely összefogta a nemzetközi munkásmozgalom forradalmi erőinek legjavát.

A Komintern Lenin tanait követve segítette sok ország proletariátusának tőkeellenes harcát, sok gyarmati és félgyarmati sorba taszított nép felszabadulási küzdelmét. Elsőrendű szerepet játszott abban, hogy a forradalmi mozgalom a kapitalista kizsákmányolás és az imperialista elnyomás ellen messze túlnőtte az 1914 előtti kereteket: a marxizmus-leninizmus zászlaja alatt terjedt el mind az öt földrészen, vált világméretűvé.

A Komintern – mint ismeretes – a későbbiek során nem tudott már megfelelni annak a feladatnak, hogy a rendkívül kiterjedtté vált világmozgalom, a rendkívül különböző feltételek között működő kommunista pártok egységes szervezete legyen, s 1943-

ban feloszlott. Azóta a nemzetközi kommunista mozgalomnak nincs az öt kontinens pártjait tömörítő egységes szervezete. A kommunizmus azonban az elmúlt negyed század alatt *a világ leghatalmasabb politikai mozgalmává fejlődött.*

E negyed század kezdeti szakaszában, a második világháborút követő években győzött a szocialista forradalom egy sor országban, *s a szocializmus világrendszerré vált.* Sok olyan országban alakultak kommunista pártok, amelyekben korábban nem működtek. A kommunista eszmék befolyása világszerte megnövekedett. Mindez lebírhatatlan erővel tanúsítja a marxizmus–leninizmus forradalmi eszméinek feltartóztathatatlan előrehaladását és világformáló szerepét.

Örök igazsággá vált tehát, hogy Lenin neve összeforrt a kommunista világmozgalommal, s a szocialista világrendszerrel, amelynek bölcsőjénél állt. Hatalmas örökségéből, úgy hiszem különösen időszerű kiemelni a *forradalmi stratégia* kifejlesztését és mesteri alkalmazásának tapasztalatait. Azt a gondosságot, mellyel a harci körülmények változásaira figyelt, a megfontoltságot és bátorságot, amikor a párt s a szocialista állam politikai taktikájának változtatásáért lépett fel, ha ez szükséges volt. Az elméleti felkészültség mellett a konkrét taktikai készségnek is döntő szerepe van a politikai harcban, s a forradalmi stratégia és taktika lenini öröksége ugyancsak felbecsülhetetlen értékű fegyvertára a világ forradalmi mozgalmának.

Lenin eszmei és politikai hagyatéka elsősorban a

lenini politikát követő forradalmi pártokban érvényesül, de hatása túlmegy a kommunista mozgalom keretein. Hiszen a szocialista országok erősödése és a kommunista világmozgalom fejlődése növekvő politikai és eszmei hatást gyakorol az imperializmus ellen küzdő más mozgalmakra is. A marxizmus–leninizmus eszméi és a lenini politika segíti a munkásegység fejlődését és a népi összefogást a monopoltőke uralma ellen, a demokratikus nemzeti mozgalmakat a kolonializmus és neokolonializmus ellen, az általános összefogást a világbéke védelmében az imperialista hatalmak háborús tervei és agressziós cselekedetei ellen. Ennek sok példáját sorolhatjuk fel. A legfontosabb közöttük napjainkban az a mozgalom, amely világszerte kibontakozott a vietnami nép megsegítéséért.

A történelem megmutatta, mire képes a nép, mely a lenini eszmék által vezérelt kommunista párt mögé tömörül. Megmutatta ezt mindenekelőtt a szovjet nép, mely 1918–1921-ben minden áldozatot vállalva szembeszállt az imperialista hatalmak túlerejével, az intervenciósok és a belső ellenforradalmárok egyesült erőivel, és győzelmet aratott. Tanúsította ezt a szovjet nép a második világháború éveiben is, midőn kiállta az időleges visszavonulás minden megpróbáltatását, majd a történelem legnagyobb csatáiban megsemmisítő csapások sorozatával verte szét az iszonyatos fasiszta haderőt. Tanúsítja ezt a vietnami nép is, hiszen a legerősebb tőkés hatalom, az Amerikai Egye-

sült Államok és segítőinek milliós hadseregével vívja hősies harcát, annak a pártnak a vezetésével, melyet Lenin tanításai vezérelnek.

***

Lenin tanait, elméleti és politikai örökségét *leninizmus* névvel jelöljük, s úgy értelmezzük, hogy korunk egyetlen igazi marxizmusa. Beszélünk *marxizmus-leninizmusról*, mely magában foglalja Marx és Engels forradalmi tanait mindazzal együtt, amivel Lenin gazdagította e tanokat.

A leninizmus „az imperializmus és a proletárforradalmak korszakának marxizmusa"[1] — mondotta Sztálin. E meghatározás igaz, mert Lenin tárta fel az imperializmus alapvető jellemvonásait, ő mutatta ki, hogy a kapitalizmusnak ez legfelsőbb, s egyben utolsó, hanyatló szakasza, amely megérleli a proletárforradalmakat. Tanításai a munkásosztály forradalmi pártjáról, a forradalmi párt elvileg szilárd és ugyanakkor rugalmas politikai taktikájáról, a proletariátus szövetségeseiről, a nemzeti kérdés forradalmi megoldásairól stb. bőségesen bizonyítják a fenti megállapítás második felének helyességét is.

A fenti definíció azonban nem teljes, s Sztálin ki is egészítette a következővel: „Pontosabban: a leninizmus a proletárforradalom elmélete és taktikája álta-

[1] *Sztalin:* A leninizmus kérdései. Szikra 1953. 132. old.

lában, a proletárdiktatúra elmélete és taktikája különösen."[2] E kiegészítés, úgy tűnik, nem elégséges. A proletárdiktatúra lenini elméletéből ugyanis külön kiemelendő az, amit Lenin *a szocialista társadalom építése terén* alkotott, s tanulságul szolgál azt követően is, amikor az új társadalom a proletárdiktatúra időszakán már túljut, s a kommunizmus építésének szakaszában van.

Lenin alig több mint hat évvel élte túl az Októberi Forradalmat. A szovjet állam hatalmas ipari fejlődését már nem érte meg, de az ő irányításával dolgozták ki az ország első átfogó népgazdasági tervét, a nevezetes GOELRO-t. Megvalósítása az „új gazdaságpolitika", a NEP kidolgozása és érvényesítése során bontakozott ki. A politikai és gazdasági hatóerők mesteri számbavételén alapuló lenini gazdaságpolitika a szocialista építés általános törvényszerűségeit és speciális sajátosságait világítja meg. Ennek kapcsán, a népgazdaság helyreállításának nehéz körülményei között dolgozta ki Lenin részletesen a szocialista tervgazdaság elveit és vezette gyakorlati megvalósítását a legnehezebb kezdeti években. A GOELRO-tervben, mint ismeretes, a villamosítás foglalta el a fő helyet, hogy megvalósuljon az ország elektrifikálásának első szakasza és létrejöjjön a nagyipar fellendülésének energiabázisa.

Lenin nem érte meg a szovjet falvak kollektivi-

[2] Ugyanott.

zálását, de az ő szövetkezeti terve a döntő elvi útmutatás, a legfontosabb politikai fegyver, amelynek segítségével ez a nagy feladat a szocialista országok legtöbbjében valóra vált.

Lenin nem érhette meg a szocialista társadalom felépítését, de ennek kezdete arra a rendkívüli megpróbáltatásokkal teli hat esztendőre esik, amikor ő állt a szovjet állam élén. Ő volt az, aki – szembeszállva mind a jobboldali, mind a „baloldali" kételkedőkkel – kimutatta és hirdette, hogy egy olyan ország, mint a Szovjetunió, a szocializmust egyedül is felépítheti. A szovjet állam élén állva Lenin sokat foglalkozott a szocialista építés feltételeinek tanulmányozásával, az első gyakorlati tapasztalatok vizsgálatával, hogy a tanulságokat hasznosítsa a jelen és a jövő számára. Rendkívüli erővel küzdött a szocialista állam védelméért és tökéletesítéséért, a szovjet rendszer és a szocialista demokrácia sokoldalú fejlesztéséért, a proletárdiktatúra rendszerének tökéletesítéséért. Az ő tanítása a döntő eszmei fegyver, amelynek segítségével az SZKP a szocializmus felépítésének ügyét diadalra vitte.

Természetesen mindenki jól tudja, hogy Lenin nem válaszolhatta meg a szocialista építés azon kérdéseit, amelyeket csak a későbbi fejlődés vet fel, az új feladatok sokaságát állítva elénk. Megoldásukhoz azonban nélkülözhetetlen a hatalmas eszmei és politikai hagyaték, amit Lenin örökül hagyott mindazoknak, akik az imperializmus ellen, a szocializmusért

harcolnak. A szovjet állam élén állva, a különleges helyzetből fakadó sok speciális kérdés mellett Lenin megvilágította az új társadalom építésének általános törvényszerűségeit, számos általános feladatát, amelyet ha más-más formában, más-más módon, de mindenütt meg kell oldani.

A lenini tanok rendkívül fontos része az, ami a két világrendszer közötti történelmi küzdelemre vonatkozik, s amit most külön szeretnék kiemelni.

Közismert, hogy a kapitalista és a szocialista társadalmi rend közötti harc a szovjet állam létrejöttével kezdődött. Olyan körülmények közepette, amikor az imperialista hatalmaknak gazdasági és katonai túlereje óriási volt, s kezdetben azt remélték, hogy könnyűszerrel végeznek a „bolsevik uralommal". A szovjet állam viszont kivívta létét a kapitalista államok gyűrűjében. Kivívta létét politikai felsőbbrendűségével, roppant harcával a világháború előidézéséért felelős kapitalista rendszer ellen, a kizsákmányolás nélküli társadalom megteremtéséért. „Egyáltalán elképzelhető, hogy egy szocialista köztársaság kapitalista körülzártságban létezzen?"[3] – tette fel a kérdést Lenin 1921 decemberében a IX. összorosz szovjet kongresszuson tartott beszámolójában. „Ez elképzelhetetlennek tűnt mind politikai, mind pedig katonai vonatkozásban. S hogy ez politikai és katonai

[3] *Lenin* Művei. 33. köt. 126. old. 4. kiadás (oroszul). – Itt és a továbbiakban a lenini szövegeket a szerző fordításában közöljük. – *Szerk.*

vonatkozásban lehetséges, ez már bebizonyosodott, ez már tény." E történelmi tény bekövetkeztében döntő szerepet játszott a szovjet nép hallatlan erőfeszítése. A körülmények alakulásában, mint ismeretes, fontos szerepet játszott továbbá a nemzetközi proletariátus nagy politikai erejű szolidaritása a szovjet állammal, valamint az is, hogy az imperialista hatalmak erőinek igen nagy részét az egymás közötti ellentétek szövevénye kötötte le.

Egyetlen szocialista ország fennállása a kapitalista körültzártságban – ez természetesen nem csupán politikai és katonai vonatkozású kérdés, hanem a tőkés világgal való gazdasági kapcsolatok szükségességét is magában foglalta. „A rendkívüli nehézség itt abban rejlett – mondotta Lenin –, hogy szilárd gazdasági viszonyok számunkra csak akkor lehetségesek, ha közöttünk és a kapitalista államok között bizonyos kölcsönös gazdasági kapcsolatok vannak."[4] A tények tanúsága alapján Lenin ehhez hozzátette, hogy a kapitalista államok sem nélkülözhetik a szovjet állammal való kölcsönös gazdasági kapcsolatokat. A gazdasági blokád, amit az imperialista hatalmak a szovjet állam ellen a katonai intervenciójuk bukása után is folytattak, szintén kudarcot vallott. A blokád tapasztalata azt mutatta, hogy nem világos, kinek okozott az több kárt; „azoknak-e, akiket blokád alá helyeztek, vagy azoknak, akik csinálták a blokádot". Lenin

[4] Ugyanott, 125. old.

a tények tanúbizonysága alapján – bár ezek a tények még igen-igen szerények voltak – megállapította, hogy lehetséges a kölcsönös gazdasági kapcsolatok kifejlesztése a kapitalista körülzártságban levő egyetlen szocialista állam és a tőkés államok között. Ennek jelentősége igen nagy, mert ez is nélkülözhetetlen volt annak felismeréséhez, hogy egy olyan ország, mint a Szovjetunió, egyedül is képes felépíteni a szocialista társadalmat.

A kapitalista államok feladták a szovjet állam elleni blokádot. Növelték kereskedelmi forgalmukat a Szovjetunióval, későbbre halasztva az újabb katonai összecsapást. A tőkés üzletemberek jó profitlehetőséget láttak abban, hogy a kereskedelem révén használják ki a körülzárt munkásállam rendkívül súlyos gazdasági helyzetét; igen terhes üzleti feltételeket szabhattak a szovjet félnek. A szovjet nép ezekben az években magas árat fizetett a tőkés államokkal való békés egymás mellett élésért és külkereskedelmének növeléséért, de vállalta a magas árat, mert kénytelen volt rá – és mert megérte. Hozzájutott azokhoz a termékekhez, gépekhez, felszerelésekhez, amelyekre égetően szüksége volt, hogy gazdaságát rendbehozza, termelőerőit kifejlessze.

Ilyen körülmények között kezdődött meg *az új szocialista világ felkészülése a gazdasági versenyre az óriási gazdasági túlsúllyal rendelkező régi kapitalista világgal.* Lenin mindenki másnál világosabban felismerte e történelmi verseny szükségességét és lehe-

tőségét. Meghatározta fő elveit, eszmeileg felvértezte a bolsevik pártot és a szovjet népet erre a küzdelemre. S vajon nem helyénvaló-e megjegyezni, hogy ez a lenini eszme is óriási anyagi erővé vált?!

A szovjet állam sikerrel használta fel a tőkésországokkal való kölcsönös gazdasági kapcsolatok fejlesztését. A kapitalista körülzártság közepette felépítette a szocialista társadalmat. Történelmileg igen rövid idő alatt Európa első ipari hatalma lett és képessé vált arra, hogy az imperializmus által kirobbantott második világháború vészterhes éveiben döntő szerepet játsszon a fasiszta blokk szétverésében. A világ legerősebb katonai hatalmaként került ki e nagy összecsapásból. A rendkívül nagy háborús károkat gyorsan pótolta, gyorsabban, mintsem ezt az imperialisták táborában bárki gondolta volna. S a Szovjetunió már ezekben az években messzemenő gazdasági segítséget is nyújtott a seregei által felszabadított és szocialista útra lépett országoknak.

A két rendszer közötti küzdelem új szakaszba lépett. Hiszen már nem *egyetlen* szocialista ország, hanem a *világrendszerré vált szocializmus* vívja történelmi harcát a régi világgal, segítve és fejlesztve a népek általános küzdelmét az imperializmus teljes megsemmisítéséért. A világrendszerré vált szocializmus folytatja gazdasági versenyét a régi világgal; azt a versenyt, melynek fő elveit Lenin világította meg, mégpedig olyan körülmények között, amikor ez a verseny sokak számára csak utópikus álomnak tűnt,

ma pedig a nemzetközi élet egyik általánosan elismert alapkérdése.

Az új világrendszer küzdelme a régivel, s ennek keretében a két rendszer gazdasági versenye továbbra is a leninizmus zászlaja alatt folyik, mely a világ forradalmi erőinek legnagyobb eszmei fegyvere, s az is marad a szocialista világforradalom teljes győzelméig a világkommunizmus győzelméig.

* * *

Leninre, az ő hatalmas életművére emlékezve, figyelmünk egyben azokra a kérdésekre és feladatokra irányul, amelyek ma állnak a pártjaink, országaink, s az imperializmus ellen küzdő összes népek előtt. Mielőtt azonban e kérdések egyikére-másikára térnek, emlékeztetni akarok az eszmei harc egyik nagyon fontos történelmi tanulságára. A marxizmus eszmei tisztaságáért, s alapelveinek alkotó alkalmazásáért, a marxizmus szüntelen fejlesztéséért folyó eszmei harc tanulságára gondolok.

Régebben is gyakori volt, s napjainkban még gyakoribb, hogy marxistának nyilvánítják magukat olyanok, akik elfogadják és felhasználják Marx tanainak egyes megállapításait – melyek például a kapitalizmus jellegére és egyes törvényeire vonatkoznak – miközben „túlhaladott"-nak nyilvánítják a marxizmus számos alapelvét, különösen a proletárforradalomról és a proletárdiktatúráról szóló tanait. A mar-

xizmus forradalmi eszméit védelmezve, az antimarxista irányzatok ellen küzdve Lenin már régen kimutatta, hogy a félmarxizmus nem marxizmus.

Napjainkban vannak olyan „marxisták", akik elhatárolják magukat Lenin tanaitól, megpróbálják szembeállítani a „korszerűsített marxizmust" – a leninizmussal. Márpedig antileninista marxizmus nincs, csak marxista köntöst magukra öltő antileninisták vannak.

Előfordul az is – mind a tőkésországokban, mind a fiatal fejlődő országokban, mind pedig a mi szocialista országainkban –, hogy leninistáknak nyilvánítják magukat olyanok, akik elfogadják az imperializmusról szóló lenini elmélet sok kétségbevonhatatlan megállapítását, viszont ők is „túlhaladott"-nak nyilvánítják a marxizmus–leninizmus alapelveit a proletárforradalomról és a proletárdiktatúráról, a szocialista államról és a munkásosztály vezető szerepéről. Találkozunk néha „leninistákkal", akik a két világrendszer békés egymás mellett élésének lenini elveit az ellentétes ideológiák „békés egymás mellett élésének" igazolására, az ideológiai osztályharc feladására, a burzsoá ideológia előtti kapitulációra próbálják felhasználni. Márpedig, aki a leninizmus eszméit antileninista nézetekkel keveri – ha rokonszenvezik is a kommunizmus eszméivel, mert ez gyakran így van – nem leninista.

A kevert nézetek tisztességes képviselői – s hangsúlyozom, hogy napjainkban ilyenek sokan vannak –

őszinte tisztelettel és rokonszenvvel tekintenek a marxizmus–leninizmus elveire. Egy részük közeledik a mi világnézetünkhöz és politikai felfogásunkhoz, s ennek során tisztulnak, fejlődnek nézeteik. Velük a kölcsönös tisztelet jegyében folynak segítő szándékú vitáink, minthogy feltételezzük a jószándékot önáluk is. Más jellegűek a vitáink azokkal, akik célul tűzik ki, hogy segítsék letéríteni a munkásosztályt a kapitalizmus megdöntésének és a szocialista társadalom felépítésének forradalmi útjáról és ennek érdekében „reformálják meg" a marxizmust, „korszerűsítik " a leninizmust. E törekvésekkel szembeni eszmei harc elkerülhetetlenül egybekapcsolódik éles politikai küzdelemmel, melynek célja, hogy vereséget mérjen az ellenfélre. Ez rendkívül fontos része az ideológiai téren folyó osztályharcnak.

A leninizmus történetét átitatja a szüntelen eszmei harc a burzsoá és kispolgári ideológia ellen, s a munkásmozgalmon belül a revizionizmus, az anarchizmus, a trockizmus és más antimarxista irányzatok ellen. Ismeretes, hogy Lenin kérlelhetetlen volt ebben a küzdelemben. Bolsevik szenvedélyesség jellemezte fellépéseit a marxisták körében keletkezett hibák kijavításáért is. Szenvedélyessége ugyanakkor messzemenő segítőkészséggel párosult.

A kommunista mozgalom belső vitáiban – és a marxistáknak a más nézetek képviselőivel folyó vitáiban is – nélkülözhetetlen az elvtársi vitalégkör, a fegyvertársak közötti szabad eszmecsere légköre.

Semmilyen tudomány és semmilyen társadalmi mozgalom nem fejlődhet viták nélkül, beleértve a saját körein belül folyó vitákat. Ezt Lenin nemegyszer hangsúlyozta, és bátorította a különböző nézetek nyílt összecsapását. Bátorította a megoldásra váró kérdések behatóbb tanulmányozását, a tapasztalatok gondos elemzését és sokoldalú megvitatását. Erre is gondolunk, amikor Leninre emlékezünk.

Ma nagy viták folynak igen fontos kérdésekről a kommunista világmozgalomban, a testvérpártok között és az egyes pártokon belül is. Különböző nézetek csapnak össze, amelyekben eltérő körülmények hatása és különböző törekvések jelentkeznek. Az imperializmus elleni általános küzdelem közepette folyik a nézetek és gyakorlati tapasztalatok egybevetése, ellenőrzése. Bizonyos, hogy a lenini jubileum, a kommunista világmozgalom e jelentős eseménye, Lenin eszmei és politikai örökségének mélyrehatóbb tanulmányozása és fokozott hasznosítása hozzájárul a vitatott kérdések és feladatok teljesebb tisztázásához. Ez pedig a kommunista pártok további eszmei fejlődéséhez, a kommunizmus újabb térhódításához vezet.

A KÉT VILÁGRENDSZER HARCA ÉS A LENINI POLITIKA

Lenin születésének századik évfordulóját a szocialista világrendszer fejlődésének olyan szakaszában ünnepeljük, amikor *az új világ politikai fölénye, felsőbbrendűsége, a régi világ felett rendkívüli módon megnövekedett*, s a szocializmus erői mindinkább döntő szerepet játszanak a nemzetközi életben.

A fiatal szovjethatalom hamar bebizonyította politikai felsőbbrendűségét a kapitalista hatalmakkal szemben; a polgárháború nehéz éveiben *az intervenciós hadseregek és az ellenforradalmi felkelések feletti győzelmével tett tanúbizonyságot* erről a világ dolgozói előtt. A hatalmas fejlődés, amit a Szovjetunió 1941-ig elért, valamint a második világháborúban betöltött döntő szerepe ismét rendkívüli meggyőző erővel mutatta meg a szocialista társadalom politikai felsőbbrendűségét a kapitalista országokkal szemben. A második világháború utáni időszakban pedig a Szovjetunió további fejlődése és a nemzetközi szocialista forradalom új győzelmei: *a szocializmus világrendszerré válása* és az új világrendszer fejlődése tett és tesz *újabb történelmi tanúbizonyságot* a szocialista társadalom politikai magasabbrendűségéről a régi világ felett.

A szocialista világ politikai fölényét és ennek nem-

zetközi hatását megnövelte az is, hogy *megszűnt az imperializmus katonai fölénye*. S hogy ez így lett, tudvalevően az ismét a szovjet államnak, a szovjet népnek köszönhető. Annak, hogy a Szovjetunió a legerősebb kontinentális katonai hatalomként került ki a második világháborúból, majd gyorsan kifejlesztette rakéta- és magfegyvereit, s hozzásegítette a többi szocialista országokat is véderői kifejlesztéséhez.

Semmi sem feledtetheti el azt a történelmi tényt sem, hogy a Szovjetunió és az egész szocialista világ megnövekedett politikai és morális hatása, politikai és egyéb segítsége igen nagy szerepet játszott abban, hogy fellendült és hatalmas sikereket aratott a gyarmati és félgyarmati sorban élő népek függetlenségi mozgalma. A régi imperialista gyarmatrendszer gyors bomlása és széthullása a két világrendszer közötti harc időszakának egyik legjelentősebb eseménye: *a régi gyarmatrendszer széthullása elmélyíti a kapitalizmus általános válságát, ugyanakkor kiszélesíti a szocialista országok nemzetközi kapcsolatait és az imperialistaellenes erők világfrontját.*

A KÉT RENDSZER GAZDASÁGI VERSENYE

A Szovjetunió és az egész szocialista világ további fejlődése az új világrendszer politikai felsőbbrendűségének további növekedésével jár. Ennek egyik fő forrása *a gazdasági fejlődés*. Az új szocialista országok leg-

többjében befejezték a szocializmus gazdasági alapjainak lerakását. A szocialista országok nagy termelési sikerei következtében *a kapitalista világ gazdasági túlsúlya jelentősen csökkent.*

A tőkés államok az állammonopolista rendszer messzemenő kifejlesztésével próbálják megőrizni gazdasági túlsúlyukat, de a történeti folyamatot feltartóztatni többé nem képesek. Fejlődésük utolsó stádiumában vannak, melyben még jobban elmélyül az ellentét a termelés magas fokú társadalmasítása és a termékek kapitalista birtoklása között, s ez újabb társadalmi megrázkódtatásokat, éles összecsapásokat érlel. A monopolkapitalizmus olyan stádiuma ez, amelyben már-már törvényszerű, hogy a vezető tőkésországok csak a hadiipar mérhetetlen felduzzasztásával, óriási katonai rendelésekkel tudják meghosszabbítani a gazdasági konjunktúrát, illetve mérsékelni a gazdasági visszaeséseket. Egy gazdasági rend, amely a háborús pusztítás eszközeinek mérhetetlen felhalmozása nélkül már nem tud prosperálni – megérett a pusztulásra.

*
* *

A két világrendszer versenyében különleges jelentőségű a Szovjetunió versenye az Amerikai Egyesült Államokkal. A világ erről már sokat hallott, s ha olykor némi hallgatási szünet is van, még többet fog hallani róla.

A szovjet állam első átfogó népgazdasági terve,

mint ismeretes, a fentebb már említett GOELRO volt, mely 1920-ban, a szovjethatalom legnehezebb időszakában készült. Lenin „a párt második programjának" nevezte, kiemelve rendkívül nagy jelentőségét. Nehéz meghatódottság nélkül felidézni a szocialista tervgazdálkodás e történelmi okmányát. Három adatát emelem ki, mégpedig az áram-, a kőolaj- és az acéltermelésre vonatkozót, egybevetve e termékek termelésének alakulását a Szovjetunióban és az Egyesült Államokban 1968-ig.

1920-ban a Szovjetunió *áramtermelése* a háború előttinek alig egynegyede, mindössze félmilliárd kilowattóra volt. A GOELRO célul tűzte ki, hogy 10–15 év alatt a termelt áram mennyiségét a háború előttinek négy és félszeresére, 8,8 milliárdra emelje. 1928-ban a szovjet villanyerőművek már 5 milliárd kilowattóra áramot adtak, létrehozva azt az elektromos energia bázist, amelyen megindulhatott a szovjet ipar páratlanul gyors általános fellendítése. 1968-ban pedig a szovjet áramtermelés közel 639 milliárd kilowattóra, tehát több mint 127-szerese a 40 év előttinek!

Az Egyesült Államok áramtermelése 1928-ban meghaladta a 108 milliárd kilowattórát, s közel 22-szerese volt a szovjet termelésnek. Negyven év alatt meghaladta a másfél ezer milliárd kilowattórát. Ez több mint 2,4-szerese még a szovjet áramtermelésnek, de hol van már a négy évtized előtti 22-szeres fölény!

A *kőolajtermelésben* a GOELRO azt irányozta elő, hogy elérjék az évi 12–16 millió tonnát.[5] 1928-ban 11,6 millió tonnát termeltek, 1968-ban pedig 307 millió tonnát, ami huszonhat és félszeresen meghaladta a 40 év előttit.

Az Egyesült Államok 1928-ban 123,6 millió tonna olajat termelt, tíz és félszeresét a szovjet termelésnek, 1968-ban termelése mintegy 450 millió tonna. A szovjet olajtermeléssel szemben a negyven év előtti tíz és félszeres túlsúlyából már kevesebb mint 50%-os túlsúly maradt.

Az *acéltermelésben* a GOELRO terv 1920-ban – amikor mindössze 0,2 millió tonnát termeltek! – azt irányozta elő, hogy a háború előttinek másfélszeresére, évi 6,5 millió tonnára emeljék. 1928-ban elérték a háború előtti szintet, a 4,3 millió tonnát 1968-ban pedig majdnem 25-szörösét, 106,6 millió tonna acélt termeltek!

Az Egyesült Államok 1928-ban 52,4 millió tonna acélt termelt, tehát 12-szeresét a szovjet termelésnek. 1968-ban közel 119 millió tonna acélt termelt, s túlsúlya a szovjet acéltermeléssel szemben már csupán 12%-os. Nyilvánvaló, hogy a közeli években e túlsúlya megszűnik, s a szovjet acélipar is belép ama iparágak sorába, amelyek – mint a szén- és vasérctermelés, a traktor- és gabonakombájn-gyártás stb. – már megszerezték a világelsőséget.

[5] A háború előtti termelés 9 millió tonna volt, s az 1920. évi mindössze 3,8 millió tonna.

A Szovjetunió és az Egyesült Államok ipari fejlődésének említett adatai olyan négy évtizedről szólnak, amely magában foglalja a második világháború éveit. Az emberiség nem felejtheti el, hogy a háború a szovjet állam számára 20 millió ember és óriási anyagi értékek pusztulásának négy esztendeje. Ezt pedig az anyagi károk pótlásának évei követték; a szovjet ipar össztermelése az 1940-es szintet nyolc évvel később, 1948-ban éri el és haladja meg. Az Egyesült Államok területét nem pusztította a háború, ott a termelés a háború éveiben gyorsan emelkedett. Ilyen közvetlen előzmények után bontakozott ki az utóbbi két évtizedben a Szovjetunió és az Egyesült Államok közötti ipari versenynek az a szakasza, amelyben az Egyesült Államok előnye tetemesen lecsökkent és eme előny megszűnéséhez vezet.

1948-tól 1968-ig a Szovjetunió összipari termelése nyolc és félszeresére, az Egyesült Államoké két és félszeresére nőtt. A szovjet ipar össztermelése 1948-ban az Egyesült Államok iparának 20%-a volt, 1968-ban már mintegy 70%-a.

Közeledik az idő, amelyben a szovjet ipar eléri és elhagyja az Egyesült Államok iparát. Ez pedig *a két világrendszer gazdasági versenyében a szocializmus döntő győzelme lesz a kapitalizmus felett.* A szovjet ipar fejlődéséhez csatlakozik a szovjet mezőgazdaság gyorsuló fejlődése. Ennek jelentősége nemcsak a szovjet lakosság és népgazdaság növekvő szükségleteinek ellátása szempontjából rendkívül nagy, hanem

emellett a növekvő külkereskedelmi igények, különösen a kevés termőfölddel rendelkező, s ezért saját mezőgazdasági szükségleteit biztosítani nem tudó szocialista országok keresletének kielégítésében is.

A két társadalmi rendszer gazdasági versenyének növekvő jelentőségű tényezője természetesen az is, hogy az utóbbi két évtizedben a szovjet népgazdaság fejlődésével együtt fejlődik a többi szocialista ország. Csupán a KGST-hez tartozó országok részaránya a világ ipari termelésében 1948-tól 1968-ig 16%-ról 33%-ra, a szovjet iparé egymaga 10%-ról 21%-ra emelkedett. A kínai adatok hiánya miatt nem lehet összesíteni valamennyi szocialista ország ipari termelésének adatait, de együttes részarányuk bizonyára megközelíti a 39%-ot.

Csak sajnálattal és keserűséggel állapíthatjuk meg, hogy a Kínai Népköztársaság ipari fejlődése, mely az 50-es évek folyamán oly szép lendületet vett, előbb a „nagy ugrás"-nak, majd a „nagy proletár kultúrforradalom"-nak nevezett Mao Ce-tung-i politika következtében megtorpant. Immár évtizedes a tempóveszteség, ami Kínát gazdasági téren érte. Ez nem gátolhatta meg azonban a többi szocialista ország növekvő térnyereségét a kapitalizmussal folyó gazdasági versenyben, s ennek növekvő hatását a nemzetközi életben.

Lenin születésének századik évfordulóját olyan körülmények közepette ünnepelhetjük, amikor be-

látható közelségbe került a kapitalizmus gazdasági túlsúlyának megszüntetése a világgazdaságban. *Közeleg az idő, amikor a szocialista világ politikai felsőbbrendűsége és katonai védelmi ereje párosulni fog a világgazdaságban megszerzett fölényével.* Ez pedig azt fogja jelenteni, hogy a két rendszer versenye új fázisba jut, mely magával hozza a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet meggyorsulását az egész Földön.

HARC A VILÁGBÉKE MEGÓVÁSÁÉRT

A lenini békepolitika is erősíti a szocialista országok *politikai fölényét* a kapitalista országok felett. Fellépéseik a kapitalista és szocialista országok békés egymás mellett éléséért, a kölcsönösen előnyös gazdasági és kulturális kapcsolatok fejlesztéséért kiváltották a tőkés világ demokratikus közvéleményének általános támogatását. Ez szintén komoly politikai erő, amely nyomást gyakorol a nyugati hatalmak kormányköreire.

Másfél évtizeddel ezelőtt a NATO hatalmak vezető körei még nyíltan elutasították a szocialista országokkal való békés egymás mellett élést. Propagandájukban azt bizonygatták, hogy a mi békepolitikánk „kommunista manőver", a szocialista országok „időnyerési taktikája". Akaratlanul elismerték ezzel, hogy az idő a kommunizmusnak kedvez. Mégis úgy vélték,

hogy visszafordíthatják a történelem kerekét, ha általános háborút indítanak a szocialista országok ellen. Ismeretes, hogy ilyen céllal hozták létre a NATO-t, s nyitották meg az utat a revansista nyugatnémet állam újrafelfegyverzése előtt. A „meleg háború" előkészítését szolgáló hidegháborús propagandájuk a hírhedt Dulles-féle „háborús szakadék szélén táncolás" jegyében folyt. A „szovjet támadás" állítólagos veszélyével rémisztgették országaik lakosságát és „preventív háborút" hirdettek a szocialista országok ellen. Sokat nyilatkoztak az általuk „rab nemzeteknek" nyilvánított szocialista országok „felszabadításáról".

Sokan elfeledkeznek már arról, hogy 1950–1953-ban, a koreai háború idején, az új világháború veszélye nagyon is közvetlenül fenyegette az emberiséget. Az amerikai imperialisták, akik Hirosima és Nagaszaki japán városok elpusztításával 1945 augusztusában már megmutatták készségüket az atombomba bevetésére, ismét fontolgatták e rettenetes fegyver felhasználását. A washingtoni vezető körök és partnereik mégis visszarettentek ettől, elsősorban azért, mert a Szovjetunió már kifejlesztette atomfegyvereit és elsőrangú rakétaiparát.

A történelem lapjain már meg van írva, hogy századunk ötödik és hatodik évtizedében a szovjet nukleáris és rakétafegyverek az atomvilágháború veszélye elleni küzdelem döntő jelentőségű fegyverei voltak. Az imperialista hadigépezetek fékentartása

céljából napjainkban e hatalmas erőre még nagyobb szükség van, mint az elmúlt két évtizedben.

A nemzetközi közvéleményben mind határozottabbá vált az a felismerés, hogy egy újabb világháború elkerülésének nincsen más útja, mint a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élése. Akik ezt elvetik, bármennyit is beszéljenek a békéről, a világháború szorgalmazóit segítik.

A Dulles-féle NATO stratégia, mint ismeretes, zsákutcába jutott. Ezért a tőkés világ uralkodó osztályaiban is erősödött az a tendencia, mely rugalmasabb és főleg reálisabb politikát sürget. A nagyburzsoázia persze imperialista volt, és az is marad. Vezető képviselői nem békevágyból akarják fenntartani, sőt erősíteni a NATO-t, hanem azért, mert nem mondanak le háborús törekvéseikről. „Rugalmasabb" módszerek keresésére szorítja őket az, hogy erőfölényük kétséges, az atomháború kockázata pedig számukra is rendkívül veszélyessé vált. Mind erősebben szembeszáll a hidegháborús politikával saját közvéleményük is. Mindezek nyomán a NATO hatalmak vezető körei arra kényszerültek, hogy legalábbis Európában – a békés egymás mellett élés híveinek nyilvánítsák magukat.

Az Egyesült Államokban a katonai doktrínák hirdetői között előtérbe léptek a lokális háborúk szorgalmazói. Hagyományos fegyverekkel induló lokális háborúkkal remélik visszaszorítani a szocialista világot, s megerősíteni a tőkés hatalmak neokolonialista

pozícióit az ázsiai, afrikai és latin-amerikai országokban. A washingtoni háborús kalandorok egyben arra is számítanak, hogy e stratégia révén az Egyesült Államok területe továbbra sem válik hadszíntérré, a háborúk fő terhét ismét más népek viselik.

A vietnami hadműveletek 1965 utáni „eszkalációja", azaz fokozatos kiterjesztése nem más, mint a lokális háború washingtoni stratégiájának „eszkalációs próbája", a vietnami nép és a szocialista világ ellen. A katonai összecsapások színtere az Egyesült Államoktól sok ezer kilométerre fekszik ez alkalommal is. A vietnami nép megsegítéséért folyó politikai küzdelem frontja azonban átszövi a földgolyó öt kontinensét. Megmozdulásra készteti nemcsak a testvéri szocialista országok népeit és a nemzetközi proletariátus forradalmi erőit, hanem az imperializmussal szembenálló összes mozgalmakat. Az eszkalációs próba kudarca súlyosan megtépázta a washingtoni kormányzat nemzetközi tekintélyét, s mint ismeretes, politikai megrázkódtatást idézett elő az Amerikai Egyesült Államokban is. Olyan erős háborúellenes tiltakozás bontakozott ki ott is, amire az Egyesült Államokban még nem volt példa.

Lokális háború színtere lett 1967-ben a Közel-Kelet térsége is. Washingtoni biztatásra és segítséggel robbantotta ki Izrael a háborút és szállt meg bizonyos arab területeket. Az izraeli agresszorok és támogatóik – ügyesen felhasználva arab politikusoknak Izrael létjogát tagadó nyilatkozatait – eleinte sikerrel

tévesztették meg a nyugati világ közvéleményének nagy részét és izraeli önvédelemnek tüntették fel a támadást. A megtámadott arab országok súlyos veszteségeket szenvedtek, de a Szovjetunió segítségével újra megerősítették védelmüket; a propaganda-ködfüggöny pedig – mely leplezte az arabok újabb százezreit elűző izraeli agresszorok és a washingtoni rendezők bűnös tevékenységét – hamarosan oszladozni kezdett.

A harc folytatódik Vietnamért is, az arab–izraeli viszony igazságos rendezéséért is, és a világ más térségeiben élő népekért is, akiket fenyeget az imperialista agresszió. E küzdelemben megvalósul a szocialista és más imperialistaellenes országok összefogása az imperialista hatalmak háborús törekvései és akciói ellen. Az összefogás hol kevesebb, hol több országra terjed ki, egyes esetekben szilárdabb, más esetekben lazább, tehát fejlődése nem egyenletes. De ez az összefogás állandó tényezője a világháború veszélyének elhárításáért folyó küzdelemnek.

***

A nemzetközi osztályharc fejlődése, *a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet további folyamata* hivatott megoldani korunk nagy kérdését: *az új világháború veszélyének legyőzését*, a háborús katasztrófák megszüntetését.

Az SZKP XX. kongresszusa kimondta a nagy fon-

tosságú tételt: *a háború többé nem végzetszerűen elkerülhetetlen.* E megállapítást a kommunista pártok 1957. évi Moszkvai Értekezlete magáévá tette, és *Nyilatkozatában* kifejezte. Az utóbbi években mégis sokfelé támadt kétely a tétel helyességét illetően. Az imperializmus még létezik és hatalmas fegyverkészletet halmozott fel, helyi háborúk sorozatát robbantja ki. Lehetséges-e ilyen helyzetben elkerülni az új világháborút? – e kérdést sokan teszik fel világszerte.

Nemcsak arról van szó, hogy a Kínai Kommunista Párt vezetősége revizionizmusnak nyilvánította a háború elkerülhetőségéről szóló tételt, éveken keresztül nagyarányú propagandát folytatott és folytat ellene ma is. A Kínai Kommunista Párt nemzetközi befolyása a Mao Ce-tung-féle politika 1965–1968. évi mély belső válságának hatására – a „nagy proletár kulturális forradalom" jelszavaival kibontakozott megdöbbentő belső harc hatására – nagymértékben visszaesett. A háború elkerülhetőségéről szóló tétellel szemben azonban a kételyek megmaradtak, sőt növekedtek. Ez tehát nem egyszerűen propagandahatás eredménye, hanem a nemzetközi helyzet romlásából fakad. A Mao Ce-tung-féle kínai politika a kommunista világmozgalom és az antiimperialista front egységének megbontásával közrehatott a nemzetközi helyzet romlásához, de e romlás fő előidézői az Egyesült Államok és NATO-partnerei.

A háború elkerülhetőségének tétele mindenek-

előtt arra a történelmi tényre támaszkodik, hogy létrejött a szocialista világrendszer, amely minden eddiginél nagyobb erőt biztosít a nemzetközi békemozgalom számára. A háború ellen küzdő erők *politikai mozgalma* tehát a szocialista országok *államainak* növekvő befolyására és *katonai erejére* is támaszkodhat. Ismeretes, hogy ez teremtett *új lehetőséget* az imperialista háborúk elleni harcban, s a háborúk elkerülhetőségének tétele ezt a nagy jelentőségű új lehetőséget fejezi ki.

Az SZKP XX. kongresszusa és az 1957-es Moszkvai Értekezlet idején a szocialista tábor *egységesen* szállt szembe az imperialista hatalmak békebontó törekvéseivel, s a szoros összefogás növelte a háború elkerülhetőségéről szóló elvi tétel politikai erejét. A Kínai Kommunista Párt vezetősége azonban megbontotta a szocialista tábor egységét. Az amerikai imperialisták nem is késlekedtek felhasználni az így előállt helyzetet a lokális háború stratégiájának kipróbálására. Növekedett a nyugati hatalmak aktivitása ellenforradalmi puccsok szervezésében és támogatásában is. A szocialista tábor egységének megbomlása, s az imperialista hatalmak fokozottabb agresszivitása szélesebb alapot teremtett a kételyeknek a háború elkerülhetőségéről szóló tétellel szemben.

Közben az imperialisták közötti ellentétek ugyancsak növekedtek, a NATO is megingott politikailag. Ez azonban nem meglepetés a nemzetközi munkásmozgalom számára, hiszen az „megszokott" dolog,

az imperialisták közti háborúk sorozata szoktatta hozzá az embereket. Váratlan és sok tekintetben érthetetlen viszont a szocialista országok közötti viszony bonyolulttá válása, esetenként súlyos megromlása.

Vajon mi következik a helyzet nehezebbé válásából? Talán feladjuk a háború elkerülhetőségéről szóló álláspontunkat? A mi meggyőződésünk az, hogy a háború elkerülhetőségének tétele a két világrendszer közötti történelmi küzdelem egész időszakára érvényes, s nem függvénye annak, hogy a nemzetközi feszültség éppen fokozódik-e vagy csökken. Nem szabad feladni a tényleges új lehetőségeket kifejező nagy fontosságú elvi tételt, hanem még szívósabban kell folytatni erőfeszítéseinket, hogy a háború elkerülhetőségének *lehetősége végérvényes valósággá* váljék.

A helyzetre ma az a jellemző, hogy *az új világháború elkerülhetőségének a lehetősége már létrejött, de e háború kirobbantásának a lehetősége még nem szűnt meg.* Az új világháború kirobbantását mindeddig sikerült meggátolni. Lokális háborúk indítását egyes esetekben sikerült, más esetekben viszont nem sikerült elhárítani. A világháború elkerülhetőségének a *lehetősége* pedig csak akkor válik *végleges valósággá*, amikor a tőkés hatalmak a siker legcsekélyebb reményével sem indíthatnak többé sem általános, sem lokális háborút.

A háborúk elkerülhetőségének *lehetőségét* tehát csak további szívós küzdelemmel, s mindenekelőtt a szocialista világ további megerősítésével és térnye-

résével, a szocialista világforradalom új győzelmeivel lehet *végleges valósággá* változtatni. Akik viszont kételkednek abban, hogy a két világrendszer békés egymás mellett éléséért való harc reális célokat követ, azok akarva-akaratlanul nehezítik e nagy cél elérését, mert bizonytalanságot keltenek a békéért küzdők soraiban. Bizonyos azonban, hogy e kételyek eloszlatásához a békeerők további sikerei, az agresszorok újabb kudarcai, vagyis meggyőző új tapasztalatok is kellenek.

A nemzetközi békemozgalom fejlődését nemcsak a békés egymás mellett éléssel szembeni kételyek zavarják, hanem ellenkező irányú téves nézetek is, amelyek alábecsülik az imperializmus veszélyességét. E nézeteknek tápot ad az a tény, hogy a szocialista tábor egységének megbomlása ellenére a szocializmus és a béke híveinek politikai befolyása tovább növekedett, hogy az Amerikai Egyesült Államok nagy hadigépezete Vietnamban kudarcot vallott, hogy az imperialisták egymás közti ellentétei is kiéleződtek.

Vannak, akik úgy vélik, hogy az imperializmus agresszivitása és veszélyessége szinte automatikusan csökken, ha az erőviszonyok a világban döntően eltolódtak a szocializmus és a béke híveinek javára. A valóság azonban ezt cáfolja. Az imperializmus térvesztesége vitathatatlan történelmi tény, nagy területeket veszített el; de az is vitathatatlan, hogy a tőkés hatalmak a fegyverkezési hajszát minden eddigit fe-

lülmúló tempóban folytatják és fokozzák. Utat nyitottak a nyugatnémet revansisták és a japán militaristák ismételt felfegyverkezéséhez, mégpedig elsősorban a szocialista országok elleni terveik céljából. Az elmúlt két évtizedben lokális háborúk egész sorát robbantották ki, és imperialista támadás ért három szocialista országot is: a Koreai Népi Demokratikus Köztársaságot, Kubát és a Vietnami Demokratikus Köztársaságot.

A 75 kommunista és munkáspárt 1969 júniusi moszkvai tanácskozásának előkészítése során, s az értekezlet ülésein is folytatott viták egyik fő kérdése a világhelyzet értékelése volt. Teljes egyöntetűség mutatkozott meg azt illetően, hogy a háború elkerülhetőségéről szóló elvi megállapítás reális lehetőséget, a nemzetközi erőviszonyokban bekövetkezett nagy változást fejez ki. Az értekezlet tehát ismét megerősítette e nagy fontosságú, s a nemzetközi kommunista mozgalom által már elfogadott tételt. Abban az egyöntetűségben, ami e kérdésben megmutatkozott és megerősödött, szerepe van persze annak a körülménynek is, hogy akik elvetik a háború elkerülhetőségéről szóló tételt, azok távolmaradtak az értekezletről. A vita tehát e kérdésben folytatódik, s a kínai vezetők politikája és szakadár tevékenysége következtében továbbra is éles jelleget ölt.

E tanácskozásaink során azonban – s e tanácskozásoktól függetlenül is – találkoztunk és találkozunk az imperializmus veszélyességét alábecsülő nézetek-

kel is. A testvérpártok túlnyomó többsége vitába szállt az ilyen felfogással és hangsúlyozta, hogy nagy hiba lenne lebecsülni a veszélyt, amit az imperializmus megtestesít.

A kapitalizmus térvesztése, a szocialista világforradalom újabb győzelmei legyöngítették az imperializmust, de nem csökkentették agresszivitását és veszélyességét; sőt, veszélyessége növekedett, már csak azért is, mert a pusztító fegyverek mind nagyobb tömegével rendelkezik.

Vannak, akik a tőkésországok közötti ellentmondások ismételt mélyüléséből olyan következtetést vonnak le, hogy az imperialista hatalmaknak nincs többé közös stratégiájuk a szocialista világgal szemben. A tények ennek is ellentmondanak.

A NATO és más agresszív tömbök az imperialista hatalmak egyeztetett stratégiájának jegyében születtek és működnek ma is; mindmáig együttesen – a francia uralkodó körökkel együtt – támogatják a nyugatnémet revansisták abszurd igényét a német nép egyedüli képviseletére, tehát együttesen támogatják az NSZK uralkodó köreinek expanziós törekvéseit az NDK és más szocialista országok ellen. Mindmáig elutasítják a békeszerződés megkötését mindkét német állammal, s ezzel is útját állják annak, hogy megszülessen Európa népeinek biztonsága. Számos más kérdésben is igyekeznek egyeztetett politikát követni a szocialista országokkal szemben. Mindezek figyelmen kívül hagyása csak

az imperialistaellenes összefogás lebecsülését és gyöngítését eredményezheti.

A tőkés hatalmak persze sok esetben képtelenné válnak egységes stratégia követésére, mert ezt meghiúsítják a köztük levő ellentétek. Különösen a piacokért való harcban ütköznek össze egymással és keresztezik egymás politikáját. A világ erőviszonyainak alakulásában ennek ugyancsak fontos, néha igen fontos szerepe van. Lenin az imperialisták közti ellentéteket a szocialista forradalom „közvetett tartalékai"-ként jellemezte. Ezek a „közvetett tartalékok" nem egy esetben a kolonializmus és a neokolonializmus ellen küzdő népek általános imperialistaellenes harcában is jelentős szerepet játszottak és játszanak.

Tény, hogy az imperialisták egymás közti ellentétei az utóbbi években ismételten növekedtek. Helytelen azonban azt hinni, hogy az ellentétek fokozódásával mindjárt háttérbe szorul a tőkés hatalmak kiegyezési törekvése, amit a népek rovására, különösen pedig a szocialista országok rovására próbálnak megoldani.

Talán nem érdektelen egy rövid történelmi visszapillantás e kérdésben. Emlékezetes, hogy az Októberi Forradalom olyan világhelyzetben törte szét az imperializmus láncát, amikor a tőkés hatalmak két csoportja hadban állt egymással. Az első imperialista világháború ismert öröksége, mely a kapitalista Európát győztes és legyőzött országokra osztotta, közrehatott ahhoz, hogy nem sikerült tető alá hozniuk

a szovjetellenes kapitalista egységfrontot, kudarcot vallott a szovjetellenes gazdasági blokád is. A húszas években szakadatlanul szervezték a szovjetellenes blokkot, hol Anglia, hol az Egyesült Államok, hol Franciaország szélsőreakciós köreinek vezetésével. A harmincas években a hitlerista Németország és a militarista Japán lépett elő a szovjetellenes háborús szövetség fő szószólójaként, miközben messzemenő engedményeket, terjeszkedési lehetőséget követeltek a nyugati hatalmaktól. Az imperialista táboron belüli ellentétek azonban annyira kiéleződtek, hogy a második világháború is a kapitalista világon belül tört ki.

A szovjet–finn háború hónapjaiban – 1939–1940 telén – a nyugati hatalmak ismét megkísérelték, hogy a fasiszta blokkal közös szovjetellenes frontot létesítsenek, de nem tudtak megegyezni az „érdekszférák" felosztásában, s ez a kísérlet sem sikerült. A szovjet–német háború kitörése után viszont létrejött a Szovjetunió és a nyugati hatalmak antifasiszta koalíciója, ami megfelelt a szovjet nép és a világ valamennyi népe érdekének. Az antifasiszta háború azonban még be sem fejeződött, amikor Anglia s az Amerikai Egyesült Államok uralkodó körei már új szovjetellenes terveket szőttek; azt is tervezték, hogy a teljes vereség előtt álló német imperializmus megmaradt és újjászervezendő katonai erőit szintén bekapcsolják a szovjetellenes frontba.

A szocialista világforradalom új győzelmei, a népi demokratikus államok megszületése, a szocializmus

világrendszerré válása nem csökkentette, hanem fokozta az imperialista hatalmak törekvését, hogy közös stratégiát dolgozzanak ki a szocialista országokkal szemben. Létrehozták a NATO-t és a katonai támaszpontok kiterjedt hálózatát a szocialista világ körül.

Az imperialista tervekből sok mindent keresztül húzott a szocialista országok fejlődése, valamint a gyarmati iga lerázásáért folyó küzdelem fellendülése; zsákutcába jutott a NATO és csatolt tömbjeinek egész stratégiája. Ez egyik forrása az imperialisták közti ellentétek mélyülésének. Nem csökkent azonban a tőkés hatalmak törekvése, hogy áthidalják, betömjék stratégiájuk tátongó réseit, s e célból átdolgozzák stratégiai terveiket. Ezeket a tervátdolgozásokat is viszályok kísérik, az egyes hatalmak elképzelései és óhajai eltérőek. Súlyos hiba azonban, ha csak a viszályokat látjuk és azt nem, hogy a huzakodások közepette is létrejönnek jelentős megállapodások, amelyek egyeztetett stratégia követését célozzák a szocialista országokkal szemben, s számos esetben más térségek országaival szemben is.

A tőkés hatalmak közös stratégiájának érvényesítése tehát növekvő akadályokba ütközik és terveik mind gyakrabban kudarcba fulladnak. Ezt mi megelégedéssel nyugtázzuk. Nagy hiba lenne azonban csak a kudarcaikat látni és figyelmen kívül hagyni a NATO-stratégia tényleges érvényesülésének fentebb említett és egyéb tényeit. A népek nem bízhatják a tőkés hatalmak ellentéteire, hogy majd azok

további élesedése hiúsítja meg az agresszív terveket. Régi lenini igazság, hogy ezt csak a népek harca biztosíthatja, felhasználva a „közvetett tartalékokat", az imperialisták egymás közti ellentéteit is a békekövetelések kivívására. A kommunistáknak nagyon is határozottan kell hirdetniük, hogy a tőkés hatalmak közötti ellentétek növekedése nem hárítja el, hanem még növelheti is az imperialista háború veszélyét.

A kommunisták vallják és hirdetik, hogy rá lehet és rá kell szorítani az imperialista kormányokat a béke érdekeit szolgáló követelések teljesítésére. Minden pozitív részleteredmény ebben a harcban a NATO-politika újabb kudarcát, a békés egymás mellett élés biztosításáért folyó küzdelem újabb sikerét jelenti. De egyelőre távol vagyunk még attól, hogy a tőkés világgal szemben kivívott bármilyen részleteredményt úgy tekinthessünk, mint ami már csökkentette volna az imperializmus veszélyességét és agresszivitását.

Ha a nyugati hatalmak előbb-utóbb kénytelenek lesznek is tudomásul venni az NDK létét – erre nyilván rákényszerülnek –, ez a mostani politikájuk beismert kudarca lesz. De ha ebben, vagy más kérdésben egyenként vagy együttesen szakítanak az amúgy is kudarcot vallott politikával és megkísérlik azt reálisabbal, reményeik szerint jobbal felcserélni, ez nem azt jelenti, hogy már nem törekszenek egyeztetett, közös stratégia követésére a szocialista világgal szemben. E törekvésük megmarad, mert a szocialista forradalom újabb győzelmeitől való félelmük is, a szo-

cialista világ visszaszorítására irányuló vágyuk is szüntelenül táplálja.

A világbéke megóvásáért folyó küzdelem, a nemzetközi osztályharc kérlelhetetlen logikája maximális éberséget és állandó készenlétet követel az imperialista hatalmak agresszív törekvéseivel szemben. A kommunisták, Lenin követői, vallják és hirdetik, hogy tovább kell fejleszteni a népek imperialistaellenes küzdelmét, mert sem az új világháború veszélyének megszüntetése, sem a lokális imperialista háborúk meghiúsítása nem érhető el csupán védelmi felkészüléssel. Rá kell szorítani az imperialista hatalmakat a béke megóvását elősegítő követelések elfogadására. Részeredmények is igen jelentősekké válhatnak. Részeredményeken keresztül tárulhat szélesebbre az út, mely az imperializmus hatékony megfékezéséhez, további visszaszorításához és megsemmisítéséhez vezet.

E rendkívül felelősségteljes harcnak politikai fegyvere a különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett élésének lenini eszméje, ha érvényesítéséért lenini politikát folytatunk. Küzdünk tehát a lenini eszmével szembeni kétségek eloszlatásáért, és küzdünk az imperializmus veszélyességét lebecsülő, s ezzel egyben az imperialistaellenes összefogás jelentőségét is lebecsülő káros nézetek ellen is.

A különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének lenini elve természetesen a szabad és független országok közötti normális vi-

szonyt hivatott erősíteni, nem pedig az imperialista hatalmak békés uralmát az elnyomott népek felett. Közismert, hogy a lenini békepolitikát valló szocialista országok messzemenően támogatják a felszabadító mozgalmakat, s ha harcuk a fegyveres küzdelem kibontakoztatását követeli, akkor ehhez is segítséget nyújtanak. Hiszen a gyarmatosítók elleni fegyveres szabadságharc – így a portugál gyarmatok népeinek mostani fegyveres harca – része az imperializmus megsemmisítéséért, tehát egyben a világbéke végleges biztosításáért folyó általános küzdelemnek.

A világbéke megóvása, a két rendszer békés egymás mellett élésének biztosítása korunk olyan feladata, amely a szocialista országok szoros együttműködését, a tőkésországokban a monopóliumok uralmának demokratikus néphatalommal való felváltását, s a függetlenségükért harcoló népek küzdelmének határozott támogatását követeli. A háború elkerülhetőségének lehetőségét csakis a szocialista országok, valamint a világ többi szabadságszerető és békéért küzdő erőinek közös harca teheti végleges valósággá, teheti lehetetlenné bármiféle imperialista háború kirobbantását. Ehhez az út a két világrendszer békés egymás mellett élésének biztosításán keresztül vezet.

Korunk e nagy feladatának megoldását segíti elő a lenini békepolitika, amely azért erősíti a szocialista országok *politikai fölényét* a tőkés hatalmakkal szemben, mert az egész emberiség alapvető érdekeinek felel meg.

A LENINIZMUS ÉS A SZOCIALISTA VILÁGRENDSZER FEJLŐDÉSE

A marxizmus-leninizmus, amely tudatosítja a népekben alapvető érdekeik közös voltát, szoros összefogásra ösztönzi a szocialista országokat, közös célokat állít eléjük. Így jött létre Lenin vezetésével a szocialista útra lépett országok első nagy szövetsége, a szovjet köztársaságok önkéntes egyesülése: *a Szovjetunió.*

Még 1920-ban írta Lenin, hogy a szovjet köztársaságok föderációját egyre szorosabbá kell tenni, több okból is. Először azért, mert csakis legszorosabb szövetségük teszi lehetővé, hogy „megvédjék a szovjet köztársaságok létét" az őket körülvevő, s akkor katonailag „összehasonlíthatatlanul erősebb" imperialista hatalmakkal szemben. Másodszor „feltétlenül szükséges a szovjet köztársaságok szoros gazdasági szövetsége; enélkül nem lehet helyreállítani az imperializmus által lerombolt termelőerőket és biztosítani a dolgozók jólétét". Harmadszor szükségessé teszi a szoros szövetséget „a nemzetközi proletariátus közös terve szerint szabályozott, egységes világgazdaság létrehozásának tendenciája"; szabályozott, egységes világgazdaság létrehozására irányuló tendencia – írja Lenin – „már a kapitalizmus idején is egészen

világosan látható, s a szocializmusban ez feltétlenül tovább fejlesztendő és teljesen kifejlesztendő".[6]

A szovjet állam kifejlesztette a szocialista tervgazdaságot, a Szovjetunió központi tervvel szabályozott egységes gazdaságát, mely hatalmas sikereket ért el. Természetes, hogy a népgazdaság fejlődésében elért eredmények, továbbá a második világháború vészterhes éveiben kifejtett példátlan erőfeszítések és a fasiszta hatalmak felett aratott történelmi győzelem – a szovjet népek testvéri összefogásának is újabb világraszóló diadala.

A NEMZETEK KÖZÖTTI ÚJ VISZONY A SZOCIALISTA VILÁGRENDSZERBEN

A népek testvérisége, a nemzetek közötti szocialista viszony immár világrendszer-méretben, s új feltételek mellett fejlődik tovább. A szocialista világrendszer *önálló államok rendszere.* Az új szocialista országokban a szocialista építés többnyire nemzeti államok keretében fejlődik, *a nemzetek közötti új viszony összefonódik az államok közötti új kapcsolatok fejlődésével.* Az új világrendszer létrejötte és fejlődése *az államok között is új, szocialista viszonyt teremt.*

A kapitalizmusban az erőviszonyok játszanak döntő szerepet az államok közti kapcsolatokban: az erősebbek rákényszerítik akaratukat a gyöngébbekre. Ez

[6] *Lenin* Összes Művei. 31. köt. 125. old. 4. kiadás (oroszul).

közismert igazság, amit az erő pozíciójában levők az ő nemzetük különleges „elhivatottságáról" szóló különféle nacionalista és soviniszta elméletekkel igyekeznek igazolni.

A szocialista államok egymás közti kapcsolatait az egyenjogúság, a kölcsönös testvéri segítség, az internacionalista összefogás elvei vezérlik. A szocialista államok nem állnak meg az egyenjogúság demokratikus elvénél, hanem azt *szocialista tartalommal* töltik meg. A szocialista nemzetek és államok egyenjogúságát szocialista tartalmúvá teszi *a kölcsönös testvéri segítség és a szoros összefogás az imperializmus elleni harcban és az új társadalom építésében.* Ez egyben *a döntő feltétele* annak, hogy valóban érvényesüljön az egyenjogúság elve nemzetek és államok között, függetlenül attól, hogy erősebb vagy gyöngébb, nagy vagy kis nemzetekről és államokról van-e szó. Ismeretes, hogy az egyenjogúság demokratikus elvének a szocialista együttműködés elveivel való kiegészítése forrasztotta szoros egységbe a Szovjetunió nemzeteit a föderatív állam keretei között. Ugyanezen lenini elvek alapján fejlődik az államok közötti szocialista viszony az új világrendszerben.

A szocialista államok tényleges történelmi elhivatottsága azt a feladatot is tartalmazza, hogy úttörői legyenek a Föld összes nemzetei és államai tényleges egyenjogúságának, amely a népek barátságára épül, s kizárja, hogy az erősebb elnyomja a gyöngébbet. A szocialista államok ilyen vonatkozású úttörő szerepe is

rendkívül fontos része az imperializmus megsemmisítéséért, a szocializmus világméretű győzelméért folyó általános küzdelemnek.

A testvéri szocialista államok tehát szövetséget alkotnak, egyenjogú szuverén államok szövetségét, amely a szocialista együttműködés elveit érvényesíti. Ebből az is következik, hogy a kölcsönös segítség mértéke eltérő, mert az erősebb, a tapasztaltabb több segítséget nyújthat és nyújt a testvéri országoknak, mint amennyit azoktól viszonzásul elvárhat. Vagyis, egyszerűen szólva: a Szovjetunió segítsége domináló jelentőségű a többi szocialista ország számára. Ez is általános igazság, amit a különböző reakciós erők szintén szeretnének elködösíteni. Azonban az első és élenjáró hatalmas szocialista állam: a Szovjetunió történelmi szerepe az új világrendszer államai közötti szocialista viszony kifejlődésében és megszilárdulásában döntő fontosságú volt és marad.

Miután az új világrendszer országainak együttműködése nem egyetlen föderatív állam keretében, hanem külön létező államok rendszerében fejlődik, ez új lehetőségeket is teremt a szocialista országok számára, de egyben bonyolultabbá is teszi a nemzetek közötti új viszony fejlődését.

A szovjet népek egységes szövetségi államba tömörülése minden bizonnyal könnyebbé tette a nemzetek közötti új, szocialista viszony kifejlesztését és megszilárdítását. Már csak azért is, mert a szövetségi állam keretében megszűntek a nemzetek közötti

politikai határok, s eltűntek a népek közötti kapcsolatokban mindazok a korlátok, amelyek a politikai határok fennállásának többé-kevésbé szükségszerű velejárói. Ebből azonban nem következik az, hogy a nemzetek közti új viszony fejlődése nehézségek nélküli lehetett. A múltból örökölt nemzeti előítéletek felszámolása – Lenin erre többször is nyomatékosan figyelmeztetett – hosszan tartó, szívós eszmei és politikai nevelőmunkát követel.

Ismeretes, hogy a szovjet nemzetek és népcsoportok szocialista egységének megteremtésében és megszilárdításában fontos szerepe volt egyrészt annak a lankadatlan harcnak mind a nagyhatalmi sovinizmus, mind pedig a helyi nacionalizmus maradványai, vagy éppen újabb fellángolásai ellen, továbbá annak a sokoldalú segítségnek, amit Oroszország – az Oroszországi Szocialista Föderatív Szovjetköztársaság – nyújtott az elmaradottabb országoknak, a fejlettebb szovjet területek népei nyújtottak az elmaradottabb vidékeknek. Ugyancsak nagy szerepet játszott a fejlődésben az a kulturális fellendülés, amit a szocialista hatalom lehetővé tett. Bebizonyosodott, hogy a formájában nemzeti, tartalmában mindinkább szocialista, s a testvéri népek kultúrájából is egyre többet merítő, gazdagodó kultúra a népek szocialista összefogását erősíti, s ennek nélkülözhetetlen fegyvere.

A nagyszerű eredmények, amelyeket a Szovjetunió a nemzetek közötti szocialista viszony kifejlődésében is elért, ismertté váltak a nemzetközi munkásmoz-

galomban, s a népi demokratikus országok közvéleményében. Ez természetesen nagyon fontos, hiszen ezekben a sikerekben is kifejeződik a lenini eszmék, s a lenini politika ereje. De az, hogy e sikerek milyen erőfeszítéseknek és küzdelemnek az eredménye, valljuk meg, bizony nem nagyon vált ismertté a népi demokratikus országok dolgozói, s a nemzetközi demokratikus és munkásközvélemény előtt. Talán ennek következtében is a kommunista pártokban olyan nézetek terjedtek el, hogy a szocialista forradalom győzelmével a nemzeti előítéletek leküzdése egyszerűvé válik, és a nemzeti kérdések hamar megoldhatók.

*
* *

A szocialista világrendszer létrejötte szükségszerűen bonyolult nemzetközi feltételek között ment végbe, a kapitalista világrendszer válságának rendkívüli elmélyülése során. A régi világrend erőinek elkeseredett ellenállásával birkózva, s a régi világtól igen kuszált problémákat is örökölve győzött az egyes országokban az új népi hatalom, és tört előre az új világrend.

Emlékezetes, hogy a második világháború idején a fasiszta hatalmak a nemzeti és faji gyűlölködés maximális felkorbácsolásával fertőzték a népek gondolkodásmódját, s a fasiszta tömb szétverésével e fertőzés hatása nem múlt el teljesen. Másrészről a fasiszták által megtámadott országok népeiben jogos gyűlölet, jogos

bosszúvágy érzése fejlődött ki, ami a hitlerista hódítók és szövetségeseik elleni felszabadító harcok fontos morális erőforrása volt. Olyan országokat, mint Magyarország, amely a hitlerista „harmadik birodalom" szövetségese is volt és áldozatává is vált, vegyesen érték mindezek a hatások. Ennek részleteire itt most nem térhetek ki. Csupán utalni kívánok arra, hogy a második világháború eme öröksége – egyrészt a fasizmus által maximálisan felkorbácsolt nemzeti és faji gyűlölködés, másrészt a fasizmus ellen küzdő népek jogos bosszúvágyából fakadó, de különböző osztálytörekvések által fűtött harag – az európai népi demokratikus országok mindegyikében befolyásolta a lakosság érzéseit és gondolkodásmódját.

A belső és a nemzetközi reakció változatos módon – az egyes országokra „specializáltan" – igyekezett és igyekszik nacionalista zavarkeltésre felhasználni mindent, ami a második világháború eme örökségéből felhasználható számára. A munkásosztály forradalmi erői pedig szövetségeseivel együtt az antifasiszta felszabadító háború népi örökségére támaszkodva, a reakciós erőkkel küzdve, a szovjet néppel való fegyverbarátságot fejlesztve vitték győzelemre a szocialista forradalmat. A nacionalista reakciós örökség maradványai azonban tovább éltek, s bizonyos mértékben még ma is élnek. Vannak akik éltetik.

Országainkban a szovjetellenesség a tőkés- és földbirtokos osztályok népellenes ideológiájának alapvető tartozéka volt; a szocialista forradalomtól való

félelmük is, a nemzetközi imperializmus politikája is táplálta ezt. A fasiszta tömb országainak vezető körei a német–szovjet háború éveiben különösen nagy erővel szították. A hitlerista blokk által megtámadott országok antikommunista burzsoá politikusai és ideológusai a háború éveiben, amikor a Szovjetunióval való szövetség mellett kellett nyilatkozniok, valamelyest tompították szovjetellenes mivoltukat, nehezen vonhatták ki magukat a szovjethatalom megnövekedett nemzetközi tekintélyének hatása alól is, különösen a sztálingrádi csata után. De a szovjetellenesség mindvégig tevékenységük egyik fő jellemzője maradt, gyöngítve és bomlasztva ezzel a Hitler-ellenes nemzeti összefogást. Politikájuk e jellemvonása a háború befejező szakaszában pedig újra fokozódott, mert nőtt a félelmük a Vörös Hadsereg előrenyomulásától, s ennek kihatásától.

A munkásosztály forradalmi erői és szövetségesei a hazai reakciós erők és a nyugati imperialisták eszeveszett szovjetellenes propagandája ellen is küzdve vitték győzelemre országainkban a szocialista forradalmat. A szovjetellenesség azonban, mint a bukott kizsákmányoló osztályok eszmei befolyásának maradványa, nem tűnt el, hiszen vannak, akik éltetik.

A szocialista világrendszer országai közötti testvéri, szocialista viszony fejlődése a két világrendszer közötti ideológiai és politikai küzdelem közepette ment és megy végbe. Része ez a nemzetközi osztály-

harcnak, amelynek frontjai a mi országainkba is átnyúlnak.

A nemzetek közötti új viszony fejlődésének különösen fontos eszmei és politikai fegyvere a szovjet-barátság. Olyan barátság ez, amelyet a szovjet népek nagy családja a forradalmi népek szívének minden melegével viszonoz. A legértékesebbet nyújtja érte, amit más nemzeteknek nyújthat: testvéri védelmet az imperialistákkal szemben, s a testvéri együttműködés és önzetlen segítőkészség hatalmas erejét az új társadalom építésében.

A fiatal szocialista világrendszer nagy eredményeket ért el a nemzetek közötti új viszony fejlődésében. A népek közötti barátság eszméi általánosan elismertek és elfogadottak országainak lakosságában. A nemzeti és faji gyűlölködés szelleme – amit a régi világ örökül hagyott – visszaszorult. Mindez nagyon fontos része annak a történelmi változásnak, ami országainkban bekövetkezett.

A nemzetek közötti szocialista viszony fejlesztése és megőrzése természetesen megköveteli, hogy a szocialista világrendszer fejlődése során a szocialista országok között is jelentkező problémákat kellően megoldjuk, lehetőleg nagyobb időveszteség nélkül. Itt nem arra gondolok, hogy gyorsan fel kell számolnunk a nemzeti elfogultság maradványait, amit a régi világból örököltünk, s amelyek bizonyos körülmények mellett újra nagyobb erőre kaphatnak, s leküzdésük csak hosszan tartó, szívós munka eredményei lehetnek.

Itt most arra gondolok, hogy az új világrendszer fejlődése a nemzetek közötti viszonyban szükségszerűen felszínre hoz új kérdéseket, s ezek összefüggnek az államközi kapcsolatok fejlődésével is.

A szocialista világrendszer országai között nincsenek antagonisztikus ellentmondások, melyek oly jellemzőek a kapitalizmusra – állapítja meg teljes joggal a kommunista és munkáspártok 1969 júniusi moszkvai tanácskozásának határozata. Egymás közti viszonyukban felvetődő kérdések megoldhatók a lenini internacionalizmus szellemében, a közös érdekek és az egyes országok sajátos nemzeti érdekeinek összeegyeztetése, az összes szocialista országok általános érdekeinek együttes érvényesítése alapján.

Nemcsak egyszeri és kivételesen felvetődő érdekegyeztetésről van itt szó, hanem folyamatos feladatról, amelynek megoldását a szocialista országok két- és többoldalú egyezményei útján *intézményesen* kell biztosítani. Ennek jegyében születtek és születnek a két- és többoldalú államközi szervek, melyek között kiemelkedő helyet foglal el a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa és a Varsói Szerződés védelmi szervezete. Mindezeknek része van azokban a nagy eredményekben, amelyeket országaink sokoldalú együttműködésével elértünk. Jelentős tapasztalatokkal rendelkezünk a jogos nemzeti érdekek egyeztetésének gyakran bonyolult kérdései megoldásában.

Országaink együttműködése nem egy vonatkozásban mégis elmarad a lehetőségektől és a követel-

ményektől. Így például a két- és többoldalú termelési kooperáció fejlődése késedelemmel és lassan indult meg, és messze van a kívánt szinttől. Ma már elvben aligha vitatott, hogy szélesebbre kell tárni az utat, különösen a KGST országok együttműködésében, annak a gazdasági tendenciának érvényesítéséhez, amelyet Lenin „a nemzetközi proletariátus közös terve szerint szabályozott, egységes világgazdaság létrehozására irányuló tendenciának" nevezett. Szélesítenünk kell az együttműködést más területen is.

Miért mutatkozik a szocialista országok együttműködésében elmaradás a lehetőségektől és követelményektől? Nyilvánvalóan azért, mert nagyobb problémák merültek fel e téren, mint amilyenekre valaha is gondolhattunk. Az általánosabbnak tűnő kérdés e tekintetben a jogos nemzeti érdekek összeegyeztetésének gyakran a vártnál bonyolultabb feladata.

Külön államokat alkotó világrendszerben a nemzetek nem igényelhetik alapvető érdekeik biztosítását valamilyen szövetségi államtól, hanem a testvéri országokkal való együttműködésre támaszkodva maguknak kell gondoskodni erről. Ez növeli államaink felelősségét s a nemzeti erőforrások maximális kifejlesztésére szorítja őket, ami nagyon jó. Ugyanakkor az egyes államok erőforrásai és termelőkapacitásai elkülönülnek, ami viszont nemzeti elzárkózásra irányuló tendenciát kelthet életre. Ez káros következményekkel jár általában, s a

kis országok esetében különösen. Magyarországon az 1956 előtti években ez igen szemléletesen mutatkozott meg. Hazánk kis ország, s emellett nyersanyagokban szegény. Éppen ezért az 1950–1953. évi gyors ipari fejlődés hamar kiélezte a túlzott önellátásra irányuló gazdaságpolitikai tendencia és az ország korlátozott lehetőségei közti ellentmondást, és csökkentette a gazdasági fejlődés eredményeit.

Az egyes szocialista országok termelőkapacitásának és erőforrásainak nemzeti elkülönülése előidézhet olyan törekvést is, amely az államközi gazdasági kapcsolatokban, a kölcsönös előnyök elvét elhagyva, az egyoldalú előnyök biztosítását állítja előtérbe. Szó van tudvalevően az árakról és az egyéb szállítási feltételekről, az egymásközti áruforgalom összetételéről, a kooperációs megállapodásokról, de még olyan kérdésekről is, mint a két vagy több országon áthaladó folyók vizeinek együttes hasznosítása, valamennyi érdekelt állam jogos igényeinek összeegyeztetésével.

A felszabadulás előtt pártjainkban leegyszerűsített elképzelés uralkodott a nemzeti ellentétek megoldásáról. Teret nyert egy olyan felfogás, amely szerint a kizsákmányoló osztályok által szított nemzeti ellentétek gyorsan megszűnnek, ha a népek megdöntik a tőkés-földbirtokos uralmat, s megteremtik saját hatalmukat. A nemzetek közötti gyűlölködést szító tőkés-földbirtokos rendszer elpusztult, elfoglalta helyét a népek testvériségét hirdető népi

demokratikus rendszer. A nemzeti ellentétek gyorsan és nagymértékben csökkentek, de nem szűntek meg. Nemcsak azért, mert az egész kapitalista múlt általános örökségeként és a második világháború közvetlen örökségeként is a nemzeti elfogultság maradványai, bár csökkenő mértékben, de tovább élnek. Másról is szó van. Arról, hogy az államközi gazdasági kapcsolatok a szocialista nemzetek közötti viszonynak messze nagyobb jelentőségű részei, mintsem erre a kommunista pártok a felszabadulás előtt gondolhattak.

A szocialista nemzetek között is vannak és keletkeznek tehát problémák, ellentétek. Akár a múltból örökölt és esetleg új formát öltő, akár új megoldatlan kérdésekről van szó – ezek léteznek. S miután léteznek és az államok közti kapcsolatokkal is összefonódnak, *nacionalista tendenciák forrását képezik*. Ahol teret engednek annak, hogy a ténylegesen szabályozásra szoruló államközi kérdések kapcsán a kölcsönös érdekek figyelembe vétele és egyeztetése helyett az egyoldalú nemzeti előnyök igénye váljék döntővé, ott a nemzeti érdekek védelmének zászlaja alatt a nacionalista tendenciák nagy erővel törhetnek előre.

Lenin a nemzeti és gyarmati kérdésekről szóló fentebb idézett tézis-tervezetében megállapította, hogy gyakorivá vált a II. Internacionálét otthagyó, s magukat kommunistának nevező pártokban is, hogy szavakban elismerik az internacionalizmust, ám a gyakorlatban felcserélik nyárspolgári naciona-

lizmussal. A harc e nyavalya ellen, „a leginkább meggyökeresedett kispolgári-nacionalista előítéletek ellen – írja Lenin – annál inkább előtérbe kerül, minél sürgetőbbé válik a feladat, hogy a proletariátus diktatúráját nemzeti (vagyis egy országban fennálló, s a világpolitikát meghatározni nem tudó) diktatúrából nemzetközivé változtassuk (vagyis legalább néhány élenjáró ország proletárdiktatúrájává, amely döntő befolyást gyakorolhat a világpolitikára)."[7]

1920-ban, amikor Lenin idézett tézis-tervezete készült, Németországban és a tőkés Európa más országaiban forradalmi helyzet volt. Ezzel kapcsolatos Lenin utalása arra a sürgető feladatra, hogy a proletárdiktatúra „legalább néhány élenjáró ország" nemzetközi diktatúrájává váljék. Gazdaságilag és kulturálisan élenjáró európai országokról volt itt szó. A burzsoázia azonban ezekben az országokban a szociáldemokrata pártok segítségével megőrizte hatalmát. A proletárdiktatúra nemzetközivé válása, a szocialista rendszer világrendszerré fejlődése a második világháborút követő forradalmi fellendülés során következett be; mégpedig többnyire gazdaságilag kevésbé fejlett országok váltak az új világrendszer tagjaivá. Ettől azonban semmiképpen nem csökkent a kispolgári nacionalizmus elleni harc fontossága.

A veszély nem abban rejlik, hogy létezik a nem-

[7] *Lenin* Összes Művei. 31. köt. 126. old. 4. kiadás (oroszul).

zeti előítéletek által táplált kispolgári nacionalizmus. Ez hosszú időre szóló adottság, mert a nemzeti előítéletek elhalása, mint Lenin mondotta: „csakis igen lassú lehet"[8]. Ezzel tehát a hatalomra került proletariátus pártjainak számolniok kell, de természetesen azzal is, hogy eme előítéletek elhalását nem lehet a fejlődés automatikus folyamatára bízni, hanem megfelelő politikával kell biztosítani. A veszély, amelyre Lenin oly nyomatékosan felhívta a figyelmet, akkor áll elő, ha a munkásosztály forradalmi pártjában is teret nyer és elhatalmasodik a kispolgári nacionalizmus, s a pártot az internacionalizmus talajáról a nacionalizmus talajára csúsztatja. Ez pedig rendkívül súlyos kárt okoz.

A kispolgári nacionalista tendenciák előretörése erősíti a múlt rendszer nacionalista örökségének különböző elemeit, és bizalmatlanságot kelt a testvéri nemzetekkel szemben. E tendenciák képviselői felemelhetik a szovjetellenesség szennyes zászlaját, miközben nyilatkoznak a proletár internacionalizmus iránti hűségről is. A nacionalista tendenciák előretöréséhez tapsolnak a belső reakciós erők, mert kedvez az ő „hazafias" tevékenységüknek, tapsolnak hozzá a jobb-, vagy baloldali revizionisták, mert kedvez az ő eszmei zavarkeltő tevékenységüknek és politikai vezető szerephez juttathatja őket. Tapsolnak hozzá nem utolsósorban az imperialisták, mert megnöveli

[8] Ugyanott.

reményeiket és lehetőségeiket a szocialista országok közötti nézeteltérések és ellentétek szítására és kihasználására.

Mi az 1956-os magyarországi ellenforradalmi kísérlet közvetlen tapasztalataiból tudjuk, hogy a bukott tőkés–földbirtokosi rendszert visszasírók, valamint kispolgári szövetségeseik összes árnyalatainak eszmei és politikai fegyvertárában kiemelkedő szerepet játszott a nacionalizmus, s ebben is elsősorban a szovjetellenesség. Hasonló jelenséget tapasztalhattunk az összes jobboldali erők 1968–1969. évi csehszlovákiai tevékenységében is.

***

A fiatal szocialista világrendszer legsúlyosabb belső problémája közismerten a kínai vezetők politikája, amely megbontotta a szocialista tábor egységét, nyíltan szítja a gyűlöletet a Szovjetunió és a vele szövetséges szocialista országok ellen.

Miért tértek Mao Ce-tung és társai erre az útra? Ez a kérdés mindenfelé foglalkoztatja az embereket. Kellően megválaszolni nyilván csak azok tudják, akik Kína belső helyzetét alaposan ismerik, s annak beható marxista–leninista elemzését elvégzik. Mégpedig elsősorban a kínai leninisták, akiket hazájukban ma üldöznek, tevékenységüket fizikai és morális terrorral gátolják. Mégis ők azok, akik visszavezethetik a kínai pártot, s a hatalmas ország-

got a szocialista építés marxista-leninista útjára, s egyben a Szovjetunióval és a többi szocialista országgal való összefogás útjára.

A Mao-féle politikának van azonban néhány olyan alapvető jellemvonása, amely nyilvánvaló minden tárgyilagos vizsgáló számára, különösen, ha marxista az illető. Mindenekelőtt szembeszökő tény, hogy a jelenlegi kínai vezetés elárulta a proletár internacionalizmust, a kispolgári nacionalizmus, a nagyhatalmi sovinizmus és a szovjetellenesség útjára vitte a pártot.

Ma már nyilvánvaló, hogy a Kínai Kommunista Párt vezetésében korábban is jelentős szerepet játszottak olyan kommunisták, s köztük mindenekelőtt Mao Ce-tung, akiknek felfogásában az internacionalizmus kispolgári nacionalizmussal keveredett. Az antiimperialista és antifeudális forradalmi háború éveiben a kispolgári nacionalizmus éle az imperializmus ellen, valamint az imperialistákkal összefonódott hazai nagyburzsoázia és a földesúri reakció ellen irányult. Ilyen körülmények között a kommunista párt soraiban és vezetésében is meglevő kispolgári nacionalista tendencia együtt élhetett, összekeveredhetett és nyilván össze is keveredett a proletár internacionalizmussal. Kína szocialista útra lépésével a kispolgári nacionalizmus éle a testvéri szocialista országok, s elsősorban a Szovjetunió ellen fordult, tehát elkerülhetetlenül éles összeütközésbe került a proletár internacionalizmussal. A korábbi össze-

keveredést szétválás, éles elhatárolódás és engesztelhetetlen harc váltotta fel.

A győzelmes forradalom első évtizedében a Mao-féle kispolgári nacionalizmus nyilván még számolt azzal, hogy Kína nem nélkülözheti a szovjet segítséget. Tudomásul vette tehát a kínai–szovjet barátságot, aminek a kínai nép mérhetetlenül sokat köszönhetett. Az internacionalisták őszintén és teljes meggyőződéssel hirdették és erősítették ezt a barátságot, a nacionalisták azonban csakis azért, és csakis addig vették ezt tudomásul, s talán még hirdették is, ameddig úgy látták, hogy a szovjet segítség nélkülözhetetlen Kína világhatalmi helyzetének megerősödéséhez.

1958-ban a Kínai Kommunista Párt vezetői Kína világhatalmi vezető szerepének követelésével álltak elő, s egész politikájukat mindjobban ennek rendelték alá. Az ő internacionalizmusukról kiderült, hogy messzemenően jellemző rá az, amit Lenin a kispolgári nacionalizmusról mondott: „A kispolgári nacionalizmus – írja – beéri azzal, hogy nemzetköziségnek nyilvánítja a nemzetek egyenjogúságának elismerését (amely egyébként nem megy túl a szóbeli nyilatkozatok jellegén), de változatlanul fenntartja a nemzeti önzést".[9] Az is csakhamar kiderült, hogy amit Lenin itt zárójelben jegyzett meg, az a Mao-féle politikában nagyon is zárjel nélküli jelentőségű.

[9] Ugyanott.

A Kínai Kommunista Párt vezetésében, belső viták és a következetes internacionalistákkal szembeni különféle rendszabályok kíséretében tért nyert a Mao-féle nagyhatalmi sovinizmus. Túlbecsülve az 1958-ig elért sikereket, azt a reményt keltette a kínai pártban és a nép politikailag gondolkodó rétegeiben, hogy Kína néhány év alatt a gazdasági fejlődésben maga mögött hagyhatja a Szovjetuniót, hogy politikai fejlődésében már el is hagyta, s mint a Föld legnépesebb országa, rövidesen megszerzi a világhegemóniát. A kínai adottságok mellett elkerülhetetlen, hogy a párt vezetésében és a kormányzatban előretörő kispolgári nacionalizmus nagyhatalmi sovinizmusba torkolljon. S ez be is következett. A Mao-féle kispolgári nacionalizmus nemzeti önzése és a testvéri Szovjetunióval szembeni árulása – világhegemóniára törekvő nagyhatalmi sovinizmussá vált.[10]

[10] Természetesen óvakodnunk kell leegyszerűsített képet rajzolni magunknak a kínai eseményekről, s a Mao-féle politikáról. Igazuk van az olasz elvtársaknak, amikor a kínai vezetők nemzetközi politikáját és antileninista ideológiáját elutasítva hangsúlyozzák, hogy mélyrehatóan elemezni kell, milyen *objektív okok* rejlenek a káros politika mélyén, milyen objektív belső körülményeket tükröz ez a politika, bármilyen torz módon, bármilyen torz következtetésekkel. Teljességgel elfogadhatatlan azonban objektív okot keresni abban, hogy a Mao-féle vezetés kinyilvánította Kína igényét a világhegemóniára, a szovjetellenesség útjára tért, visszautasította az összehangolt szovjet–kínai fellépést Vietnam megsegítésére, abszurd területi igényeket támaszt a szomszéd szocialista országokkal szemben, és elment a fegyveres provokációig a szovjet határon.

A kommunisták és a szocializmus ügyével rokonszenvezők állandóan felvetik maguk előtt a kérdést: vajon a kínai vezetők tovább viszik-e az országot azon az úton, amely telítve van ellentmondásokkal és új válságok csíráit rejti magában? Politikájuk elszakította Kínát azoktól az országoktól, amelyekkel elsősorban kell együttműködnie, hogy fejlődése meggyorsuljon, s biztonsága az imperialistákkal szemben megszilárduljon. Ha ezt a politikát követik tovább, akkor az amerikai imperialisták is, a japán imperialisták is csak örvendezhetnek ezen, de az imperializmus ellen küzdő népek ezt mind súlyosabban elítélik.

A kínai nép közismerten kitartó, munkaszerető nép, melyben hatalmas alkotóerő rejlik. Helyes leninі politika érvényesítése esetén, a Szovjetunióval és a szocialista országok egész családjával barátilag együttműködve, a gazdasági és kulturális felemelkedés olyan eredményeit érhette volna és érhetné el, amelyek bámulatba ejtenék a világot, s jelentősen bővítenék a nemzetközi forradalom erőforrásait. Nem a mi országainkon múlik, hanem a kínai vezetés politikájának gyökeres módosulásán, hogy ez bekövetkezzék, s hogy ez *mikor* fog bekövetkezni.

***

Tévedés lenne azt gondolni, hogy a kispolgári nacionalizmus veszélye a szocialista világrendszerben

egyszerűen azért vált súlyosabbá, mert az új világrendszer országai nem egységes föderatív államot, hanem külön államok rendszerét hozták létre. A szocializmus *világrendszerré* válásának egyik *alapvető* ismérve, hogy önálló államok rendszere. Úgy vélem, ez objektív törvényszerűség, s mint ilyen fog továbbfejlődni. Ha csak arra gondolunk, hogy a világ különböző részein az egyes országok adottságai menynyire különfélék, s hogy ezekhez az objektív adottságokhoz milyen eltérő történelmi hagyományok és konkrét politikai követelmények társulnak, úgy vélem, már ebből is látható, hogy *az új világrendszer csak önálló államok rendszere lehet, csak ilyen módon vívhatja meg történelmi harcát a régi világrendszerrel.*

Az önálló államok fokozott felelőssége országaik fejlődéséért a népek eszmei-politikai nevelésében is jelentkezik, e téren is nagyobb erők kifejtésére serkent. A fokozott felelősség megkönnyíti a nemzeti előítéletek leküzdését, a kispolgári nacionalista tendenciák visszaszorítását. Ez a mi tapasztalatunk. A szocialista államok pártjainak és kormányainak különösen fontos feladata, hogy saját népük és a szocialista országok közössége érdekében is kellő gondossággal érvényesítsék az internacionalista összefogás lenini elvét.

A szocialista világrendszer független, szuverén államok rendszereként fejlődik tovább. A Szovjetunió mellett a népi demokratikus országok is nagyon

jelentős tapasztalatokkal rendelkeznek, s ezek birtokában fejlesztik kapcsolataikat. Megedződtek a harcban azok politikája ellen, akik megbontották a szocialista országok egységét, és tovább fejlődik politikai együttműködésük. Növelik más népek antiimperialista küzdelmeinek támogatását, s természetesen saját békéjük és biztonságuk együttes védelmét, a Varsói Szerződés hatékonyságát, amíg erre a NATO-val szemben szükség van. Gyorsul az amúgy is igen jelentős és sokoldalú gazdasági, tudományos-műszaki és kulturális együttműködésük fejlődése, bővülnek kapcsolataik a társadalmi élet különféle területein.

A GAZDASÁGI EGYÜTTMŰKÖDÉS FEJLŐDÉSE ÉS A SZOCIALISTA INTEGRÁCIÓ

A szocialista országok gazdasági együttműködése a második világháború utáni igen nehéz gazdasági körülmények között kezdődött. Az európai szocialista országoknak meg kellett birkózniuk azokkal a rendkívüli nehézségekkel, melyeket az európai hadműveletek rombolásai és a hitlerista megszállók pusztításai előidéztek. Az emberéletben elszenvedett nagy veszteség, s az életben maradottak nagy részének maradandó háborús sérülése nem fejezhető ki anyagi értékekben, de jól ismert, milyen súlyos megpróbáltatásoknak tették ki a népeket. Ezt csak fokozta a nagy gazdasági leromlás. Rendkívül

nehéz körülményekkel küzdve léptek a népi demokratikus országok a szocialista tervgazdaság és a szocialista nemzetközi gazdasági együttműködés útjára. Segítségükre voltak természetesen a szovjet tapasztalatok, ezeket messzemenően felhasználták. Így érték el nemzeti erőforrásaik megfelelő összpontosítását és felhasználását.

A szocialista országok gazdasági együttműködése mindenekelőtt egymás közti kereskedelmük nagy fellendülését, *a szocialista nemzetközi áruforgalom felfutását, a szocialista világpiac létrejöttét és kifejlődését* hozta magával. Ez teljesen szétzúzta a nyugati tőkés hatalmak minden arra irányuló kísérletét, hogy a kereskedelmi korlátozások és bojkott fegyverével gátolják a népi demokratikus országok gazdasági felemelkedését, és szocialista építésük kibontakozását. Végül is a tőkés hatalmak kényszerültek arra, hogy közvetlen kereskedelmi érdekeik és egymás közti versenyük által is szorítva, bővítsék kereskedelmüket a szocialista országokkal. A szocialista világ elleni tőkés bojkott, amely a huszas évek elején az akkor még egyetlen szocialista állammal szemben is kudarcba fulladt, a szocialista világrendszerrel szemben ismét megbukott.

A KGST országok külkereskedelmi forgalma 1950-ben már lényegesen túlhaladta a háború előttit, 1968-ban pedig 6–7-szeresen meghaladta az 1950. évi szintet. Ilyen mérvű *mennyiségi* növekedéssel járt együtt az a *gyökeres minőségi változás*,

ami a szocialista világkereskedelem létrejöttével és kifejlődésével bekövetkezett.

A második világháború előtt a Szovjetunió külkereskedelme, mint egyedüli szocialista államé, a Mongol Népköztársasággal való igen szerény forgalmát kivéve, teljes egészében a kapitalista világgal folyt. 1968-ban külkereskedelmi forgalma sokszorosa az 1940. évinek, s ennek több mint kétharmad része a szocialista világkereskedelemben valósul meg. Egész forgalmának 10–11%-át alkotja a „harmadik világ" fejlődő országaival, s 20–21%-át a fejlett tőkésországokkal folyó kereskedelem.

Felszabadulásuk előtt az európai népi demokratikus országok külkereskedelmének igen csekély része folyt a Szovjetunióval, a felszabadulást követően azonban a Szovjetunió lett a fő kereskedelmi partnerük, s nagy fejlődésen ment keresztül egymás közti forgalmuk is. A KGST országok nemzetközi áruforgalmának 62–63%-a egymás között, 6–7%-a a többi szocialista országokkal folyó kereskedelemben, tehát közel 70%-a a szocialista világpiacon valósul meg. Külkereskedelmi áruforgalmunk a továbbiakban is túlnyomórészt a szocialista világpiacon fog realizálódni.

Minden szocialista ország népgazdaságában nő a külkereskedelem jelentősége, de különösen nő a kis országok népgazdaságában. A 10,3 millió lakosú Magyarország társadalmi össztermékének negyed-

részét (s nemzeti jövedelmének mintegy 40%-át) éri el az áruexport, mert sokrétű behozatali szükségletét különben nem biztosíthatja. A 240 millió lakosú Szovjetunió egész exportja viszont csak néhány százaléka a társadalmi összteremékének. Ez nyilvánvaló következménye mindenekelőtt annak, hogy a Szovjetunió népgazdasága *hatalmas belső piaccal* rendelkezik; kiskereskedelmi forgalma több mint tízszeresen meghaladja az export értékét. Ugyanakkor a KGST országok együttes exportjának 42–43%-a szovjet export. A szocialista világpiac fejlődésében a Szovjetunió döntő szerepet játszik.

Az áruforgalom a nemzetközi munkamegosztás alapvető jelentőségű, de tudvalevően nem egyedüli területe. A szocialista országok közvetlen gazdasági kihatású együttműködése kezdettől fogva felöleli a termelési tapasztalatok széles körű cseréjét, a kutatási eredmények és találmányok, különféle műszaki dokumentációk átadását stb. A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának létrejöttével fejlődésnek indult az áruforgalmi tervek és megállapodások, továbbá a népgazdasági tervek *többoldalú egyeztetésének rendszere*. Fejlődik a termelés hosszabb távra várható szerkezeti változásainak, egyes termelési ágak és termékfajták iránti igények alakulásának együttes vizsgálata, a szükséges következtetések és ajánlások közös kidolgozása. Mindezek távolról sem ölelhetik fel az együttműködés minden fontos területét. Szemléltetik csu-

pán, s ezt talán eléggé, hogy *a szocialista nemzetközi munkamegosztás lényegesen túlment az áruforgalom keretein.*

A szocialista nemzetközi munkamegosztás eddigi eredményei tehát nagyon jelentősek, de mégsem elegendőek. Elmaradás van a termelési együttműködés területén, túl lassan fejlődik a termelési szakosodás és kooperáció, elégtelen a tudományos-műszaki együttműködés is. E feladatok csak az utóbbi időben kerültek *kellő élességgel* napirendre, amikor a gyors műszaki és tudományos forradalom már az együttműködő országok *gazdasági integrációját* is előtérbe hozta. Az európai Közös Piac országai közismerten jelentős előrehaladást értek el a gazdasági integráció fejlődésében, a KGST országok között pedig a szakosodást és még alacsonyabb fokú termelési kooperációt sem fejlesztették ki eléggé.

Hogyan lehetséges az, hogy a nyugat-európai Közös Piac országai, amelyek között antagonisztikus kapitalista ellentétek vannak, előrehaladtak a gazdasági integráció útján, a KGST országok pedig, amelyeket az alapvetően közös érdekek és a testvéri kapcsolatok szálai fűznek egymáshoz, csak hosszas viták után, a közelmúltban határozták el, hogy megteszik a szükséges lépéseket a gazdasági integráció kifejlesztésére? Hogyan lehetséges az, hogy a külön nemzeti államok léte Nyugat-Európában nem gátolta meg a gazdasági integrációt, a szocialista világrend-

szerben pedig, ha csak időlegesen is, ez komoly akadállyá válhatott?

E kérdés elől nem térhetünk ki, még azzal a reménnyel sem, hogy a gyakorlat, vagyis országaink integrációjának fejlődése majd leveszi a napirendről.

***

Kitérek röviden a nyugat-európai Közös Piac országainak integrációjára. Ezt tudvalevően több tényező érlelte meg. Utalok ezek közül az egymás közti áruforgalmuk magas színvonalára és a kölcsönös tőkebehatolás jelentős megnövekedésére, különösképpen pedig az állammonopolista jellemvonások jelentős megerősödésére mindezekben az országokban. Gyorsította az integrációt a nemzetközi konkurrencia fokozódása, ami a nagyszériás termelés méreteinek további bővítésére és egyben minél nagyobb védett piac biztosítására ösztönzi a konkurráló hatalmakat. A nyugat-európai monopóliumok, ha egymással megegyeznek, akkor az amerikai monopóliumok növekvő nyomásával szemben növekvő ellenállást tanúsíthatnak. Közismert, hogy ez lényeges szerepet játszott a Közös Piac létrejöttében. Nem utolsósorban hatott azonban a nyugat-európai „hatok"-nak az a törekvése is, hogy a gyorsan fejlődő szocialista országokkal szemben közös üzleti politikát alakítsanak ki s a szocialista országokkal való kereskede-

lem rovására is nagyobb előnyt biztosítsanak egymás közti kereskedelmüknek.[11]

A Közös Piac megszervezését könnyítette az a körülmény, hogy létrejöttekor a nyugati világ valutarendszere viszonylag stabil volt. Nehezítették a „hatok" közti ellentétek, de a monopóliumok vezető körei meg tudtak egyezni az integráció várható előnyeinek felhasználásában. Nehezítették az egyes országok belső ellentétei is. A burzsoázia jelentős rétegei ellenezték az integrációt, mert féltek, hogy a monopóliumok nemzetközi összefogása visszа-

[11] A Világgazdaság és a Nemzetközi Kapcsolatok című folyóirat 1969 májusi számában M. Makszimova cikke megállapítja: az integrációs folyamatok „egyik fő hajtóereje az, hogy a magas színvonalra emelkedett termelőerők összeütközésbe kerülnek a külön nemzetgazdaságok kereteinek szűk voltával". Megállapítja azt is, hogy az integráció – különböző polgári közgazdászok felfogásával szemben – nemcsak a forgalom szféráját öleli fel, hanem a termelés szférájába is mélyen behatol, azt nagymértékben befolyásolja, s hogy az integráció „egyidőben gazdasági és politikai folyamat".

A külön nemzetgazdaságok kereteinek „szűk volta" természetesen függ ezek nagyságától. Az Amerikai Egyesült Államok vagy a Szovjetunió nemzetgazdasága egymaga messze túlszárnyalja a Közös Piac együttes, integrált gazdaságát. Az integráció jellegét illetően tarthatatlan az a felfogás, amely ezt a forgalomra szűkíti. A Közös Piac elnevezés és ennek kezdeti propagandája eleinte a közvélemény egy része előtt elhomályosíthatta, hogy itt nemcsak vámunió teremtéséről van szó, hanem mélyrehatóbb folyamatról. A polgári közgazdászok némelyike továbbra is megkísérelheti felfogásában szűkíteni az integráció szféráját, de ez egyre nehezebb, vagy éppen már lehetetlen.

szorítja őket saját nemzeti piacukon is, ha az integrálódik a Közös Piacba. Különösen a közép- és kisburzsoázia körében volt erős ellenállás.

Emlékezetes, hogy jogos aggodalommal tekintettek a Közös Piac létrejöttére azok a demokratikus erők, melyeket nagyon nyugtalanított, hogy az integrációt az imperialista burzsoázia vezetésével valósítják meg. Ellenezték ezt nem kismértékben azért is, mert a Közös Piac növekvő lehetőséget teremt a nyugatnémet imperializmus megerősödéséhez. A „hatok" között már akkor az NSZK volt gazdaságilag a legerősebb, nyilvánvalóan több lehetőséggel bírt az integráció előnyeinek hasznosítására saját javára, s egyben arra, hogy gazdasági fölényét – a kapitalizmusban uralkodó törvények szerint – a partnereivel szemben is tovább növelje.

A döntő befolyással rendelkező monopóliumok azonban pénzügyi és politikai hatalmuk segítségével, átmeneti kompromisszumos megoldásokat is alkalmazva, legyűrték ezt a szembenállást és keresztülvitték akaratukat. Miután korábban már sikerrel legyűrték a NATO létrehozásával, majd az NSZK-nak a NATO-ba való felvételével szembeni ellenállást, *könnyebben* keresztülvitték integrációs terveiket is.

A monopolkapitalizmus országaiban, mivel a döntő termelőerők a monopóliumok kezében és ellenőrzése alatt vannak, az integráció csak monopolkapitalista alapon valósulhat meg, mégpedig az

állammonopolista jellemvonások további növekedésével. A Közös Piac országai ezen az úton biztosították, hogy iparuk fejlődési üteme a világpiaci konkurrencia kiéleződése ellenére jelentős maradjon. A piacokért való tőkés konkurrencia általános kiéleződése, mely mint ismeretes 1967–1968-ban a tőkés világ valutarendszerének megrendülését is előidézte, kiválthatja a továbbiak során a Közös Piac integrációjának megrázkódtatását is. Az integráció folyamata azonban nyilván tovább fog fejlődni.

***

A szocialista országok integrációs lehetőségei elvileg sokkal nagyobbak, mint a kapitalista országoké. Antagonisztikus ellentétek nem állnak útjába, s nem a nagytőkés monopóliumok érdekeit, hanem a népek alapvetően közös érdekeit hivatott szolgálni. A kölcsönös segítség internacionalista-szocialista elvének gyakorlati érvényesítése bármi másnál jobban növelheti a gazdasági integráció előnyeit valamennyi részt vevő ország számára. Objektív természetű és szubjektív jellegű átmeneti akadályok azonban késleltették a szocialista integráció kialakulását.

Objektív körülmény, hogy ahol az ipar részaránya a nemzeti jövedelemben alacsonyabb, s különösen ha a gép- és feldolgozóipar nemzeti ágazatai túlnyomórészt a politikai határok által védett belső piacra termelnek, ott kevésbé érezhetőek a nemzetközi piac

változó követelményei. Ezek, mint ismeretes, érintik a termékek költségszintjét, műszaki színvonalát, és egyéb tulajdonságait; hatásukban a gazdaságosabb, s ugyanakkor műszakilag magasabb színvonalú termékek gyártására szorítanak. Amelyik ország a követelményeknek nem tud kellően megfelelni, csak kevés haszonnal vagy éppenséggel saját költségeinél alacsonyabb áron, tehát ráfizetéssel tudja termékeit a nemzetközi piacon értékesíteni.

Ahogy fejlődik egy ország ipara, különösen gép- és feldolgozóipara, úgy növekszik érdekeltsége a nemzetközi termelési kooperáció iránt. Nem minden országban egyszerre és azonos mértékben, de a kezdeti korlátolt érdekeltséget *növekvő érdekeltség* váltja fel. Minden szocialista országnak szembe kell néznie azzal a nagyjelentőségű ténnyel, hogy a nagyszériás termelés előretörése a termelőerők fejlődésének általános jellemzője, s igen nagy gazdasági előnyöket biztosít.

A tőkés világban az imperialista hatalmak nagy monopóliumai tőkéikkel behatolnak a kis országok gazdaságába, gazdasági, politikai és katonai nyomás útján „érdekszféráikba" kapcsolják azokat. *A szocialista világrendszer az, amely a kis országok számára is biztosítja, hogy egyenjogú résztvevőkként együttes erővel fejlesszék ki termelési kooperációjukat*, teremtsék meg és fejlesszék tovább a számukra legmegfelelőbb ágazatokban az optimálisan legelőnyösebb nagyszériás termelést.

A kooperáció fejlődése, s ennek magasabb fokozata: *a szocialista gazdasági integráció* arra is hivatott, hogy *gyorsítsa a részt vevő országok gazdasági fejlettségében meglevő különbség további csökkenését*, segítse valamennyiük felzárkózását a legfejlettebb színvonalat elértekhez.

A nagyszériás termelés könnyítését szolgálják a KGST országok megállapodásai, amelyek meghatározott termékek gyártását felosztották az egyes országok között. Kialakult a gyártmányszakosítás bizonyos köre, amely a gyakorlatban megfelelően érvényesül. E gyártmányok köre azonban csak lassan növekszik. Ennek egyik oka nyilván abban van, hogy a szakosítási megállapodások nem mindig teljesültek megfelelően. A *végtermék szakosítás* azonban a termelésben érvényesülő nemzetközi munkamegosztásnak csak *egyik része* lehet, s *csak akkor* fejlődhet szélesebb körűen, ha egybekapcsolódik a *gyártás-kooperációval*.

Ismeretes, hogy a gépiparban és mind több más iparágban is nagy és folyton növekszik az olyan végtermékek aránya, amelyek elkészítéséhez sokféle olyan gyártmányt, részegységet – motorokat, csapágyakat, tengelyeket, lámpákat, hűtő- és fűtőrendszereket stb. – használnak fel, amelyek különféle gépekhez, berendezésekhez, szerkezetekhez alkalmazhatók. Ezeket sokszorosan nagyobb szériában lehet gyártani, mint amennyi szükséges belőlük egy-egy gépfajta szériatermeléséhez. A vállalatok

érdekeltek abban, hogy sok részegységet kooperációs üzemek szállítsák részükre.

A vállalatközi termelési kooperáció a mi országainkban is nagy fejlődést ért el, de csak nemzeti keretek között. A nyugat-európai országokban a gyártáskooperáció jelentős mértékben túllépte a nemzeti határokat, növelve ezzel is a nemzetközi munkamegosztást. A szocialista világban ennek visszamaradása nehezíti a végtermékszakosítás erőteljes nemzetközi fejlődését, s a kis országokban azt is magával hozza, hogy bonyolultabb a vállalatok „profilírozása". Kis nemzeti határok között a sokféle „profil"-nak nehéz helyet biztosítani, szaporítja a felkészülési költségeket is.

A kétoldalú gyártáskooperáció bizonyos mértékben kifejlődött, elsősorban a Szovjetunióval, kisebb mértékben a népi demokratikus országok között is. A vaskohászat, a golyóscsapágy-gyártás és néhány más területen évek óta működik és biztatóan fejlődik a szocialista kooperáció több ország részvételével. Mindez azonban még csak kezdeti szakaszban van. Ha összegezzük, hogy valamennyi ilyen jellegű kooperációs egyezményünk végrehajtása együttes ipari termelésünknek milyen hányadát öleli fel, kiderül, hogy az eredmény bizony még nagyon szerény. Magyarország ipari termelésének csupán 2–3%-át érinti, s a KGST országok átlaga ennél aligha több. A követelmények és a lehetőségek pedig sokkal nagyobbak. Különösen szerény méretű mindeddig a többoldalú

gyártáskooperáció. E kérdésben a gazdasági integráció napirendre kerülésével történt jelentős előrehaladás a KGST országok felsőszintű tanácskozásán, 1969 áprilisában.

Ez a nagy fontosságú tanácskozás megerősítette, hogy a szocialista gazdasági integráció csak a résztvevők egyenjogúsága és az önkéntesség elve alapján valósulhat meg, és elfogadta az *érdekeltség elvét*. Egyetlen ország sem kötelezhető arra, hogy bármilyen együttműködésben részt vegyen, amit nem tart érdekében állónak. Ugyanakkor egyetlen ország sem emelhet vétót az ellen, ha a többi KGST ország bármilyen területen többoldalú kooperációt létesít, a gazdasági integráció kifejlesztésének útjára lép. Azok viszont, akik kezdetben nem csatlakoznak valamely kooperációhoz, megtehetik azt bármikor, amikor országuk érdekében állónak találják.

A KGST 1969 áprilisi felsőszintű tanácskozásának döntései a szocialista országok internacionalista összefogásának jelentős sikere, amit politikai és gazdasági együttműködésük fejlődése érlelt meg, s a termelőerők általános fejlődése is, a kapitalista világgal folyó gazdasági verseny is sürget.

A szocialista integráció minden bizonnyal kiszélesíti az utat annak a tendenciának az érvényesülése számára, amely a szocialista országok egyeztetett tervei által szabályozott szocialista világgazdaság létrehozásához vezet. Ha megfelelően kifejlődik, felöleli *a termelés, az áruforgalom és a valutarendszer*

területét, hivatva van erőteljesen fejleszteni az együttműködést a *tudományos kutatásban és a kutatási eredmények gyakorlati értékesítésében*, s nem kevésbé hivatott *magasabb színvonalra emelni a népgazdasági tervek egyeztetését.*

A gazdasági integráció két fontos elemét érintem itt. Az egyik a termelési kooperáció, a másik valutarendszerünk továbbfejlesztésének kérdése.

Ismeretes, hogy a *közös vállalkozások* kérdésében viták folytak, s nyilván – még lesznek is. Felvetődtek mind elvi jellegű, mind pedig az időszerűséget érintő kérdések. A továbbiak során a viták várhatóan a gyakorlati megvalósítás mikéntjének, módjainak kérdéseire fognak áttolódni. Az elvi ellenvetések abból a nézetből fakadtak, hogy a több nemzet tulajdonát képező vállalatok vezetése „nemzetek feletti" lenne és korlátozná a nemzeti kormányok hatáskörét, sértené az egyes országok „nemzeti szuverenitását".

A Magyar Szocialista Munkáspárt úgy véli, hogy minden szocialista ország szuverén joga részt venni a közös vállalatok létrehozásában vagy tartózkodni ettől. Pártunkat – a szocialista integráció ismert szorgalmazóját – az a meggyőződés vezérli, hogy kormányzatunknak nincsen joga megfosztani az országot a nemzetközi gyártáskooperáció és a közös vállalkozások előnyeitől. Pártunk úgy véli, hogy a közösen létesítendő vállalatok irányítását végző szervek *nemzetek közöttiek*, melyek a részt vevő országok

képviselőiből állnak; nem korlátozzák a nemzeti kormányok jogkörét, hanem biztosítják a részt vevő országok befolyását azok működésében. Ezt igazolják a jelenleg működő két- és többoldalú nemzetek közti együttműködési szervek tevékenységének tapasztalatai is. *A nemzeti kormányok önmaguk korlátozzák jogkörüket, ha kívül maradnak olyan többoldalú kooperációból, amelyben országaik érdekeltek.* A részvétel azonban – amiről minden ország maga dönt – feltételezi és megköveteli a közösen vállalt kötelezettségek teljesítését.

Közös vállalatok már voltak egyes népi demokratikus országokban, így Magyarországon is. Az 1944-es fegyverszüneti egyezmények és az 1947-es békeszerződések értelmében a német tőkések magyarországi, romániai és bulgáriai vállalatai szovjet tulajdonba kerültek; miután a német érdekeltségű részvénytársasági vállalatok gyakran csak részben voltak német tulajdonban, közös magyar–szovjet, román–szovjet, bolgár–szovjet vállalatok is létrejöttek. Népeinknek ez nagy hasznára vált, mert országaink gazdaságában olyan vállalati szektor keletkezett, amely segítette a népi demokratikus erők győzelmét.

Ezek a szovjet, illetve közös vállalatok később az illető szocialista ország nemzeti tulajdonába mentek át. Ezt a kooperációs vitákban érvként hozták fel a közös iparvállalatok létesítésével szemben. Mondották, hogy íme voltak már közös vállalatok, s célsze-

rűbbnek bizonyult megszüntetni közös jellegüket, egyszerűbbé vált átadni azokat az illető ország egyedüli nemzeti tulajdonába. Ezzel az érvvel is szembe kellett, s talán még szembe kell nézni. Mellőzve itt a bővebb indokolást, nyugodtan leszögezhetjük, hogy e vállalatoknak sem létrejötte, sem jellege nem olyan volt, amely indokolhatta volna a közös tulajdon fenntartását.

Most azonban másról van szó! Arról, hogy a termelőerők fejlődése, melyet a kibontakozó műszaki-tudományos forradalom nagymértékben gyorsít, olyan optimális szériagyártásra képes nagyvállalatok növekedését hozta és hozza magával, amelyek létesítése és termékeik elhelyezésének biztosítása meghaladja a kis országok erejét. Ezek az országok vagy bekapcsolódnak a széles körű két- és többoldalú nemzetközi kooperációba, két- és többoldalú nemzetközi vállalatok létrehozásába is, vagy lemaradnak. Eddigi lendületes fejlődésünk nem homályosíthatja el ezt a kérdést, mert növekvő élességgel vetődik fel a kis nemzetek és nem is csak a kis nemzetek előtt. Ez a felismerés vált egységessé a KGST említett felsőszintű tanácskozásán, mely elvben állást foglalt a közös vállalkozások kifejlesztése mellett, s ezek segítésére közös Beruházási Bank felállítása mellett is.

A KGST országok gazdasági együttműködésének fejlődése *valutarendszerünk* továbbfejlesztését is követeli. Egymás közti áruforgalmunk nagy növekedést

ért el, de valutarendszerünk elmaradt. Nem segíti, hanem gátolja a nemzetközi forgalom számára sok területen a kétoldalú elszámolási rendszernél kedvezőbb többoldalú elszámolási rendszer fejlődését és szélesebb körű alkalmazását országaink között.

Napirendre kerül tehát a KGST országok konvertábilis, a szocialista országok nemzeti valutáira és a világkereskedelemben leginkább használt más valutákra is reális értékük szerint átváltható valutájának megteremtése. Sürgeti ezt a szocialista világkereskedelem fejlődése, s nem is csak a növekvő áruforgalom. Sürgeti országaink növekvő nemzetközi utasforgalma is. A személyforgalmat érintő, s érzékenyebben jelentkező politikai kérdés is, hogy a szocialista országok utasai részére nemzeti valutájuk, illetve közös KGST valutájuk hasonlóképpen konvertábilis legyen, mint a nyugati országok utasai számára az ő valutájuk, s megszűnjön az, hogy a szocialista országok pénznemeit a nyugati pénzintézetek nem konvertábilis mivoltuk miatt leértékeljék, csaló árfolyamon váltsák be.

Konvertábilis szocialista világvaluta teremtése jelentősen hozzá fog járulni a szocialista országok nemzetközi kereskedelmi pozícióinak szilárdításához, erősítve egyben a szocialista világ egészének pozícióit a kapitalista világgal folyó gazdasági versenyben.

A KGST országok integrációjának alapvető feltételei megvannak vagy hamarosan megteremthetők.

Létrejötte természetesen sok kérdés körültekintő vizsgálatát és megoldását követeli. E vizsgálatok országainkban és a KGST szerveiben erőteljesen és eredményesen folynak. A mi szocialista integrációnk egyik fontos körülményére térek ki még, s ez a *Szovjetunió sajátos helyzete.*

A Szovjetunió egységes föderatív állam keretében a szovjet nemzetek népgazdaságainak magas színvonalú és teljes fokú szocialista integrációját valósította meg. Igen nagy termelő apparátusával, gazdag természeti erőforrásaival, óriási belső piacával olyan egységes népgazdaság, amely hatalmasabb mint a Közös Piac országainak együttes népgazdaság-csoportja. A KGST országok gazdasági integrációja a Szovjetuniónak tehát távolról sem olyan belső szükséglete, mint a kisebb országoknak. Valószínű, hogy gondokat is okoz, bizonyos kockázatot is jelenthet részére a népi demokratikus országokkal való gazdasági integráció.

A Szovjetuniónak természetesen szintén érdeke, hogy gyorsuljon a többi szocialista ország fejlődése. S miután a Szovjetunió vezetésében az internacionalizmus elvei messzemenően érvényesülnek, támogatja a népi demokratikus országok integrációs törekvéseit, részt vállal ezek megvalósításában. Ez döntő jelentőségű a mi országaink számára. Bizonyos azonban, hogy a termelési együttműködés magas színvonalra emelkedése minden résztvevő számára kell hogy köz-

vetlen előnyöket nyújtson, tehát a Szovjetunió számára is, amely legtöbbet tehet a szocialista integráció kifejlesztésében.

*
* *

Az integráció előkészítése és létrehozása természetesen *eszmei harcot* is követel a szocializmus belső ellenségeivel és az imperialista hatalmak zavarkeltő kísérleteivel, „fellazítási" törekvéseivel szemben.

E reakciós erők eddig is állandó harcot folytattak a szocialista országok baráti együttműködése ellen, ezután sem lesznek passzívak. Ezután is dicsérik a tőkés monopóliumokat és állammonopolista intézményeket, amelyek szabad utat biztosítanak hatalmas termelési szférákat felölelő monopóliumok irányító központjainak tevékenységéhez. Ócsárolják viszont a szocialista rendszer tervgazdaságát, a szocialista állam gazdaságirányító szerepét. A Közös Piac országainak propagandistái szenvedélyesen ostorozták azokat, akik „nemzeti korlátoltságból" ellenezték az integrációt. Most azonban ugyanők és más országbeli propagandatársaik a KGST országok integrációja elleni agitációjukban a népi demokratikus államok szuverenitásának „védelmezőivé" válnak.

Az itt említettek csupán egy-két jellemző eleme

az ellenséges propagandának, melynek sajátosságaihoz tartozik a körmönfontság és „sokrétűség". A szovjet emberekkel azt próbálják elhitetni, bármilyen naiv módon is, hogy „nekik is" érdekükben állna, ha a Szovjetunió magára hagyná a népi demokratikus országokat, mert azok segítése „sokba kerül", a szovjet nép „jobban járna, ha megszabadulna ettől a tehertől", engedné, hogy az imperializmus kiszakítsa ezeket az országokat a szocialista világból. A népi demokratikus országok lakosságának viszont rádióik azt harsogják, hogy a Szovjetunió „kizsákmányolja" őket, a tőkés hatalmakat pedig az „emberi jóság" vezérli, csupán országaink „szabadságát", nem pedig a számukra elveszett területet akarják visszaszerezni, és ismét tényleges kizsákmányolási területté változtatni.

A szocialista gazdasági integráció előkészítése és megteremtése az ellenséges propaganda leleplezését, elszigetelését és hatástalanítását követeli. Természetesen fokozott eszmei és politikai nevelőmunkát is igényel a nemzeti elfogultság és korlátoltság maradványainak további visszaszorítása, a kispolgári nacionalizmus teljesebb legyőzése érdekében.

A népek internacionalista barátságának fejlődésében elért nagy sikerek, a testvéri országok eddigi együttműködésének eredményei nagyon megnövelték az internacionalista nevelőmunka fegyvertárát. Bizonyos, hogy a szocialista integráció útján elérendő előnyök újabb gyakorlati tapasztalatok erejé-

vel fogják alátámasztani népeink testvéri összefogását. Bizonyos, hogy a szocialista gazdasági integráció gyorsítja és magasabb színvonalra emeli a nemzetek és államok közötti új, szocialista viszony sokoldalú fejlődését, s a szocialista világrendszer egészének újabb erőforrásaivá válik.

A LENINIZMUS MAGYARORSZÁGI FEJLŐDÉSE ÉS A FORRADALMI KÜZDELEM NÉHÁNY MAGYAR TANULSÁGA

A magyarországi forradalmi szocialisták ideológiájában az 1917-es oroszországi februári forradalomig a marxizmus luxemburgista értelmezése dominált, keveredve a centrizmus „ausztromarxista" és más válfajával, s némileg szindikalista nézetekkel is. A februári forradalom utáni Oroszország politikai küzdelmei keltették fel nagymértékben a magyarországi munkásmozgalom balszárnyának figyelmét a bolsevikok pártja és Lenin tanai iránt. A cárizmus megdöntése kiváltotta a munkásság és más dolgozó rétegek jelentős tömegében a vágyat az „orosz példa" követésére. A Kerenszkij-féle offenzíva azonban a forradalmi szocialisták számára teljes mértékben világossá tette, hogy nem az orosz mensevikek és eszerek példáját kell követni, hanem a *bolsevikokét*. Főleg ennek következtében vált erőssé az érdeklődésük Lenin tanításai iránt, bár abból igen kevés jutott hozzájuk, s ez is gyakran kétes értékű közvetítéssel, polgári lapok közlései útján.

A forradalmi balszárny itteni eszmei fejlődése a Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatására gyorsult meg. Gyakorlati választ kaptak arra, hogyan kell

forradalmi kiutat találni az imperialista háborúból, hogyan kell megdönteni az összes kizsákmányoló osztályok uralmát és megteremteni a munkások, parasztok és katonák tanácsainak hatalmát, s tanácshatalom formájában a proletárdiktatúrát. A munkás tömegekben pedig még nagyobb méreteket öltött a forradalmi vágy: „oroszul cselekedni". Ez most már világosan azt jelentette: „bolsevikul cselekedni", Lenint követni, tanácshatalmat teremteni.

Az 1918. évi nagy osztály-összecsapásokban – a januári és júniusi általános politikai sztrájkban és más megmozdulások sorozatában, amelyek a mély háborús válság nyomán, a forradalom érlelődéseként kitörtek – a baloldal nagy politikai befolyással rendelkező erővé lett. Kialakultak a forradalmi balszárny vezető csoportjai, eszmeileg és politikailag megerősödtek; képessé váltak arra, hogy irányt adjanak az 1918 októberi tömeg-megmozdulásoknak, élére álljanak a Habsburg-monarchiát megdöntő polgári demokratikus forradalomnak.

A KOMMUNISTA PÁRT LÉTREJÖTTE, ESZMEI ÉS POLITIKAI HATÁSA AZ 1919-ES FORRADALOMBAN

Rövidddel a monarchia megdöntése után – amikor az a nagy kérdés került a politikai harc középpontjába, hogy „befejeződjék"-e a forradalom a tőkés rendszert védelmező burzsoá köztársaság teremtésével vagy

folytatódjék a küzdelem a szocialista forradalomért – *megalakult a Kommunisták Magyarországi Pártja.*

Az új párt létrejöttében jelentős szerepet játszottak a forradalmi Oroszországból kommunistákként hazatértek csoportjai, élükön Kun Bélával. Többségük még a háború előtt részt vett a magyarországi szocialista munkásmozgalomban. A háború alatt frontra küldték őket és orosz fogságba kerültek. A cárizmus bukását követően, a Bolsevik Párttal kapcsolatba lépve és tagjaivá válva, bekapcsolódtak a szovjethatalomért folyó harcokba. Megszervezték a Bolsevik Párt magyar csoportjait, melyek jelentős munkát végeztek a magyar hadifoglyok százezrei között. Közismert, hogy közel százezer magyar hadifogoly lépett be a Vörös Hadsereg internacionalista ezredeibe vagy más alakulataiba, s vett részt a fehérgárdisták és az antant elleni küzdelemben. A Bolsevik Párt magyar csoportjának vezetői eközben forradalmi újságokat is kiadtak, s tanfolyamokat is rendeztek kiemelkedő tagjaik elméleti képzésére, a leninizmus elsajátítására. Hazatérve az itthoni forradalmi balszárny vezető csoportjaival összefogva segítették megalakítani a Kommunista Pártot és kifejleszteni tevékenységét.

A KMP létrejötte természetesen lökést adott a leninizmus elterjedésének a magyar munkásmozgalomban. Együtt haladt ez azzal a lendületes forradalmi küzdelemmel, amely az új párt vezetésével kibontakozott és *1919. március 21-én a Magyar Tanácsköztársaság megteremtéséhez vezetett.*

A szocialista forradalom magyarországi győzelme egyben a *leninizmus nagy nemzetközi győzelme* volt. Ha eddig a szovjethatalom csak „a volt Orosz Birodalomhoz tartozó népek között győzött – mondotta Lenin a SZK(b)P VIII. Kongresszusán, 1919. március 23-án – ha eddig csak a rövidlátó emberek, akiknek különösen nehéz megválniok a régi, megszokott gondolkodásmódtól (még ha szocialisták táborához tartoztak is) azt gondolhatták, hogy csakis Oroszország sajátos körülményei idézhették elő ezt a váratlan fordulatot a proletár szovjetdemokrácia felé. . . ha eddig az lyen vélemény még tarthatta magát, most teljesen megdőlt."[12] Méltatva a Magyar Tanácsköztársaság létrejöttének jelentőségét, Lenin kiemeli, hogy ez a szovjethatalom nagy politikai győzelme mellett külön *erkölcsi győzelem* is, mert Magyarországon a polgári kormányzat demokratikus vezető körei 1919-ben nyíltan beismerték a polgári rend csődjét, és a hatalmat ellenállás nélkül átadták a proletariátusnak.

A közelmúltban ünnepeltük a Magyar Tanácsköztársaság létrejöttének fél évszázados évfordulóját. Moszkvában is rendeztek tudományos ülésszakot a szívünkhöz oly közel álló és nemzetközi jelentőségű esemény jubileuma alkalmával. A leninizmus magyarországi elterjedésével kapcsolatban érintem most pártunk és népünk történetének e kiemelkedő időszakát.

*
* *

[12] *Lenin* Összes Művei. 29. köt. 199–200. old. 4. kiadás (oroszul).

A proletárhatalom létrejötte természetesen gyorsította a lenini tanok terjedését, hiszen a proletárállam szervei is sokat tettek ennek elősegítésére. Ez a munka azonban nem volt és nem is lehetett akadálytalan. Az első világháború előtti évtizedekben a szocialista eszmék magyarországi propagandáját az jellemezte, hogy Marx tanai keveredtek Lassalle-féle nézetekkel, a Bernstein-féle revizionizmussal, a marxizmus már említett centrista és luxemburgista értelmezésével és kiegészítésével, s még szindikalista nézetekkel is. A leninizmus – amely hivatott eloszlatni az ideológiai zavart és valóban marxista választ adni a kor új nagy kérdéseire – csak nagyon rövid idővel a Tanácsköztársaság létrejötte előtt jelent meg és kezdett terjedni Magyarországon. Amikor a KMP megalakult, azonnal a szocialista forradalom győzelemre vezetésének közvetlen feladata elé került. Számos fontos kérdésben még saját soraiban sem tudta kellőképpen leküzdeni a korábbi időszakból származó eszmei tisztázatlanságot, amikor az események viharos fejlődése már a Tanácsköztársaság kikiáltásához vezetett.

A proletárhatalom létrejöttével a marxizmus–leninizmus terjesztése általánosabb feladattá vált, de egyben bonyolultabb is lett. Ennek több oka van. Egyik oka az, hogy a proletárdiktatúra megteremtése a Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt egyesülésével együtt valósult meg. A pártegyesülés nagyon jelentős pozitív szerepet játszott a Tanácsköztársaság kikiáltásában, s egyben a hatalom békés átvéte-

lében, de természetesen bonyolultabbá tette az egyesült párt ideológiai nevelőmunkáját és a tanácsszervek ez irányú tevékenységét is.

Ennek figyelembe vételével kell értékelni mindazt, amit a fiatal KMP és a Magyar Tanácsköztársaság a leninizmus terjesztésében és a lenini politika követésében elért. Ez pedig nem kevés.

Az Októberi Forradalom tanulságait felhasználva és a hazai forradalmi eseményeknek irányt adva a KMP elérte, hogy:

a) a proletárdiktatúra eszméje gyorsan elterjedt a magyar munkásmozgalomban;

b) nagy lendületet vett a *gyárak és bányák köztulajdonba vételéért, és a nagybirtokok megváltás nélküli kisajátításáért,* valamint *az üzemi és területi munkástanácsok hatalmának növeléséért* folyó mozgalom; megkezdődött az üzemek vezetésének átvétele az üzemi tanácsok által és a forradalmi földfoglalás;

c) a forradalmi követelésekért folyó harcban kifejlődött *a kommunisták és baloldali szociáldemokraták együttműködése.* Ez döntően hozzájárult ahhoz, hogy az SZDP balszárnya közeledett a KMP-hez, mind jobban magáévá tette a kommunisták eszméit és harci programját és az SZDP-ben túlsúlyra jutva a KMP-vel való egyesülés sürgetője lett;

d) a *Tanácsköztársaság* a magyar munkásság döntő többségének követelésévé vált;

e) a két párt a proletárdiktatúra elve és a kommunisták harci programja alapján egyesült, vállalva

a proletárhatalom azonnali megteremtésének feladatát.

A KMP a leninizmussal felvértezve elérte, hogy a *magyar proletariátus – politikai egységét forradalmi alapon helyreállítva, s a nemzet elismert vezető osztályává válva – 1919 márciusában megteremtette a Magyar Tanácsköztársaságot.*

Közismert, hogy a Magyar Tanácsköztársaság 133 napig állt fenn, dacolva az imperialista túlerővel, amely körülfogta. Az antant hadseregei hamar rátörtek, s a proletárhatalomnak a *honvédő háborúra* kellett összpontosítani a világháborúban kimerült ország maradék erőit. *Megteremtette a Magyar Vörös Hadsereget*, amely felvette a harcot a túlerővel. Közben küzdenie kellett az antant által támogatott belső ellenforradalmi kísérletek meghiúsításáért, s a nehézségektől megrettenők kapituláns hangulata és bomlasztó tevékenysége ellen is.

A Magyar Tanácsköztársaság ilyen nehéz körülmények között is nagy társadalomátalakító munkát végzett. A leninizmus eszméi képessé tették rá, hogy keresztülvigye a nagybirtokok, valamint az ipari, közlekedési és kereskedelmi vállalatok, a pénzintézetek és bérházak köztulajdonba vételét, és *létrehozza a termelés és elosztás új rendjét.* A gazdagok kisajátítását, háborús profitjuk elvételét, készleteik elkobzását fel tudta használni arra is, hogy rögtön enyhítsen a háborús nyomortól szenvedők helyzetén. Nagy munkát végzett kulturális téren is.

Az első magyar proletárhatalom fennállásának rövid ideje alatt nem tudhatott mindent jól megoldani, nem egy kérdésben helytelen útra lépett. Ismeretes, hogy a nagybirtok köztulajdonba vételét csak az ország néhány körzetében, kis mértékben kapcsolta össze telkek juttatásával a nincstelenek részére; késve ismerte fel, hogy a munkás-paraszt szövetség megerősítésére jelentős földosztás szükséges. E felismerését már nem tudta tetté változtatni, mert erre már nem maradt ideje. Ismeretes, hogy a párt szerepének kérdésében is sok volt a tisztázatlanság, s negatív következményeinek leküzdésére ugyancsak nem maradt idő. Az antant katonai túlereje, seregeinek előrenyomulása, s a jobboldali szociáldemokraták és centristák kapitulációs tevékenységének erősödése a Tanácsköztársaság forradalmi kormányát 1919. augusztus 1-én távozásra kényszerítette.

A LENINI ESZMÉK ÉS A KOMMUNISTA POLITIKA A FASIZMUS ELLENI KÜZDELEMBEN

Az első magyar proletárhatalmat az antant túlerő megdöntötte. A magyar ellenforradalom negyedszázados sötét uralma kegyetlen kísérlete volt, hogy „kiirtsák a bolsevizmus bacillusait". Elkobozták Lenin minden művét, amit fellelhettek. Üldöztek mindenkit, aki a Kommunista Párt illegális kiadványait

terjesztette, vagy csak rejtegette. Az antibolsevik propaganda viszont orgiáit ülte.

A fasiszta diktatúra körülményei között a lenini eszmék terjesztése nagyon nehézzé vált, sok áldozatot követelt. A KMP lankadatlanul folytatta ezt a munkát. Tevékenysége természetesen nem elvont elméleti képzés volt, nem korlátozódott a marxizmus-leninizmus műveit tanulmányozó tanulókörök szervezésére, bár ezt is csinálta. A propaganda és agitáció, illegális könyvek, lapok és röpiratok terjesztése a KMP tevékenységének ugyancsak nagyon jelentős része volt. Az elmélet propagálását, a Szovjetunió eredményeinek népszerűsítését, a kommunistaellenes propaganda leleplezését a proletariátus politikai feladatainak tudatosításával, antifasiszta és antikapitalista küzdelmeinek szervezésével kapcsolta össze. Gyakorlati harca növelte a lenini eszmék hatékonyságát.

A KMP tevékenységét nehezítette az a küzdelem is, amelyet a munkásmozgalmon belül kellett folytatnia. A munkásság forradalmi egysége, amely a Tanácsköztársaság létrejöttekor megvalósult, a proletárhatalom megdöntése után ismét megbomlott: az egyesült kommunista-szocialista párt szétesett. A kommunisták mély illegalitásba szorítva szervezték újjá a KMP-t, mely büszkén vállalta a Tanácsköztársaság örökségét és új szocialista forradalmat hirdetett. Az újjászervezett Szociáldemokrata Párt visszatért a reformizmus útjára és nagy erőfeszítéseket tett annak bizonyítására, hogy „ártatlan volt" a Tanácsköztársa-

ság megteremtésében és társadalomátalakító munkájában. A KMP és az SZDP között éles eszmei és politikai harc bontakozott ki.

A szakszervezetek és az újjászervezett SZDP tagjai, akik a proletárhatalom megdöntésének hatására a szociáldemokrata álláspontra tértek vissza, zömükben elutasították a Tanácsköztársaság elleni szidalmakat, tisztelték a kommunisták áldozatkészségét és együtt küzdöttek velük az ellenforradalmi uralom és a tőkés kizsákmányolás ellen. Kommunisták és szociáldemokraták – a két párt közötti eszmei harc, s a reformista vezetőkkel szembeni éles politikai összecsapások közepette – együtt küzdöttek a szakszervezetek megvédéséért és a munkaviszonyok megjavításáért, a politikai bebörtönzöttek szabadon engedéséért és más követelésekért. Ez az összefogás játszott döntő szerepet abban, hogy a magyar munkásság a fehérterror csapásai ellenére meg tudta védeni szakszervezeteit.

Sok szociáldemokrata munkás a reformista pozícióra való visszatérést kényszerű átmeneti megalkuvásnak tekintette, várva a közeli új forradalmat. Miután azonban az új forradalom késett – a forradalmi hullám mint ismeretes a tőkés Európában 1923-ban elmúlt –, a kényszerű megalkuvás hosszabb időre állandósult. Ennek ellenére a kommunisták és szociáldemokraták összefogása maradandó jellemvonása volt a magyarországi munkásmozgalomnak.

A KMP-nek sikerült a szakszervezetekben jelentős legális pozíciókhoz jutni, s ezek révén fokozottabb

hatást gyakorolni a munkásharcok alakulására. Az SZDP jobboldali vezetői sokszor kénytelenek voltak hallgatólagosan tudomásul venni, hogy az egységfront a részletharcokban az ő akaratuk ellenére megvalósul, hogy a szakszervezetekben, de még az SZDP szervezeteiben is bent vannak a kommunisták, akiknek áldozatkész szervező munkája erősítette a munkásszervezeteket, amelyekre egyébként ők is támaszkodtak. Vagyis miközben eszeveszett rágalmakkal illették a kommunistákat, nem egyszer az ő segítségüket is felhasználták saját szervezeti bázisuk erősítésére. Akkor váltak nagyon nyugtalanná, amikor észrevették, hogy a kommunisták a szervezetek vezető testületeiben is jelentős pozíciókhoz jutottak. Nem egyszer vetemedtek a megválasztott helyi vezetőségek feloszlatására, baloldaliak nyilvános kizárására. Ezzel a fasiszta rendőrség figyelmét is, a munkáltatók figyelmét is felhívták a kizártakra. A jobboldali szociáldemokraták egységbontó tevékenysége a kommunista–szociáldemokrata összefogás országossá válásának fő akadálya volt.

Az összefogás fejlődését azonban hosszú ideig a KMP szektás politikája is gátolta. Ennek egyik alapvető megnyilvánulása az volt, hogy a Komintern VII. kongresszusa előtti időszakban a párt közvetlen stratégiai célja maradt az új szocialista forradalom, holott a helyzet még a húszas évek elején a politikai irányvonal megváltoztatását követelte. Anélkül, hogy ennek taglalásába itt belemennék, csak utalok rá, hogy

az előállt helyzetben közvetlen stratégiai célként a fasiszta diktatúra megdöntését kellett volna megjelölni: demokratikus forradalmat, amely azután továbbfejlődik szocialista forradalommá. A KMP csak a Kominternen VII. kongresszusa után módosította irányvonalát. Ekkor lett a közvetlen stratégiai cél a fasiszta diktatúra megdöntése, a nagybirtok elkobzása és a demokratikus földreform, a demokratikus szabadságjogok valóraváltása.

A KMP politikai irányvonalának módosulása azt jelentette, hogy pártunk a lenini eszmék állhatatos képviseletét és a munkásság mindennapos harcaiban való részvételét megtanulta jobban párosítani a *lenini stratégia és taktika tudományával*.

1918–1919 elején és 1919 tavaszán pártunk a szocialista forradalomért való közvetlen harcban messzemenően hasznosítani tudta a szovjethatalomért való küzdelem oroszországi tapasztalatait. Az ellenforradalom felülkerekedését követő nehéz időszakban viszont nagy késéssel ismerte fel, hogy a helyzet alakulása a stratégiai cél megváltoztatását, s a politikai taktika ennek megfelelő módosítását követeli. A francia népfront létrejötte 1934-ben, s különösen pedig a Kominternen VII. kongresszusa 1935-ben adott nagy lökést a lenini stratégia tudományának alaposabb tanulmányozásához és felhasználásához.

Az ellenforradalmi Magyarország a fasiszta diktatúra és a grófi nagybirtokrendszer országa volt. A horthysta uralkodó köröknek ugyan nem sikerült

totális fasizmust teremteni (meg kellett elégedniök ahhoz hasonló rendszerrel, amilyen az olasz fasizmus 1923–1926-ban volt, s amely, mint ismeretes, 1926-ban vált totális jellegűvé), de a fasiszta uralom egyik válfaját hozták létre. Az antifasiszta népfront feladata Magyarországon nem a fasizmus hatalomra kerülésének megakadályozása, hanem a *hatalmon levő fasizmus megdöntése* volt. Küzdeni kellett a horthysta-rendszer totális fasiszta jellegűvé tevésére irányuló kísérletek ellen is.

A demokratikus diktatúráért való harc taktikája, amelyet Lenin a cári önkényuralom elleni küzdelemben dolgozott ki, elvi útmutatást adott a horthysta önkényuralom megdöntéséért folyó harchoz, az antifasiszta népfront magyarországi irányelveinek kidolgozásához. Erre azonban olyan körülmények között került sor, amikor a náci Németországgal való szövetség, s a hitlerista rablóháborúban való részvétel ellen is küzdeni kellett. Az antifasiszta népfront irányvonalát tehát Hitler-ellenes demokratikus nemzeti front irányvonalává kellett fejleszteni.

A lenini stratégia és taktika tudományával alaposabban felfegyverkezve, a KMP kidolgozta és követte az antifasiszta népfront, majd a Hitler-ellenes nemzeti front politikáját. Az illegális Kommunista Párt volt az egyetlen, amely megmutatta a kiutat abból a nemzeti katasztrófából, amelybe a horthysta uralkodó körök a náci Németországgal szövetkezve és annak vazallusaivá válva belevitték az országot.

A KMP politikai irányvonalának megváltoztatása, a fasiszta diktatúra megdöntéséért való harc elválasztása a közvetlen szocialista forradalomtól, a demokratikus átalakulás megjelölése közvetlen stratégiai célként módosította a párt viszonyát az SZDP-hez. A jobboldali szociáldemokraták antikommunista kampányai ugyan ezután sem csökkentek, de nőtt azoknak a szociáldemokratáknak a köre, akik a kommunistákkal való össszefogás hívévé váltak; ez megkönnyítette a balszárny erősödését a szakszervezetekben és az SZDP szervezeteiben is. A Hitler-ellenes demokratikus nemzeti front leninista politikájának kialakításával ez a folyamat tovább erősödött.

A Hitler-ellenes nemzeti összefogás politikája alapján sikerült a pártnak 1944 májusában – az ország hitlerista megszállásának körülményei közepette – megszervezni a *Magyar Frontot.* Ez nagyon fontos politikai szövetség volt, melyben négy párt vett részt: a kommunistáké, a szociáldemokratáké, a liberális jellegű és angolszász orientációt képviselő Kisgazdapárt, valamint a demokratikus irányzatú Parasztpárt. Együtt vállalták a nemzeti ellenállás szervezését, a fegyveres ellenállás kibontakoztatását is, a hitlerista megszállók és magyar kiszolgálóik ellen. A gyakorlati harc oroszlánrésze a kommunistákra hárult, már csak azért is, mert erre ők voltak politikailag is, szervezetileg is legjobban felkészülve.

Eközben a Kommunista Párt és a Szociáldemokrata

Párt együttműködése tovább erősödött. 1944. október 10-én közvetlenül azután, hogy a Vörös Hadsereg átlépte a magyar határt és a Tiszai Hadműveletekkel megkezdte az ország felszabadítását, a Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt igen jelentős együttműködési megállapodást kötött. Az egyezmény megállapítja, hogy a demokratikus célok valóra váltását csakis „a munkásosztály harcos, forradalmi egysége, határozottsága és vezetése biztosíthatja". Szükségesnek nyilvánítja a háború utáni időszakban „a két párt egyesülésével az egységes és egyetlen forradalmi szocialista munkáspárt megalakítását" is. Mindkét párt „végcélja a szocializmus", amely az ország adott körülményei mellett „a demokratikus Magyarország megteremtésén keresztül" érhető el. Összefogásuk közvetlen célja a demokratikus átalakulás, s ennek érdekében a két párt „a legteljesebben együttműködik" megtartva ugyanakkor „politikai és szervezeti önállóságát", valamint „kritikai függetlenségét" egymással szemben is.

A Szociáldemokrata Pártban a kommunistákkal való együttműködés irányzata már a Magyar Front létrejöttekor túlsúlyban volt. Ebben döntő szerepet játszott a demokratikus nemzeti összefogás kommunista irányvonala, amely megnyerte a szociáldemokraták többségének rokonszenvét és egyetértését. A Vörös Hadsereg magyar földre lépése bátorította a baloldaliakat, mert tudták, hogy az az erő érkezik az országba, amelyik döntő szerepet játszik a hitlerista

tömb szétzúzásában: a szocializmus országának felszabadító hadserege.

A jobboldali szociáldemokraták féltek a náci megszállóktól is, meg a Vörös Hadsereg ideérkezésétől is. Ők az angolszászokat várták és nem a szovjet csapatokat. Az angolszászok azonban nem jöttek, s ők politikailag megzavarodtak és dezorganizálódtak. A kommunistákkal kötött megegyezést legfeljebb kényszerű taktikai lépésként vették tudomásul, nem tudva még, mit hoz a holnap. Remélték azonban, hogy a nyugati hatalmak segítségével majd összeszedik erőiket, visszaszerzik pártjukban a vezető szerepet és véget vetnek a kommunistákkal való egységfrontnak. E reményeiknek tápot adott a kisgazdapártiak körében uralkodó hasonló hangulat, amely szintén átmeneti taktikai lépésnek tekintette a Magyar Front keretében létrejött szövetséget a Kommunista Párttal.

A LENINIZMUS ÉS A SZOCIALISTA ERŐK FELÜLKEREKEDÉSE A FELSZABADULT MAGYARORSZÁGON

1944. szeptember 26-tól 1945. április 4-ig a Vörös Hadsereg magyarországi hadműveleteinek eredményeként felszabadult Magyarország. Megsemmisült a hitlerista megszállók és a magyar fasizmus uralma, s megnyílt az út az ország demokratikus újjászületéséhez.

E fél év alatt, a felszabadított keleti országrészeken

kezdve, majd az ország egész területén, a Kommunista Párt vezetésével *népi demokratikus hatalom* született. Kormányzata tudvalevően koalíciós jellegű volt, melyben részt vettek a munkásság, a parasztság, az értelmiség, a városi kispolgárság, valamint a hitleristákkal szakító és buzgó angolszász hivőkké vált burzsoázia képviselői is. A munkásosztály azonban, mely a kommunisták irányításával a felszabadulás pillanatától hozzáfogott az ország újjáépítéséhez és azonnal vezető szerepre tett szert az új hatalom létrehozásában is, nem engedte többé kiragadni a kezéből a vezetést.

E küzdelmek során a Kommunista Párt vezetésével – előbb a grófi nagybirtok-rendszert felszámolva és a tőkés kizsákmányolást korlátozva, majd a burzsoázia döntő gazdasági pozícióit államosítások útján felszámolva, és politikai képviseletét a kormányzatból lépésről lépésre kiszorítva – a demokratikus forradalom *szocialista forradalommá, a demokratikus diktatúra proletárdiktatúrává fejlődött.*

A Kommunista Párt még a felszabadulás előtt felkészült az ország demokratikus átalakításának feladataira. A lenini stratégia és taktika tudományát jól tudta alkalmazni a koalíciós kormányzat idején kibontakozó küzdelemben, a demokratikus forradalomnak szocialista forradalomba való átfejlődése során is. Politikájának sikerei gyorsan növelték az érdeklődést a párt eszmei fegyvere: a leninizmus iránt. Nagymértékben növelte ezt az érdeklődést a Szovjetunió nem-

zetközi tekintélyének és befolyásának növekedése is, s a magyar–szovjet kapcsolatok nagy jelentősége az újjáépítési tervek végrehajtásában.

A lenini tanokkal rokonszenvezők és e tanokat elfogadók táborának növekedése mindenekelőtt a Kommunista Párt fejlődésében és befolyásának szélesedésében mutatkozott meg. Bővült azonban a leninizmushoz közeledők köre a Szociáldemokrata Pártban is, a Parasztpártban is, de még a Kisgazdapárt demokratikus szárnyának soraiban is.

Az ország politikai fejlődésének igen jelentős, s az eszmei fejlődésre is nagy kihatású eseménye volt, hogy 1948 elején napirendre került, 1948 júniusában megvalósult a *Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt egyesülése.* Az egyesült párt, mint ismeretes, a Magyar Dolgozók Pártja nevet vette fel. A Magyar Dolgozók Pártja I. kongresszusa – az egyesülési kongresszus – határozatban megállapítja, hogy „ideológiája a marxizmus-leninizmus, mely Magyarországon is győztesen került ki a reformizmussal, az opportunizmussal, a munkásosztály és a demokrácia árulóival vívott küzdelemből".[13]

Ismét létrejött a magyar munkásság politikai és szervezeti egysége forradalmi alapon. Létrejött annak eredményeképpen, hogy az egységfront fejlődése során a lenini tanok mindjobban behatoltak a Szociáldemokrata Pártba is, elősegítve a baloldal vezető szerepének

[13] Az MKP és az SZDP egyesülési kongresszusa jegyzőkönyve. Szikra 1948. 342. old.

megerősödését, eszmei és politikai fejlődését, s közeledését a Kommunista Párthoz, s végül a leninizmus alapelveinek fenntartás nélküli elfogadását[14]. Ismét a szocialista forradalom győzelmével jött létre a munkásosztály politikai egysége, de más helyzetben, mint 1919-ben. Több éves együttes küzdelem előzte meg, mely eszmei és politikai viták közepette erősödött. Az egyesülés nem egyik *feltétele* volt a proletárhatalom megteremtésének, mint 1919 márciusában, hanem egyik nagy fontosságú közvetlen eszmei és politikai *eredménye* a szocialista forradalom győzelmének.

A munkásosztálynak és pártjának vezető szerepe és befolyása természetesen tovább erősödött, s a *marxizmus-leninizmus az ország vitathatatlan vezető ideológiájává vált.* A lenini tanok terjesztése immár az egyesült párt egységes feladata és a szocializmust építő ország állami szerveinek is feladata lett. Ismét óvakodnunk kell azonban attól, hogy a nagy politikai sikerek hatására e feladatot túl egyszerűnek véljük, ez továbbra is bonyolult.

A marxizmus-leninizmus vitathatatlan vezető ideológiává válása távolról sem jelent ideológiai egyeduralmat. A néphatalom, a földreform és más társadalmi vívmányok védelme, valamint a szocialista építés

[14] A két párt közös bizottságai az egyesülés folyamán mintegy 25 ezer jobboldali szociáldemokratát zártak ki a pártból és több tízezer azoknak a száma, akik jobboldali beállítottságuk miatt még az egyesülés előtt otthagyták az SZDP-t.

céljai politikai egységbe tömörítették az ateistákat és a vallási tanokban még többé-kevésbé hivőket, kommunistákat és nem kommunistákat, következetes internacionalistákat és a nemzeti előítéletek által többékevésbé befolyásolt embereket. A politikai egységben tömörült lakosság tömegeiben még hosszú ideig hatnak ellentétes szemléletek. Súlyosan vétenénk tehát, ha a Kommunista Párt vezetése alatt létrejövő politikai egységet ideológiai egységnek is tekintenénk, nem számolva kellően az ideológiai munkának a helyzetből fakadó bonyolultságával.

Bonyolult maradt az eszmei nevelő munka azért is, mert a nagy politikai sikerek ellenére a párt ideológiai fejlődése nagyon elmaradt a követelményektől. Az elmaradás két igen fontos okára térek ki.

Az egyik ok az *élcsapat fellazulása*. A párt tagjai sorába belépett a rokonszenvezők nagy tömege; olyanok, akik a pártot követték, támogatták, de a kommunista párttag követelményeinek kellőképpen nem feleltek meg. Ugyanis 1945–1947-ben a politikai küzdelmek egyik területe volt Magyarországon a pártok tagtoborzási versenye. A Kommunista Párt sem zárkózhatott el ez elől, s taglétszáma az SZDP-vel való egyesülés előtt elérte a 880 ezret. A két munkáspárt egyesülésével az élcsapat fellazulása még fokozódott. Az akkor 9,2 millió lakosú országban a Magyar Dolgozók Pártjának taglétszáma – 1,1 millió fölé emelkedett. Tagrevízió során 1948 végén kizárások révén – ami politikailag kínos rendszabály volt – a taglétszám

közel kétszázezerrel csökkent, másfélszázezernél többet tagjelöltnek minősítettek vissza, s egy részüket később a tagjelöltek sorából is törölték. A taglétszám a tagjelöltekkel együtt valamelyest 900 ezer alá esett. A tagtoborzó verseny során beszervezettek egy része ekkor pártból kizárttá vált. Ugyanekkor a párt nem fordított kellő figyelmet arra, hogy a soraiból ilyen módon eltávolítottakat, akik nagyobb részt rokonszenvezők voltak, közelálló szövetségeseknek tekintsék. Sőt, olyan helyzet alakult ki, hogy őket általában kevésbé megbízhatónak tekintették, mint azokat, akik sohasem léptek be egyik munkáspártba sem.

A párttagság nagyobb részének marxista-leninista elméleti ismerete a tagrevízió után is igen elégtelen volt, s a párthoz való tartozásuk a párt politikájával való egyetértésükön alapult. Ha bizalmuk e politika iránt szilárd marad, akkor gyorsabban lehet csökkenteni elméleti felkészültségük nagy hiányait, ha viszont bizalmuk a párt politikája iránt megrendül, akkor könnyebben kerülhetnek pártellenes és szocialistaellenes felfogások és törekvések hatása alá. Mindenekelőtt azok, akikben a kommunizmus iránti rokonszenv együtt élt a kispolgári beállítottsággal, s akikben politikai bizonytalanság esetén ez utóbbi válik meghatározóvá, különösen ha osztályösztönük sem óvja őket a polgári és kispolgári politikai törekvésektől, áramlatoktól.

Ideológiai elmaradás keletkezett a párt vezetésében is. Politikájában sajátos ideológiai ellentmondás ke-

letkezett. A társadalom gazdasági szerkezetében bekövetkezett változás jellegét a Központi Vezetőség tisztázta. A politikai rendszerben végbement változás jellegét azonban csak jelentős késéssel és politikai zavar közepette ismerte fel, az elkésett felismerésből pedig elsietett, hibás, dogmatikus következtetéseket vont le.

A bankok és egyben a kezükben volt iparvállalatok 1947 végén bekövetkezett államosítása, valamint a korábbi államosítások eredményeként 1948 elején állami irányítás alatt állt már a nehézipar négyötöd része, s ennek zöme állami tulajdonban (egy része vegyes tulajdonban) volt. Ennek következtében a társadalom gazdasági szerkezetében – állapítja meg a Központi Vezetőség határozata 1948 elején – „súlyában és jelentőségében legfontosabb a szocialista szektor, amely már rányomja bélyegét az egész magyar nemzetgazdaságra."[15] 1948 márciusában a 100 alkalmazottat, vagy ennél többet foglalkoztató valamennyi iparvállalat államosításával a szocialista szektor népgazdasági súlya természetesen tovább nőtt. Eközben végbement a burzsoázia politikai képviseletének a kormányzatból való kiszorítása is.

Népi demokrácia formájában proletárdiktatúra jött

[15] E határozat vitában született. Nagy Imre, a Központi Vezetőség tagja, azt a nézetet képviselte, hogy nemcsak a vegyes (állami–magán) tulajdonú vállalatok, hanem az állami vállalatok is államkapitalista szektort alkotnak, tagadva, hogy az ország már a szocialista építés útjára lépett.

létre. A párt vezetői azonban, korábbi elvi hibák foglyaiként, cáfolták ezt. Az 1946–1947-es évek politikai küzdelmei során ugyanis a párt, főleg koalíciós partnereire való tekintettel nem hirdette azt, hogy a népi demokráciát proletárdiktatúrává fejlesszék. A munkásosztály politikai vezető szerepének fontosságát húzta alá, ennek érvényesítéséért küzdött, de nem tette propaganda jelszóvá a proletárdiktatúrát. A harci körülmények ezt, mint taktikai lépést, kellően indokolták. Rákosi és társai, akiknek a párt vezetésében akkor döntő befolyásuk volt, a politikai taktika e lépését olyan ideológiai magyarázattal „támasztották alá", amely szakítást jelentett a proletárdiktatúra marxi–lenini elvével. Azt a tételt állították fel, mely szerint „a népi demokrácia út a szocializmushoz, proletárdiktatúra nélkül." Kinyilvánították, hogy lehetséges az erős hazai burzsoázia kisajátítása és a tőkés rendszer felszámolása proletárdiktatúra nélkül.

A proletárdiktatúra 1948 elejére mégis létrejött, a párt Központi Vezetősége azonban habozott ezt elismerni. Sajátos körülmények között jött létre. A koalíciós pártok az MDP vezető szerepét elismerték és a szocialista építés céljait magukévá tették. Lehetővé vált, hogy a szövetséges pártok, mint a szocialista építés segítői, a társadalom hasznára hosszabb ideig tovább működjenek. A politikai rendszer jellegében bekövetkezett forradalmi változás tisztázása és *a politikai fejlődés tapasztalatainak gondos értékelése* kellett ahhoz, hogy a proletárdiktatúra a szélesebb körű ösz-

szefogás lehetőségeinek jobb felhasználásával valósuljon meg és a szocialista építés számára a legkedvezőbb politikai feltételeket biztosítsa. A proletárdiktatúra létének el nem ismerése viszont a gondos elemzés hiányát, az ideológiai elmaradást fejezte ki. *A párt nem készült fel arra, hogy a proletárdiktatúrát a hazai adottságoknak legjobban megfelelő politikával érvényesítse, s ennek lenini taktikáját gondosan kidolgozza.*

Ismeretes, hogy a népi demokratikus rendszer fejlődésében bekövetkezett forradalmi változás jellege más népi demokratikus országokban is tisztázatlan maradt 1948 végéig. Csak ekkor állapították meg, hogy országainkban a népi demokrácia „a proletárdiktatúra funkcióját tölti be", proletárdiktatúrává fejlődött. (Nem mindenütt pontosan egyidőben, nálunk 1948 elejére, másutt hamarább). A gyakorlat bebizonyította, hogy a népi demokrácia valóban út a szocializmushoz –, ha proletárdiktatúrává fejlődik és biztosítja a szocialista építés szükséges feltételeit.

Rákosi és társai a proletárdiktatúra kérdésében elkövetett jobboldali revizionista hibával úgy szakítottak, hogy dogmatikus felfogásra tértek át. Ennek egyik következményeként 1949 elején a többpártrendszer gyors felszámolására vettek irányt. Előzőleg azt hirdették, hogy népi demokratikus úton lehet többpártrendszerrel is szocializmust építeni, mikor pedig tudatára ébredtek annak, hogy a népi demokratikus út a proletárdiktatúra útjává fejlődött, akkor rögtön tagadták ezt a lehetőséget, annak ellenére,

hogy ez a fejlődés többpártrendszer mellett ment végbe. Abból a dogmatikus tételből indultak ki, hogy a proletárdiktatúra feltétlenül egypártrendszert követel, s a szövetséges pártok működését hamar felszámolták.

Ismeretes, hogy Rákosiék ugyanakkor átvették azt a hibás sztálini tételt, mely szerint a proletárdiktatúra körülményei között az osztályharc „állandóan éleződik", s ez az állam elnyomó funkcióinak indokolatlan növeléséhez vezetett, a szövetségi politika eltorzulásának is egyik forrása lett. Elterjedt a személyi kultusz is, mely magával hozta a kollektív vezetés lenini elvének durva megsértését, a szubjektivizmust, a törvénysértéseket. A párt politikájának dogmatikus és szektás eltorzulása a gazdaságpolitikában is, a falusi politikában is, és más téren is nagy károkat okozott. Előállt tehát egy olyan helyzet, amikor egyre súlyosabb kételyek támadtak a párt politikájával szemben, új nehézségeket támasztva a leninizmus terjesztésében és jórészt semmivé téve az e téren elért eredményeket.

A gyors ipari fejlődés – 1950–1954-ben az ipar, a túlzott tervektől lényegesen elmaradva ugyan, de az 1949. évi szint 2,3-szeresére, s az 1938. évi szint háromszorosára emelkedett – meggyőzően mutatta, hogy a szocialista rendszer milyen fellendülést tesz lehetővé. Bebizonyította ezt a műveltség terjesztésében megnyílt nagy lehetőség és az elért nagyszerű eredmények, úgyszintén az egészségvédelem, a tár-

sadalombiztosítás fejlődése is stb. Viszont a népgazdaságban bekövetkezett súlyos aránytalanságok, a szövetkezeti mozgalomban és az egész falusi politikában elkövetett szektás hibák, melyek a mezőgazdaság stagnálásához vezettek, a kisipar indokolatlan és erőszakolt összezsugorítása, az életszínvonal 1951–1953-ban bekövetkezett csökkenése azt is bizonyította, hogy a politikai irányvonal eltorzulása igen súlyos károkat okoz, hatására a nagy erőfeszítések jelentős része kárbavész. Mindezt kísérte a dogmatizmus eluralkodása az ideológiában, ami a helytelen politika igazolását, hibáinak elterjedését is szolgálta, de a mélyülő ellentmondásokat nem rejthette el. Nőtt tehát a bizalmatlanság és a szembenállás ezzel a politikával.

A kételyek növekedésével erősödött a szocializmust féltő leninista szembenállás e Rákosi-féle politikával, szorgalmazva a felismert hibák kijavítását a párton belül, pártszerű módon. A párt sok tagja került egyre nehezebb helyzetbe azért, mert a felső szervek határozatait és utasításait végrehajtva a párt politikáját, döntéseit magyarázni és védelmezni igyekezett, miközben bennük is növekedett a kétely, ennek a felsőbb szervek előtt hangot is adtak, félig-meddig esetleg önmagukban is kételkedve, önmagukkal is viaskodva, szorgalmazták egyes határozatok megváltoztatását és a politikai irányvonal felülvizsgálását is.

Nőtt azonban az a fajta szembenállás is a Rákosi-féle politikával, mely a párton belül a revizionizmus színrelépésében jelentkezett; képviselőinek tevékeny-

ségét nem korlátozták a pártszerűség követelményei. Könnyítette fellépésüket az, hogy akik a korábbi politikával való egyetértés alapján kerültek a pártba és váltak a kommunizmussal rokonszenvezőkké, azok nagy részében ez a rokonszenv a politikai torzulások következtében megrendült vagy megszűnt, passzivitásba vonultak, vagy érdeklődésük a revizionisták felé fordult. A párton belüli revizionisták csakhamar pártonkívüli erők támogatását is keresték, a párton kívül is létrehozták csoportjaikat. Eközben élénkültek a revánsra vágyó burzsoá ellenforradalmi erők is, részben kapcsolatot teremtettek a párton belüli revizionista csoportokkal, támogatva azokat és támogatást kapva tőlük.

1953 júniusában a párt Központi Vezetősége behatóan foglalkozott az előállt helyzettel, a hibák nagy részét feltárta és különböző intézkedéseket hozott azok kijavítására. Határozatai nagy várakozást váltottak ki, reményt, hogy az ügyek rendbe jönnek. A vezetést kézben tartó és ahhoz görcsösen ragaszkodó Rákosi-csoport azonban nem volt képes szakítani a dogmatikus és szektás hibákkal, útját állta annak, hogy a hibák gyökereit kellően feltárják. Felemás intézkedésekkel próbálkozott, fenntartva jórészt dogmatikus nézeteit és ugyanakkor elvtelen kompromisszumokat kötött Nagy Imre jobboldali csoportjával. Ez pedig nem az ügyek rendbehozását eredményezte, hanem a politikai ellentétek kifejlődését, a proletárdiktatúra elleni revizionista agitáció kiszélesedését,

a párt válságának elmélyülését és a kormányzat legyöngülését, növekvő megzavarodását.

Ismeretes, hogy az események alakulása 1956 októberében oda vezetett, hogy a revizionistákkal szövetkezett és azokat előtérbe toló szélsőreakciós erők a nyugati imperialisták messzemenő támogatásával és irányításával ellenforradalmi lázadást robbantottak ki Magyarországon. Ezt lehetővé tette az, hogy a pártot a belső ellentétek, az eluralkodó eszmei és politikai zavar demoralizálta és akcióképtelenné tette, kapcsolatait a tömegekkel megbontotta, az ellenforradalmi erők viszont a tömegek nagy részét megtévesztették és befolyásuk alá vonták.

A revizionisták, a régi vezetés hibáit igen ügyesen és szenvedélyesen felhasználva, nem fukarkodtak a szocialista szólamokkal, s a „hibák kijavításának" jelszavával indítottak támadást a proletárdiktatúra ellen, „korszerű szocializmust" hirdetve, és „demokráciát", de nem a proletárdiktatúra híveinek, hanem ellenfeleinek. Így váltak a proletárdiktatúra felszámolását követelő új diktatúra eszmei és politikai előkészítői az ellenforradalom szállászcsinálóivá. Az ellenforradalmi diktatúra formáját illetően a revizionisták zömükben valamilyen polgári demokratikus rendszerben reménykedtek, amelyben majd újra lehetne kezdeni a küzdelmet egy „demokratikus szocializmusért". A szélsőjobboldal kezdetben meg is hagyta e reményeiket, mert nekik engedték át a „frontáttörés" szerepét, de utána nagyon hamar elkezdték

félretolni őket. Előhozták a hírhedt Mindszenty bíborost, mint a horthysta ellenforradalom által már 1919–1920-ban kipróbált „nemzeti és valláserkölcsi" politika egyházi áldást osztó alakját. Az ellenforradalom igen rövid idő alatt megmutatta igazi ábrázatát. A nyugati imperialisták „szakértői" le is vonták azt a tanulságot, hogy „túlsiették" a dolgot, megállapították, hogy máskor „óvatosabbnak" kell lenniök, hosszabb ideig kell „demokratikus" és „szocialista" szólamok ködfüggönyébe burkolni igazi céljaikat.

A nagy megrázkódtatás közepette is szerencséje lett a magyar népnek, hogy Kádár János elvtárs vezetésével hamar létrejött az új forradalmi központ, amely kibontotta az ellenforradalom elleni küzdelem zászlaját, világos harci irányvonalat adott a leninizmushoz hű erőknek, a munkáshatalom minden igaz hívének. E küzdelmet megindító forradalmi erők, a Szovjetunió testvéri segítségét kérve és azt megkapva, leverték a lázadást, leleplezték, elszigetelték és ártalmatlanná tették az ellenforradalmi erőket, megszilárdították a néphatalmat. Az a tény azonban, hogy az ellenforradalmi lázadásra egyáltalán sor kerülhetett, a hazai és a nemzetközi reakció jelentős politikai fegyverévé vált, amit antikommunista propagandájukban az ellenforradalom leverése után is messzemenően felhasználtak. Az ellenségnek ezt a propagandafegyverét is hatástalanná kellett tenni. S ezt csak a szocialista építés valóban lenini politikájának kialakításával és érvényesítésével lehetett elérni.

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT POLITIKÁJA, A LENINIZMUS ÉS A SZOCIALISTA ERŐK ÚJ GYŐZELMEI

A néphatalom megszilárdítása, a proletárdiktatúra megerősítése, a szocialista építés folytatása csak éles eszmei és politikai harcban történhetett. Ez egyben a leninizmus harca volt a kommunista eszméket eltorzító és meggyalázó Rákosi-féle dogmatizmus, valamint a munkáshatalmat eláruló, az ellenforradalom szálláscsinálójává vált Nagy Imre-féle revizionizmus és az ellenforradalom egyéb irányzatai ellen.

Az új forradalmi központ leninista politikája tehát *kétfrontos harcban* alakult ki. Mélyreható vizsgálat alá vette a korábbi időszak tapasztalatait, a súlyos hibákat kijavítva és lehetőleg jóvátéve, dolgozta ki az új politikai irányvonalat, a helyzetnek megfelelő politikai taktikát. Az eredmények felülmúlták a várakozást, ismételten tanúbizonyságot téve a lenini eszmék erejéről, *ha az eszmék lenini politikával, az elmélet lenini gyakorlattal párosul.*

Az új politika kialakulásának és fejlődésének néhány fő kérdésére térek ki. A forradalom védelmének első és legfőbb feladata *az ellenforradalom leverése és a népi állam megerősítése volt.* Ebben a küzdelemben kellett *újjászervezni a pártot,* megteremteni eszmei és politikai egységét.

A párt *Magyar Szocialista Munkáspárt* néven szervezte újra sorait. Vállalta az MDP pozitív örökségét, az országépítésben elért minden pozitív eredmény

megőrzését és továbbfejlesztését, de elhatárolta magát az MDP vezetésében eluralkodott dogmatikus szemlélettől, a súlyos szektás hibáktól, a Rákosi-féle vezetés csődöt mondott politikájától.

A munkáshatalom megerősítéséért folyó küzdelem egyik fő feladata a revizionisták és nacionalisták által megtévesztett emberek leválasztása a tudatos ellenforradalmároktól. Ez az *általános* feladat *a párt újjászervezésével is* szoros kapcsolatban állt. Hiszen az események alakulása következtében az MDP közel 900 ezer főnyi tagságának még a fejlettebb részében is nagyfokú volt a megdöbbenés, az eszmei és politikai zavar. Az ellenforradalmi felkelés szétzúzása által keltett megnyugvás még aggodalommal keveredett, nehogy visszajöjjön a Rákosi-féle politika, nehogy igaza legyen az imperialista propagandának. Az imperialista rádiók, meg a hazai ellenforradalmárok és revizionista szekértolóik azt híresztelték, hogy a Kádár elvtárs vezetésével létrejött új, Ideiglenes Központi Bizottság és a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány „restaurálja" a „rákosizmust"; megtévesztő propagandájuknak ez volt 1956 novemberétől az első változata, melyben kifejeződött az ellenforradalom kudarca feletti friss dühük is és az a törekvésük is, hogy meggátolják a néphatalom megerősítését.

Világossá kellett tenni mindenki számára, hogy az ellenforradalom leverése nem jelenthet visszatérést a Rákosi-féle politikához. Ezt azonban csak agitáció-

val nem lehetett elérni, csak a párt új politikájának gyakorlati tapasztalatai szüntethették meg teljesen az aggodalmakat. Az MSZMP vezetése ezzel számolt, s határozottságát megfelelő türelemmel párosította.

Az MDP széteséséből azt a tanulságot is le kellett vonni, hogy az újjászervezett pártba nem helyes átvenni azokat, akik a kommunista párttagság követelményeinek nem felelnek meg, de helyre kellett állítani és meg kellett erősíteni az ő bizalmukat is a párt iránt. Ezt a feladatot az MSZMP tagjaival is meg kellett értetni, legyőzve egy újfajta szektás szemléletet, amely a pártból kimaradtakat a harcból megfutamodóknak tekintette, s kezdetben távolabb állóknak vélte őket, mint azokat, akik sohasem léptek be a pártba. A revizionista árulókkal szemben a harag természetesen nagyon is indokolt volt, de meg kellett különböztetni a leninizmus és a munkáshatalom tudatos árulóitól a zömükben jóhiszemű megtévesztett embereket. S meg kellett értetni, hogy akik közülük MDP tagok voltak és kimaradtak, többségükben *a párthoz legközelebb álló pártonkívüli rétegekhez tartoznak*, vagy fognak tartozni.

1957. május 1-ig 283 ezer egykori MDP tag kérte és kapta meg átigazolását az MSZMP-be. Ekkor zárult le a munkáshatalom megszilárdításáért folyó küzdelem legnehezebb időszaka. A politikai konszolidáció e folyamatát 1957. május 1-én rendkívül lelkes, száz- és százezrek számára felejthetetlen élményt

nyújtó májusi tömegdemonstráció nagy erővel fejezte ki. A fejlődés ezután gyorsult. Az egykori MDP tagok átigazolása május elsejével lezárult, s már csak új tagként nyerhettek ismét felvételt a pártba. Mind többen kérték ezt, és az esetek túlnyomó részében a kérelmek teljesültek. 1959 novemberében, a párt VII. kongresszusa – az ellenforradalmat követő első pártkongresszus – idején az MSZMP taglétszáma meghaladta a 400 ezret. Nagy többségük MDP tag is volt, de jelentős részük első ízben lépett a pártba. Utóbbiak a fiatalok soraiból kerültek ki, vagy azok közül, akik 1956 előtt pártonkívüliek maradtak, s az MSZMP politikájának hatására váltak kommunistákká.

Az MSZMP tagsága tehát 1959 végén *létszámban* feleannyi sem volt, mint az egykori MDP-é, viszont *általános eszmei színvonalban* igen lényegesen felette állt. Egységét, összeforrottságát, akcióképességét a párt politikája iránti bizalom is, a munkáshatalom megszilárdítása és a szocialista építés sikeres folytatása feletti nagy öröm is, és a lenini tanok jobb ismerete, jobb elméleti és politikai felkészültsége is erősebbé tette. Egész népünk nagy iskolán ment keresztül, s levonta az események tapasztalatait. Különösen nagy iskolán ment keresztül maga a párt. Természetes tehát, hogy a leninizmus eszméit nagyobb erővel tudta képviselni és terjeszteni, mint bármikor azelőtt.

A párt e fejlődése együtt haladt az ország általános

fejlődésével, e kettő elválaszthatatlan kölcsönhatásban áll egymással.

A népi állam megerősítésének és a szocialista építés folytatásának fontos követelménye volt *a tervgazdaság megerősítése, egészségesebb gazdaságpolitika* alapján. Gondosabban figyelembe kellett venni az ország adottságait. Ez bonyolult feladat volt, mert a nagymértékben felfutott ipar szerkezete maga is olyan adottság, mely 1956 előtt sok tekintetben kedvezőtlenül alakult, s gazdasági szerveinknek sok gondot okozott és okoz még ma is. Az ipari struktúra megváltoztatása drága dolog és hosszabb időt követel. A reálisabb népgazdasági tervezés és az irányítás javítása azonban azonnali feladat volt, bármilyen is az ipar kialakult struktúrája.

E téren nagyon szép eredményeket sikerült elérni. 1960-ban a nemzeti jövedelem már 22%-kal, az ipar össztermelése pedig 41%-kal haladta meg az 1957. évi szintet. Ez rendkívül fontos szerepet játszott a politikai konszolidációban, s egyben kiszélesítette a további fejlődés gazdasági bázisát. Az ipar e fejlődése egyben döntő szerepet játszott a szocialista tervgazdasággal szembeni támadások visszaverésében, a szocialista tervgazdaság iránti bizalom megszilárdításában. A leninizmus győzelmet aratott a revizionizmus felett a szocialista tervgazdaság nagy fontosságú kérdésében.

Nagyon tanulságos az MSZMP *falusi politikájának* fejlődése. Helyre kellett állítani mindenekelőtt a pa-

rasztság megrendült bizalmát, és egyben termelési érdekeltségét, amit súlyosan megsértett a termények nagy hányadára kiterjedő és irreálisan alacsony árakon történt kötelező beszolgáltatás korábbi rendszere, valamint a parasztság nagy többségét alkotó egyéni gazdák túladóztatása. Helyénvaló itt emlékeztetni Lenin szavaira, amit 1921 tavaszán a terményadó bevezetésével kapcsolatban a X. pártkonferencián mondott. Felvetette a kérdést, mi a „fő gazdasági meghatározója" az új politikának, amely szerint „a parasztsághoz való viszonyt nem a kötelező terménybeszolgáltatásra, hanem a terményadóra kell építeni". S erre így válaszolt: „Az, hogy a kötelező terménybeszolgáltatás rendszere mellett a kisparaszti gazdaságoknak nincs megfelelő gazdasági bázisuk és hosszú évekre egy helyben topogásra ítéltetnek", nem fejlődhetnek, mert elvész a kisparaszt érdekeltsége „terményei mennyiségének növelésére", aminek a káros következményét Lenin nyomatékosan aláhúzta.[16] Mint ismeretes, a terményadó bevezetésével a parasztok a fennmaradó terményeikkel szabadon rendelkezhettek, a piacon értékesíthették, s természetesen eladhatták az állami felvásárló szerveknek.

Magyarországon más helyzetben, nem a polgárháborús években szükségszerűvé vált „hadikommunizmus" után, hanem egy túlzott ütemű iparosítással párosult és súlyosan eltorzult falusi politika követ-

[16] *Lenin* Összes Művei. 32. köt. 388–389. old. 4. kiadás. (oroszul).

kezményeinek felszámolása során kellett szembenézni hasonló kérdéssel. A kötelező beszolgáltatásra épített falusi politika súlyosan megsértette a parasztok termelési érdekeltségét és megrekesztette mezőgazdaságunk fejlődését. Ezt a politikát nem lehetett tovább folytatni, s a parasztsághoz való viszonyt „nem a kötelező terménybeszolgáltatásra", hanem más alapokra kellett helyezni, ösztönözve a parasztot a termelés növelésére.

A párt új vezetése és a kormányzat vállalta és megoldotta azt a feladatot, hogy *új alapokon szervezze meg a terménybeszerzést.* A korábbi terménybegyűjtési rendszert megszüntette. Kifejlesztette a megfelelő árakon alapuló szerződéses felvásárlási rendszert. Erre, valamint az állami gazdaságok termésére, továbbá a mérsékelt gabonaadóra és az őrlési-gabonajárulékra is támaszkodva – eredményesebb terménybeszerzési rendszert honosított meg, mint a rendkívül kínossá vált régi beszolgáltatási rendszer. Nőtt a parasztság bizalma az MSZMP és a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány iránt; hálás volt azért, hogy megszabadult a földesurak visszatérésének veszélyétől, és olyan felvásárlási rendszer is létesült, mely az ő egyetértésével találkozott. Az új terménybeszerzési rendszer bevezetése jelentős politikai és gazdasági sikere volt az MSZMP falusi politikájának.

Az agrárpolitika egyik fő kérdése ebben az időszakban a *termelőszövetkezeti fejlesztés.* A korábbi vezetés az egyéni parasztok termelését segítő politikát

feladva, gazdasági és hatalmi nyomás útján próbálta a termelőszövetkezetbe lépésre szorítani azokat a parasztokat, akik ennek célszerűségét még nem értették meg, az egyéni gazdálkodáshoz még nagyon ragaszkodtak. Nagyon emlékezetes, hogy az ellenforradalom idején az így létrehozott szövetkezetek is együtt maradtak, mert szervezett védelmet nyújtottak a gyorsan előbújó, birtokaikat „demokratikus" és „szocialista" szólamok nélkül visszakövetelő földesurakkal és a hozzájuk tartozott elemekkel, valamint a kuláksággal szemben. Mikor azonban látták, hogy a népi hatalom megvédése biztosított, lendületet vett a kényszerrel létrehozott szövetkezetek bomlása. Az MSZMP szabad utat biztosított ahhoz, hogy a szövetkezeti tagok visszatérhessenek az egyéni gazdálkodáshoz, visszakapva a szövetkezetbe vitt földjeiket. A mezőgazdaság szocialista átszervezését levette a napirendről. Ez is egyik feltétele volt annak, hogy a megbomlott munkás-paraszt szövetség újra megszilárduljon és *létrejöjjenek a szükséges politikai feltételek* a falu termelőszövetkezeti útra viteléhez. Leninista politika volt ez, melynek eredményeként a szocialista átszervezés politikai feltételei gyorsabban létrejöttek, mintsem azt bárki is 1956 végén, vagy 1957 elején várhatta volna.

Az ellenforradalom előtt a termelőszövetkezeti szektorhoz tartozott a szántóföld mintegy 22%-a, ami 1957 tavaszára 9%-ra csökkent. Az MSZMP – támogatva az egyéni parasztok termelőtevékenységét és korlátozva a spekulációs törekvéseket – nagy gondot

fordított a megmaradt termelőszövetkezetek megerősítésére. Egyébként a régi beszolgáltatási rendszer eltörlése volt a fő segítség a termelőszövetkezetek számára is. 1957–1958-ban igen tanulságos gazdasági verseny bontakozott ki a termelőszövetkezetek és az egyéni parasztok között, s a szövetkezetek a növénytermesztésben már gyakorlati tapasztalatokkal bizonyították fölényüket. A kilépettek egy része visszatért, s 1958 végére a szántóterület 14%-a tartozott a termelőszövetkezetekhez. 1958 decemberében – alig két évvel az ellenforradalom után – hozta meg a párt Központi Bizottsága nagy jelentőségű határozatát, amelyben megállapította, hogy megérett a helyzet a falu termelőszövetkezeti átszervezésére. Azt is kimondta, az átszervezést úgy kell végrehajtani, hogy a mezőgazdaság termelése ennek folyamán ne csökkenjen, illetve ha kismértékben is, de növekedjen. Az ország általános érdeke is, az átszervezés politikai sikere is ezt kívánta. És 1959 elejétől 1962 elejéig – több megyében inkább lassítva, mint siettetve, gondosan megjelölt időszakaszokban! – a *magyar mezőgazdaság szocialista átszervezése valóra vált!* Végbement olyan módon, hogy az 1959–1962-es években az átlagos évi bruttó termelése 8–10%-kal felülmúlta a megelőző hasonló időszak átlagát. Ehhez természetesen jelentős állami beruházási segítség kellett.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének e várakozáson felüli sikere nagy győzelme az MSZMP lenini

politikájának. A leninizmus új győzelmet aratott a revizionizmus felett a szocialista forradalom eme igen nehéz kérdésében. Az új győzelem a szocialista Magyarország, s egyben a leninizmus új erőforrásává vált. *Befejeződött a szocializmus alapjainak lerakása, s a szocialista építés fejlettebb szakasza kezdődött el.*

A falu szocialista átszervezését az MSZMP politikájának sikerei, a konszolidáció terén elért eredmények érlelték meg. E konszolidációban bizonyos szerepet játszott a korábbi politika módosítása a *kisipar kapcsán* is. Jelentőségében ez persze nem mérhető az előbbiekhez, de ebből nem következik, hogy büntetlenül lebecsülhető. Nem az a szégyenletes, ha a párt és a kormányzat megfelelően számol a magánkisipar szükségességével, hanem az, ha a létét holmi társadalmi és politikai tehernek tekinti, csökkentését nem csupán az állami ipar és a kisipari szövetkezetek fejlődésétől várja, hanem elsősorban adminisztratív rendszabályokkal sietteti. A Rákosi-féle vezetésnek ez a politikája 1951–1953-ban durván érvényesült, 1953 után mérséklődött, de teljesen azután sem szűnt meg.

Az MSZMP nem habozott megállapítani, hogy a lakosság ellátásának érdeke, tehát az ország érdeke a kisiparosok munkáját is igényli, mégpedig még sokáig. Állást foglalt *a magán kisipari tevékenység kiszélesítése* mellett, természetesen a spekulációs törekvések korlátozásával. A kisiparosok száma ilyen módon az 1956. évi 95 ezerről – 1957-ben 120 ezer

fölé emelkedett; közülük 24 ezren foglalkoztattak segédet és tanulót is, együttesen 36 ezret. 1958-tól a kisiparosok száma ismét csökkent, s 1960-ban már 85 ezer alá esett (csökkent az általuk foglalkoztatottaké is). Ebben szerepet játszott az, hogy a falusi kisiparosok egy része belépett a mezőgazdasági termelőszövetkezetekbe, a városiak egy része pedig a kisipari szövetkezetekbe, valamint az, hogy az állami és a szövetkezeti ipar fejlődése bizonyos területeken már szűkítette a magánkisiparosok működési lehetőségét. A kisipari szövetkezetekben 1957-ben 139 ezren, 1960-ban pedig már 160 ezren dolgoztak. Az MSZMP politikája a kisipari tevékenységgel kapcsolatban is sikeresnek bizonyult.

A pártnak felül kellett vizsgálnia az 1956 előtti évek *kultúrpolitikáját* is. Ez szintén egyik feltétele volt annak, hogy a párt politikája iránti bizalom helyreálljon és különösen fontos szerepet játszott az értelmiséggel kapcsolatos politika kialakításában. Jelentősége azonban messze több ennél; általános jelentőségű. A párt eszmei és politikai fejlődésének is nagyon fontos része. Le kellett vonni a tanulságot az ötvenes évek elején meghonosodott és megcsontosodott elképzelésből, amely úgy vélte, hogy az egypártrendszer létrehozásával létrejött és megerősödött a marxizmus-leninizmus ideológiai egyeduralma. Az 1956-os események tragikus megrázkódtatással vetettek véget ennek a hamis mítosznak. Kétségessé vált a marxizmus-leninizmus *vezető szerepe* is az ideoló-

giai életben; tekintélye megrendült, és helyre kellett állítani. Különösen a kulturális életben, ahol a revizionista és nacionalista nézetek nagyon elburjánzottak. Természetes, hogy a marxizmus-leninizmus tekintélyének és vezető szerepének megszilárdítása szívós eszmei és politikai harcot követelt, de megfelelő leninista kultúrpolitikát is.

A kulturális feladatokkal kapcsolatban Lenin 1921 őszén, a politikai munkások II. Összoroszországi Kongresszusán hangsúlyozta, hogy ezek megoldása hosszú, szívós munkát követel. „A politikai győzelmet – mondotta – éles válság időszakában néhány hét alatt ki lehet vívni. Háborúban néhány hónap alatt lehet győzni, azonban ilyen rövid idő alatt kulturális győzelmet aratni nem lehet, ehhez a dolog lényegénél fogva hosszabb időre van szükség és alkalmazkodni kell e hosszabb időszakhoz."[17] Az MSZMP 1956 után a megelőző időszak dogmatikus szemléletű hatásának, s az ellenforradalom okozta megzavarodottságnak következményei miatt került bonyolultabb feladatok elé ezen a téren is. Reálisan kellett értékelni a művelődés fejlődésének 1956 előtti eredményeit. Szívós munkát igénylő feladat volt megtisztítani a dogmatikus és revizionista szemlélet okozta torzulásoktól az elért eredményeket és támaszkodni rájuk a további munkában.

A reális helyzetből kiindulva kellett a kultúrpolitika

[17] *Lenin* Összes Művei. 33. köt. 55. old. 4. kiadás (oroszul).

általános irányát kidolgozni és közvetlen feladatait megállapítani. Számolni kellett azzal, hogy például az irodalom és a művészet fejlődése nem érte el azt az eszmei színvonalat – 1956 előtt sem állt, és nem is állhatott olyan eszmei színvonalon –, amely biztosítaná, hogy a szocialista realizmus szelleme hasson át minden alkotást, hogy csak marxista szellemű termékek szülessenek. Politikai, vagy morális nyomással és adminisztratív korlátozások segítségével sem lehet elérni azt, hogy egy író, vagy művész marxista művet alkosson, ha az ő szemlélete más. Feladatul kellett állítani, hogy az eszmei viták és a társadalmi fejlődés eredményeként a szocialista realizmus, a marxista-leninista szemlélet erősödjön, az irodalmi és művészeti életben is vezető szemléletté váljon és vezető szerepe megszilárduljon. Eszmei és anyagi segítséget kell nyújtani szocialista szemléletű művek születéséhez, eszmei és művészi színvonaluk emeléséhez.

Az MSZMP állást foglalt amellett is, hogy teret kell biztosítani minden értékes alkotásnak, amely az ország kulturális értékeinek gyarapítását szolgálja, a szocialista építést segítő törekvés hatja át. Feladat volt egyben a marxista kritika kifejlesztése, hogy elvi vitában világítsa meg a nem marxista szemléletű művek értékeit is és gyöngeségeit, hibáit is. Ennek révén is erősíteni kell a szocializmus ügyét szolgáló, a munkáshatalmat segítő pártos művészet, pártos irodalom elvét, szemléletét. A népellenes, szocialistaellenes szemléletű, káros művek megjelentetését viszont a

szocialista állam kulturális szerveinek vissza kell utasítaniuk, s terjesztésüknek útját kell állni.

E politika gyakorlati érvényesítése természetesen több-kevesebb hibával jár, amit menet közben kell mindig kijavítani. Az irodalmi és művészeti kritika nem mindig áll a kívánt színvonalon, hiszen a kritikusok között is különféle szemlélet található. Az MSZMP kultúrpolitikája megköveteli a helytelen jelenségek elleni fellépést, elsősorban az elvi meggyőzés eszközével, az eszmei viták fokozásával, de, ha szükséges, adminisztratív intézkedésekkel is, tehát a hibás művek elutasításával, kiadásuk megtiltásával. A hangsúly azonban az eszmei és politikai meggyőzésen van, még az adminisztratív intézkedések esetében is. Egyes írók, akik a revizionista és nacionalista tévelygés útján nagyon messzire mentek, egy időre „hallgató írókká" váltak. Az MSZMP általános politikájának sikere, a szocialista építés új eredményei azonban a hazáját szerető, népét tisztelő minden embert, ha súlyosan tévedett is, önvizsgálatra készteti és arra ösztönzi, hogy ismerje fel és szabaduljon meg hibáitól, vétkeitől. Ez történt a „hallgató írók" többségével, kivel előbb, kivel később.

Az MSZMP kultúrpolitikai irányvonalát a közvélemény, s az irodalmi és művészeti élet képviselőinek többsége elfogadta. Nem egyik napról a másikra, hanem türelmes és szenvedélyes eszmei és politikai viták, s a szocialista építés új eredményeinek hatására. Az MSZMP politikájának ez a sikere is emelte a

párt tekintélyét, a lenini tanok iránti érdeklődést, erősítette a marxizmus–leninizmus befolyását, de igényli az eszmei viták, az eszmei harc fejlődését is.

Az MSZMP politikája az ország társadalmi életének új fejlődését hozta magával. Ebben nagyon fontos szerepet játszott *a szövetségi politika*. Alapvető jelentőségű eleme mind a falusi politika, mind a kulturális politika, s jelentőséggel bírt a kisiparral szembeni politika is. Az említett változásoknak kifejezésre kellett jutniuk a politikai életben is, a helyzetnek megfelelő formában. Az MSZMP-nek gondoskodnia kellett arról, hogy a kommunisták és a pártonkívüliek szövetségének kapui szélesre táruljanak mindenki előtt, aki a párt általános politikáját elfogadva kíván bekapcsolódni a társadalomépítő munkába, a politikai életbe. Természetesen a politikai élet fejlődése is eszmei és politikai harcot követelt. Ez érintette a többpártrendszer kérdését is, amit a revizionisták és szövetségeik 1956. november 4-e után visszavonulóban is hangoztattak, a nyugati rádiópropaganda messzemenő támogatásával.

1956-ban ugyanis a Nagy Imre-féle revizionista vezérkar és blokktársai – a koalíciós pártokból még 1947–1948-ban kiszorított és ekkor aktivizálódott jobboldali csoportok, valamint a klerikális és egyéb szélsőjobboldali körök – a többpártrendszer visszaállításának követelésével álltak elő. A párton belüli revizionisták ezt is a „szektás hibák kijavításának"

jelszavával szorgalmazták. Az ellenforradalom napjaiban az említett jobboldali körök elkezdték újjászervezni a volt koalíciós pártokat és egyéb pártok, köztük klerikális-fasiszta jellegűek alakítását is. 1949–1950-ben a szövetséges pártok felszámolása a pártot és a szocializmus ügyét támogató erők tevékenységét szűkítette, tehát helytelen és káros lépés volt, de 1956-ban a többpártrendszer visszaállítására irányuló kísérlet az ellenforradalom kísérlete volt, amelyet meg kellett hiúsítani. A többpártrendszer Magyarországon politikailag teljesen kompromittálódott és végleg lekerült a napirendről.

A kommunisták és pártonkívüliek politikai szövetségének kifejlesztését az MSZMP *a népfrontpolitikával*, a Népfront újjászervezésével oldotta meg. Ez a feladat is megkövetelte a korábbi népfrontpolitika felülvizsgálatát, megtisztítását mind a „bal-", mindpedig a jobboldali torzításoktól. Népfront ugyanis az ellenforradalom előtt is létezett, de nem fejlődött ki. A Rákosi-féle vezetés politikája formálissá tette, kirakatpolitikává silányította. A kibontakozó revizionizmus viszont a párttal szembenálló erővé próbálta tenni, még a többpártrendszer visszaállításának szorgalmazása előtt.

Az MSZMP újjászervezte a Népfrontot, mint a párt, a szakszervezetek, az ifjúsági szövetség és más társadalmi szervezetek politikai összefogásának formáját, amely teret ad soraiban a volt koalíciós pártok lojális személyiségeinek, a tudomány és a kultúra

képviselőinek, függetlenül attól, hogy párttagok vagy pártonkívüliek, az állammal szemben lojális egyházi körök képviselőinek, mindenkinek, aki segíti a nemzet szocialista fejlődését. A Népfront nem külön tömegszervezet, hanem támaszkodik a létező társadalmi szervezetekre. Létrejött azonban a helyi és területi népfrontértekezleteken választott népfrontbizottságok országos hálózata, valamint a népfrontkongresszus által választott Országos Tanács; e testület és a területi népfrontbizottságok fontos szerepet játszanak mind az országos, mind a helyi politikai életben.

A népfrontmozgalom a társadalom fejlődésével kölcsönhatásban fejlődik maga is. A munkásság és a parasztság osztályszövetsége 1958 elején még a túlnyomórészt egyéni gazdálkodást folytató parasztokkal való szövetség volt, 1961-re a termelőszövetkezeti parasztsággal való szövetséggé fejlődött. A mezőgazdaság sikeres átszervezése – melyet a Népfront szervei is hatékonyan segítettek – természetesen erősítette a munkásság politikai öntudatát, szocialista eszméinek társadalomformáló erejébe vetett hitét is, és gyorsította az értelmiség szemléletének fejlődését is. A munkásság, a parasztság és az értelmiség összefogása olyan szövetséggé vált, amely a szocialista építés fejlettebb szakaszának feladatai elé került és ezeknek a feladatoknak a megvalósításán munkálkodik. A Népfront ezt az összefogást fejezi ki. Az MSZMP

szövetségi politikája *szocialista népfrontpolitika*, amely immár a szocializmus teljes felépítését hivatott szolgálni.

***

Magyarország a falu termelőszövetkezeti átszervezését követő években nagy lépést tett előre a szocializmus teljes felépítésének útján. A továbbfejlődés gazdasági és műszaki alapja jelentősen kiszélesedett. A nemzeti jövedelem 1968-ban 54%-kal, az ipar teljes termelési értéke 76%-kal múlta felül az 1960. évit. Az állami iparban (építőiparral együtt) foglalkoztatottak száma 1968-ban elérte az 1,7 milliót; a szövetkezeti iparban foglalkoztatottak létszáma 270 ezer (ebből 50 ezer a szövetkezeti építőiparban dolgozik). A mezőgazdaságban a termelőszövetkezetek nagyüzemi gazdaságai megszilárdultak, s bruttó termelésük 1966–1968. évi átlaga 13%-kal múlja felül az 1961–1965. évi átlagot és 22%-kal az 1956–1960-as évekét. Ez a növekedés a mezőgazdaságban foglalkoztatottak számának jelentős csökkenése mellett történt; 1960-ban a mezőgazdaságban dolgozók létszáma még 1,4 millió volt, 1968-ban csak kereken egymillió.

A lakosság fogyasztása 1960-hoz viszonyítva 42%-kal emelkedett. Ez természetesen döntően az állami ipar nagy fejlődésének és a termelőszövetkezetek megszilárdulásának az eredménye. Lényeges kiegészítő szerepet játszik a szövetkezeti ipar is, a falusi

termelőszövetkezetek tagjainak háztáji gazdasága is, s a már említett magánkisipar is. Miután ezek elvi eszmecserék tárgyai, erre is kitérek.

Az MSZMP agrárpolitikája súlyt helyezett arra, hogy a termelőszövetkezetek közös gazdaságának hathatós segítsége mellett biztosítva legyen a háztáji gazdaságok jelentős hozzájárulása a termeléshez, az ellátás javításához, s egyben a szövetkezeti tagok jövedelméhez is. Mindenekelőtt a háztáji állattartás, tej-, hús- és tojástermelés volt fontos, már csak azért is, mert a szövetkezetek istállóiban és óljaiban a férőhely eleinte nagyon kevés volt. Új istállók és ólak építése azonnal megindult, de ez a szükséges anyagi eszközökön kívül időt is igényelt.

Az MSZMP eme állásfoglalása és politikája szakítást jelentett az MDP szemléletével, amely a szövetkezeti tagok háztáji tevékenységétől féltette a közös gazdaságokat, s tehetetlenül tekintett a reális helyzetből fakadó reális szükségletre. A háztáji gazdaságok tevékenységét tűrte, de mint valami súlyos terhet, túlzottan korlátozni igyekezett. Az MSZMP arra az álláspontra helyezkedett, hogy a szövetkezeti munkafegyelem és a szövetkezeti demokrácia erősítése mellett, a közös gazdaságokban végzett munka hatékonyságának lényeges növelésével kell biztosítani, hogy a tagok (a családtagok segítségén kívül) csak azt a munkára fordítható időt használják fel háztáji gazdaságaikban, amire a közös gazdaságnak nincs szüksége. A nagyüzemi termelés előnyeinek növekvő ér-

vényesülése, a gépesítés gyorsítása stb. eredményezheti ezt, megnövelve a szövetkezeti munkaegység értékét. S a gyakorlat igazolta ezt a politikát.

Miután a termelőszövetkezetek megszilárdultak, közös gazdaságaik a növénytermesztésben nagy léptekkel haladtak előre, a nagyüzemi állattartás is jelentősen fejlődött, a munkaegység értéke emelkedett, általánossá vált a havonkénti munkaegység-előleg fizetése és kialakult a tagok közvetlen termelési érdekeltségét erősítő prémium-rendszer is – megkezdődött a háztáji gazdaságok csökkenése, mégpedig idő előtti csökkenése.[18] Az vált fontos feladattá, hogy a háztáji állattartás, tej-, hús- és tojástermelés csökkenését megállítsuk, vagy legalábbis mérsékeljük.

A háztáji gazdaságok csökkenésének folyamatát újabban a termelőszövetkezetek kisegítő üzemeinek fejlődése is ösztönözheti. A szövetkezetek kezdik ma-

[18] A nagyüzemi növénytermesztés fejlődését mutatja például az, hogy a hektáronkénti búzatermesztés évi átlaga 1958–1960-ban 15,6 mázsa volt, 1967–1969-ben pedig ezt több mint 10 mázsával felülmúlta, elérte a 26 mázsát. A kukorica évi hektáronkénti átlagtermése hasonlóképpen nőtt, s közel 30 mázsa lett. A szövetkezetek tehénállománya 1960 végétől 1968 végéig 196 ezerről 296 ezerre, az állami gazdaságoké 80 ezerről 90 ezerre emelkedett, azonban az egész tehénállomány 849 ezerről 751 ezerre csökkent. Az össz-szarvasmarhaállomány valamelyest növekedett – 1965 ezerről 2018 ezerre emelkedett, ezen belül a tehénállomány a szövetkezetekben és állami gazdaságokban együttesen 110 ezerrel emelkedett, a háztájiban viszont mintegy kétszázezerrel csökkent. Igaz, a tejhozam nőtt, a tejtermelés egésze 10%-kal magasabb lett.

guk feldolgozni termésük egy részét[19], több állandó munkát biztosítva tagjaiknak, és kiegészítő jövedelmet a szövetkezetnek. Néha iparvállalatoktól is vállalnak kihelyezhető részmunkát. Vannak esetek, amikor túllépik a kiegészítő üzemágak célszerű működési körét, s ennek útját kell állni, de a kiegészítő, gyakran melléktermékeket feldolgozó üzemek fejlesztését pártunk szükségesnek véli, mert egész évben munkalehetőséget biztosít a tagoknak, erősíti a szövetkezeteket és számottevően elősegítheti az ellátás bővítését is. E kiegészítő tevékenység fejlődésének kezdetén van.

Az életszínvonal emelkedése magával hozza a *szolgáltató ipar* iránti igények fokozódását, s az ilyen igények az utóbbi években különösen gyorsan nőttek. Hiszen a lakások száma is nő[20], a gépjárművek, s köztük a személyi tulajdonban levő gépjárművek, továbbá a televíziós készülékek és háztartási gépek száma nagyon megnőtt és tovább emelkedik, a hazai turizmus és az idegenforgalom is fejlődik és más tényezők is jelentősen növelik a szolgáltató ipar iránti igényeket.

Ez a helyzet nemcsak fenntartja, hanem bizonyos területen bővíti is a magánkisipar működési

[19] Készítenek zöldség- és gyümölcskonzerveket, vagy félig előkészítik a konzervgyárak számára, létesítenek tejfeldolgozó üzemeket, kosárfonó üzemet stb.

[20] 1956 óta több mint 700 ezer lakás épült; ennek közel tizedrésze régi lakások pótlásaként. A lakásszükséglet azonban ennél sokkal nagyobb, a lakásépítkezést gyorsítani kell.

lehetőségét. Az állami és a szövetkezeti szolgáltató ipar fejlődése ugyanis nem tart lépést a növekvő szükséglettel. Ez spekulációs lehetőséget is teremt, amivel a kisiparosok egy része fürgén él is, s ez természetesen ellenszenvet vált ki, mint minden meg nem érdemelt jövedelem. Szükséges a spekulációs törekvések korlátozása, a törvény betartása. A magánkisiparosok adminisztratív visszaszorítására irányuló, helyenként mutatkozó törekvéseket azonban pártunk elutasítja, s ahol ezt a szükséglet indokolja, ott a kisiparosok működési lehetőségeinek bővítését is helyesli. Társadalmunk szocialista jellegét nem az károsítja, ha a kisiparosok száma 65 ezerről 75 ezerre nő (jelenleg körülbelül ennyi), hanem az, ha a szolgáltató ipar lemarad a szükségletek kielégítésében. Társadalmunk tehát a rendesen dolgozó kisiparosokat megbecsüli, működési lehetőségüket biztosítja. Ugyanakkor fokozottabb gondot kell fordítani az állami és szövetkezeti szolgáltató ipar fejlesztésére; a spekulációs törekvések visszaszorításának is ez az alapvető útja.

Figyelemre méltó *a szövetkezeti ipar fejlődése*. Az iparnak ez a szektora a kisipari szövetkezetekből nőtt ki, de kereteit meghaladja. Tevékenységének egyik területe éppen a szolgáltató ipar, s ennek fejlesztése áll előtérben. Ugyanakkor a szövetkezeti ipar igen hatékonynak bizonyul kisebb lakóházak, falusi gazdasági épületek, üzletek stb. építésében, kis szériában készülő fogyasztási cikkek,

műszerek, készülékek és más gyártmányok termelésében, esetenként kis szériában igényelt alkatrészek készítésében nagy vállalatok számára is. Ez utóbbi ugyan gyakran nem kívánatos jellegűvé válik, s szabályozást igényel, azért is, mert túllépi a szövetkezeti ipar ésszerű kereteit, azért is, mert háttérbe szoríthatja a javító-szolgáltató tevékenységet. De, hogy a szövetkezeti iparban, legalábbis fejlődésünk mai szakaszán, több lehetőség rejlik, mint csupán a javító-szolgáltató tevékenység, ezt a gyakorlat már bebizonyította. A szövetkezeti ipar beruházási igénye lényegesen kisebb, mint az állami iparé, de termelékenysége is nagyon alatta maradt az utóbbinak; persze ez is, az is működési területének sajátosságaiból adódik.

***

Egész népgazdaságunk fejlődésében egyik legjelentősebb kérdéssé vált az *irányítási rendszer* továbbfejlesztése. Az ország nagy eredményeket ért el a régi irányítási rendszer mellett, de a fejlődés megkövetelte ennek módosítását. Nem érdektelen megjegyezni, hogy a reform előkészítésében, az előzetes vizsgálatokban és a javaslatok kidolgozásában a közgazdászok és gyakorlati gazdasági vezetők nagy száma vett részt, párttagok és pártonkívüliek.

Tudvalevő, hogy más szocialista országokban is napirendre került a gazdaságirányítás módosítása.

Megoldása országonként változó, de alapvető közös vonása, hogy *a szocialista tervgazdálkodás továbbfejlesztését* szolgálja, a népgazdasági erőforrások teljesebb feltárását és hasznosítását, a termelés és a forgalom hatékonyságának emelését célozza.

A népgazdaság irányításának továbbfejlesztése a marxista közgazdasági elmélet és gazdaságpolitika fejlődésének nagyon jelentős kérdése. Megítélésünk szerint nem csupán gazdasági és adminisztratív, hanem nagyon jelentős elvi és politikai kérdés, mely kihat a társadalom egészének további fejlődésére. A szükséges változásokat megérlelték a szocialista országok gazdasági fejlődésének nagy eredményei, beleértve a szocialista világpiac hatalmas fejlődését is, és szükségességét a kibontakozó műszaki-tudományos forradalom csak növeli.

Gazdaságirányítási rendszerünk módosításának néhány vonását említem meg. Elvileg is, gyakorlatilag is fontos eleme *a terv és a piac kölcsönhatásának hatékonyabb érvényesítése*, tehát a hazai és a nemzetközi piac változó igényeinek megfelelő figyelembevétele, olyan tervezési rendszer, amely megkönnyíti a rugalmasabb alkalmazkodást a változó igényekhez. Ez általános feladat, aminek fontosságát Magyarország számára az is növeli, hogy a társadalmi össztermék nagy része kerül exportra, s ez az arány várhatóan még növekedni fog. A reform során a döntő népgazdasági kérdésekben erősíteni kell a

központi irányítás hatékonyságát, átadva az ágazati irányító szerveknek és közvetlenül a vállalatoknak a döntést mindazokban a kérdésekben, amelyekben ők tudnak időben és teljes felelősséggel dönteni. A vállalatoknak kell részletes évi terveiket elkészíteni a kapott rendelések és a piaci igények várható alakulása alapján. Növelni kell a vállalatok pénzügyi felelősségét az állami beruházási alapok igénylésében és felhasználásában. A nem gazdaságos beruházásokat (kivéve, ha ezeket különleges állami érdekek követelik) vissza kell szorítani, az előnyösebbeknek pedig szabadabb utat kell biztosítani. Növelni kell a kereskedelmi szervek befolyását a termelésre, mindenekelőtt a tömegfogyasztási cikkek termelésére. Ugyanakkor a mi reformunk lazítja a kereskedelmi monopóliumot, lehetővé teszi, hogy a közfogyasztási cikkeket gyártó iparvállalatok üzleteket, mintaboltokat nyissanak, az új cikkek iránti piaci igényeket közvetlenül is vizsgálják.[21] Az irányítási rendszer elveinek érvényesülése természetesen nem minden iparágban pontosan egyforma, más az áramtermelésben vagy a vaskohászatban, s megint más

[21] A gyakorlat már bebizonyította, hogy a termelőszövetkezetek és állami gazdaságok kereskedelmi tevékenysége helyes és hasznos, s olyan módon korlátozza a kereskedelmi szervek monopóliumát, amely segít az utóbbiakat is jobb munkára szorítani. A célszerűség határain belül lehetővé kellett tenni a fogyasztási cikkeket gyártó iparvállalatok közvetlen árusítását, különösen mintaboltok nyitását, önállóan vagy társulással.

a konfekcióiparban vagy a konzerviparban. De mégis egységes irányítási rendszer.

A gazdaságirányítás reformja kérdések egész sorát öleli fel, melyek taglalásával itt nem foglalkozhatunk. Kidolgozása hosszú vizsgálatok eredménye, melyek során a reform előkészítői messzemenően figyelembe vették a testvéri országok terveit és tapasztalatait, s természetesen a magyarországi körülmények sajátosságait, követelményeit. Bevezetésének döntő időszaka 1968 januárjában volt.

Új feltételek mellett kell tehát dolgozniok a központi gazdasági szerveknek is, a vállalatoknak is. Új feltételek mellett kell biztosítani az országos érdekek és a vállalati érdekek megfelelő összhangját. Menetközben felvetődnek új kérdések is, a gyakorlat itt-ott a részletekben módosítást igényelhet és feltétlenül igényel, mint minden, ami fejlődik, különösképpen, amikor új.[22] A reform kidolgozása és beve-

[22] Kitűnt például, hogy a reform első évében a vállalatok, amelyek még dotációban részesülnek, több dotációt igényeltek (főleg export-terveik biztosítására), s pénzügyi kormányzatunk óvatosságból többet is nyújtott, kétszer annyit, mint amennyi kellett volna. A túldotálás kedvezőtlen kihatású, tehát meg kell szüntetni. A reform előtt sokan féltek attól, hogy nem fogják-e a vállalatok indokolatlanul csökkenteni a létszámot; a szakszervezetek felkészültek, hogy résen legyenek ennek megakadályozására. Kiderült, hogy egyelőre az ellenkezője történt, míg a vállalatok egy részének létszámgondjai vannak, mások indokolatlan tartaléklétszámot tartanak. Több más kérdésben is van, s természetesen lesz még rendeznivaló.

zetése azonban pártunknak és kormányzatunknak nagy sikere.

Pártunk eszmei és politikai fejlődésének jelentős eredményeként kell értékelnünk az MSZMP *tudománypolitikai irányelveit.* Több mint másfél éves előkészítő munka során a tudomány művelői, párttagok és pártonkívüliek, nagy számban vettek részt a lefolytatott vizsgálatokban és az irányelv-tervezet kidolgozásában. Így került a Központi Bizottság 1969 júniusi ülése elé, amely megvitatta és elfogadta.

Az irányelvek megállapítják, hogy a tudományos kutatómunka és a tudományos élet jelentős fejlődést ért el. A tudományos és műszaki fejlesztési kutatásokra fordított összeg 1967-ben meghaladta a nemzeti jövedelem 2,2%-át, s a kutatási eredmények számottevően hozzájárultak a gazdasági és kulturális fejlődéshez. Ezt „a hazai kutatások eredményei és a szocialista országok kutatási fejlesztésének, tapasztalatainak átvétele", mindenekelőtt a szovjet tapasztalatok átvétele segítette nagymértékben. Legeredményesebb hazai kutatások azokon a területeken voltak, „ahol a piaci igények, illetőleg az adott hazai körülmények lehetővé tették az ipar megfelelő fejlesztését", például a gyógyszergyártást, az automatikusan működő programvezérlésű szerszámgépek fejlesztését stb. Jelentős népgazdasági kihatásúak az intenzív növény- és állatfajták, különösen hibridek előállítását eredményező kutatások. A követelmények azonban nagyobbak, a kutatás és a tudomá-

nyos élet „több vonatkozásban nem tesz eleget az új igényeknek", és elmarad a társadalom fejlődésének egészétől. Szerepet játszott ebben az is, hogy az ország adottságaival nem számoló „autarkiás törekvés a tudományos kutatásra is hatással volt", emiatt az erők részben szétaprózódtak, részben olyan feladatok megoldásával is kísérleteztek, amelyek meghaladják erőinket.

A tudományos kutatómunka jobb irányításával, a rendelkezésre álló szellemi és anyagi erők célszerűbb elosztásával kell elősegíteni a fejlődés gyorsulását. A párt „az állami irányítás olyan mechanizmusának megteremtésére törekszik – állapítják meg az irányelvek –, amely a tudomány optimális fejlődését, a kutatómunka eredményeinek társadalmi méretű felhasználását biztosítja". Fontos feladatnak tekinti, hogy biztosítva legyen a tudományos viták szabadsága, akár a fizika, akár a biológia, akár más tudomány területén, s károsnak bármelyik tudományos szemléletnek monopolhelyzetet biztosítani, mert az megölheti az alkotó vitát.

A határozat természetesen nagy figyelmet fordít a társadalomtudományok fejlődésére is. Megállapítja, hogy az ellenforradalom utáni években „a tudományos dolgozók világnézetének alakulására pártunk ideológiájának térhódítása jellemző. A marxizmus–leninizmus hegemóniája megvalósult kutatóink között, általánossá válása azonban még jelenleg is olyan cél, amelyért sokat kell dolgozni". Az irányelvek

érinti a „többféle marxizmus" ismert, s ma sokfelé kedvelt koncepcióját és azt elutasítja, mint olyan irányzatot, amely „politikai pluralizmushoz és ez a kommunista párt, végső soron a munkásosztály vezető szerepének tagadásához vezet." Ugyanakkor a határozat állást foglal amellett, hogy a társadalomkutatók számára se legyenek tiltott és kényes témák, s elő kell segíteni, hogy kidolgozhassanak „a párt, a társadalom számára bármely kérdést – amely valóban tudományos probléma". A kutatási eredmények felhasználásában viszont „felelősséggel kell dönteni arról, hogy mely kérdések tartoznak politikai testületek elé, melyek számára helyes szakfolyóiratokban és könyvkiadásban biztosítani a publicitást, s melyek azok az eredmények, amelyek megértek arra, hogy a legszélesebb nyilvánosság elé kerüljenek."

Nem folytatom a határozat ismertetését. Az elmondottakat Kádár elvtársnak egy megállapításával zárom, amit a tudománypolitikai irányelvek kidolgozásában részt vettek vendégül látása alkalmával mondott: „Munkánknak az ellenforradalmat követően elvégzett gyötrelmes felülvizsgálata után tennivalóink között először a hatalom megszilárdítása, azt követően a mezőgazdaság szocialista átszervezése, majd a gazdasági irányítás reformja volt a döntő feladat. A munka menetében, különösen az utóbbit szinte természetszerűen követi a tudomány problémáinak mostani napirendre kerülése és vizsgálata,

mert a gazdasági mechanizmus reformjával kapcsolatos feladatok, a velük összefüggésben felvetődő új kérdések, további célok az eddiginél kiterjedtebb és alaposabb tudományos munkát igényelnek."[23]

A további célok között szerepel állami életünk demokratikus fejlődésének elemzése és értékelése, a demokratizmus továbbfejlesztése, államigazgatásunk tökéletesítése. Napirendre kerül az Alkotmány lényeges módosításának, vagy esetleg az új Alkotmány kidolgozásának és beterjesztésének kérdése. 1949 óta – amikor a jelenlegi Alkotmányt az Országgyűlés elfogadta – a társadalomban nagy átalakulás ment végbe, amit a húsz év előtti Alkotmány nem tükrözhet. Napirendre került a tanácsrendszer továbbfejlesztése, a tanácsok hatáskörének bővítése, önkormányzati funkciójuk és felelősségük növelése. Természetesen más jellegű feladatunk is bőven van, a fejlődés erről mindig gondoskodik.

***

Az elmondottak, gondolom, képet adhatnak arról, hogy az MSZMP milyen itthoni eszmei és politikai örökségre támaszkodva és milyen hazai tapasztalatokon okulva fejlesztette ki leninista politikáját. Ennek azonban elengedhetetlen feltétele volt a

[23] Mind az irányelveket, mind pedig Kádár elvtárs idézett beszédét közli a Társadalmi Szemle 1969 július–augusztusi száma.

nemzetközi tapasztalatokra való támaszkodás, mindenekelőtt azoknak a tanulságoknak a hasznosítása, amelyeket Lenin pártja nyújtott és nyújt a nemzetközi forradalmi mozgalomnak, az emberiségnek.

Pártunk öt évtizedes küzdelmében mindig támaszkodott az SZKP hét évtizedes tevékenységének forradalmi tapasztalataira, ezek elvi és gyakorlati tanulságaira. Jól tudjuk, hogy az első munkásállam léte és fejlődése több mint fél évszázada a fő nemzetközi támasza az egész nemzetközi munkásmozgalomnak. Úgy vélem, nem térünk el a történelmi tárgyilagosság követelményeitől, ha ezt az általános igazságot messzemenően hangsúlyozva, azt is megállapítjuk, hogy Magyarország munkásosztálya egyike azoknak, amelyek számára az általánost meghaladóan, az általánosnál nagyobb mérvű erőforrás volt több mint fél évszázadon keresztül a Lenin vezette Októberi Forradalom, a Szovjetunió léte és fejlődése. A magyar forradalmi munkásság 1919-ben – megteremtve a Duna-völgye első proletárhatalmát – a lenini zászlót követve jegyezte el magát mindörökre a szocializmussal. Ezzel együtt vált rendíthetetlenné barátsága azzal a néppel, amely a lenini eszméket a történelemben elsőnek váltotta valóra.

A magyar munkásság forradalmi pártja fél évszázados küzdelmeinek egyik alapvető erőforrása volt a bizalom Lenin pártja iránt, s ez ma szilárdabb, mint valaha. Az elmondottak, gondolom, képet

adhatnak arról, hogy az MSZMP milyen eredményekkel és milyen feladatokon munkálkodva készül megünnepelni a lenini évfordulót.

Pártunk ott áll az SZKP mellett a szocialista világ szorosabb összefogásáért, s a kommunista világmozgalom leninista egységéért folyó küzdelemben. Együtt örültünk a kommunista és munkáspártok 1969 júniusi moszkvai értekezlete nagy sikerének, együtt küzdünk a megjelölt feladatok teljesítéséért, a megjelölt célok eléréséért.

Megelégedéssel és örömmel töltötte el pártunkat, hogy a júniusi moszkvai értekezlet teljesen egyhangúlag hozta meg határozatát a Lenin-centenárium megünnepléséről. E határozat nemcsak azért született, mert Lenin neve elválaszthatatlan a XX. század nemzetközi forradalmi mozgalmának világot formáló *történelmi eseményeitől*, hanem azért, mert Lenin *velünk van ma is és velünk lesz a holnapi küzdelmekben is;* tanításainak hatása nagyobb, mint bármikor.

Lenin nevével elválaszthatatlanul összeforrt a szocialista világrendszer továbbfejlesztéséért, s az imperializmus megsemmisítéséért folyó küzdelem, s összeforr minden újabb győzelem, amelyet népeink ki fognak vívni. Lenin nevétől elválaszthatatlan az a küzdelem is, amely Magyarországon folyik a szocialista forradalom teljes felépítéséért; tanításai érvényesülnek a mindennapi tevékenységben és minden nagy győzelemben, amelyet a magyar

nép a szocialista építésben kivívott és amit el fog érni.

A lenini centenárium megünneplése is minden bizonnyal fontos eseménye lesz a nemzetközi forradalmi mozgalomnak, országaink politikai életének, népeink eszmei fejlődésének, s méltó hozzájárulás lesz a leninizmus diadaláért, a kommunizmus győzelméért folyó küzdelemnek.

TARTALOM

A LENINI ESZMÉK EREJE 5

LENIN TÖRTÉNELMI SZEMÉLYISÉGE 7

A KÉT VILÁGRENDSZER HARCA ÉS A LENINI POLITIKA 22

A két rendszer gazdasági versenye 23
Harc a világbéke megóvásáért 29

A LENINIZMUS ÉS A SZOCIALISTA VILÁGRENDSZER FEJLŐDÉSE 46

A nemzetek közötti új viszony a szocialista világrendszerben 47
A gazdasági együttműködés fejlődése és a szocialista integráció 67

A LENINIZMUS MAGYARORSZÁGI FEJLŐDÉSE ÉS A FORRADALMI KÜZDELEM NÉHÁNY MAGYAR TANULSÁGA 88

A Kommunista Párt létrejötte, eszmei és politikai hatása az 1919-es forradalomban 89
A lenini eszmék és a kommunista politika a fasizmus elleni küzdelemben 95

A leninizmus és a szocialista erők felülkerekedése a felszabadult Magyarországon 103
A Magyar Szocialista Munkáspárt politikája, a leninizmus és a szocialista erők új győzelmei 117

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója. A borító, a kötésterv és a tipográfia Lengyel Lajos munkája. Műszaki vezető: Szécsi Andor. Műszaki szerkesztő: Jordán Gusztávné. A szedést 1969. IX. 15-én kezdték meg. Megjelent 1970. II. 10-én, 10 000 példányban. Terjedelme: 5,7 (A/5) ív
PL—22—K—7073

69.3868 Athenaeum Nyomda, Budapest — Íves magasnyomás
Felelős vezető: Soproni Béla igazgató